

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**GECEKONDUDAN KENTLEŞMEYE DOĞRU AİLE
APARTMANLARI OLGUSUNUN İNCELENMESİ: İSTANBUL İLİ
ÜMRANİYE İLÇESİ ÖRNEĞİ**

MEHMET GÜNGÖR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Aydın AKTAY

EYLÜL - 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GECEKONDUDAN KENTLEŞMEYE DOĞRU AİLE
APARTMANLARI OLGUSUNUN İNCELENMESİ:
İSTANBUL İLİ ÜMRANIYE İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet GÜNGÖR

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 22/09/2025 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Hacı Musa TAŞDELEN	Başarılı
Doç. Dr. Aydın AKTAY	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Veysel KARATAŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Mehmet GÜNGÖR

22/09/2025

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının her aşamasında engin bilgileri, yönlendirmeleri ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Aydın Aktay'a en içten dileklerle şükran borcumu ifade etmek isterim. Çalışmamda bana evlerini açan, tecrübeleri ve aktarımlarından dolayı aile apartmanları sakinlerine teşekkürü borç bilirim. Lisans sıralarından bugüne dostluğumuzun devam ettiği ve bu çalışmamda desteğini ve katkılarını esirgemeyen Emre Çelik'e de ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Eşim ve kızıma bu süreçte bana destek oldukları için teşekkürü; ihmal ettiğim zamanlar için özrü borç bilirim. Bilhassa, can eşim Seda Güngör'e bu süreçte göstermiş olduğu sabır ve çalışmanın bitimi için göstermiş olduğu çaba olmasaydı buralara gelemezdim.

Mehmet GÜNGÖR

22/09/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: TEORİK ARKA PLAN	5
1.1. Kent Kuramları ve Kuramcıları	5
1.1.1. Klasik Kent Kuramları	6
1.1.2. Chicago Okulu: İnsan Ekolojisi.....	7
1.1.3. Çağdaş Kent Kuramları	9
1.1.4. Eleştirel Kent Kuramları.....	10
1.2. Kavramsal Arka Plan.....	11
1.2.1. Gecekondu	11
1.2.2. Kentleşme	15
1.2.3. Kentlileşme.....	18
1.2.4. Metropolleşme	19
1.2.5. Aile ve Aile Türleri	19
1.2.5.1. Geniş Aile	20
1.2.5.2. Çekirdek Aile	20
1.2.5.3. Kırsal Aile	21
1.2.5.4. Kentsel Aile.....	21
1.2.5.5. Geçiş Ailesi	22
1.2.5.6. Gecekondu Ailesi.....	22
1.2.5.7. Kasaba Ailesi	23
1.2.6. Kentleşmenin Aile Yapısına Etkisi	23
1.2.7. Kentleşmenin Aile Büyüklüğüne Etkisi	25
1.2.8. Kentleşmenin Aile İçindeki Roller ve İlişkilere Etkisi.....	26
1.2.9. Sosyal Değişme ve Kentleşme	28
1.2.10. Kentleşme Süreçlerinin Ürünü Olarak Aile Apartmanları Olgusu.....	28
1.3. Türkiye’de Kentleşmenin Tarihsel Süreci	29

1.3.1. Cumhuriyet Döneminde Kentleşme	31
1.3.2. 1950-1980 Yılları Arasında Kentleşme (Siyasi Dönem).....	32
1.3.3. 1980 ve Sonrasında Kentleşme	34
1.3.4. Göç ve Kentleşme.....	35
2. BÖLÜM: METODOLOJİ	37
2.1. Araştırmanın Konusu ve Yöntemi	37
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	38
2.3. Araştırmanın Problemi ve Sınırlılıkları	39
2.4. Araştırmanın Veri Toplama Araçları.....	39
2.4.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	41
2.4.2. Görüşme Soruları.....	41
3. BÖLÜM: AİLE APARTMANLARININ İNCELENMESİ.....	42
3.1. Bulgular	46
3.1.1. Aile Apartmanında Yaşam Memnuniyeti Bulguları.....	50
3.1.2. Aile Apartmanına Taşınma Kararı ve Süreçlerine İlişkin Bulgular	53
3.1.3. Aile Apartmanında Yaşamın Katılımcılar Tarafından Belirtilen Olumlu ve Olumsuz Yönlerine İlişkin Bulgular	55
3.1.4. Aile Apartmanında Yaşam ile İlgili Bulgular	57
3.1.5. Aile İçi İlişkiler ile İlgili Bulgular	59
3.1.6. Aile Apartmanına Taşındıktan Sonra Yaşanan Değişikliklere İlişkin Bulgular	60
3.1.7. Aile Apartmanı Sakinlerinin Geleceğe Yönelik Beklenti ve Kaygılarına İlişkin Bulguları.....	62
3.1.8. Gecekondu Yaşamına Kıyasla Aile Apartmanında Komşuluk İlişkilerine Yönelik Bulgular	64
3.1.9. Aile Apartmanı ve Kentle Uyum Arasındaki İlişki İle İlgili Bulgular	65
3.1.10. Aile Apartmanında Ait Olma Duygusuna İlişkin Bulgular	67
3.1.11. Aile Apartmanından Taşınma Durumuna İlişkin Bulgular	68
3.1.12. Aile Apartmanına Yönelik Katılımcıların Kendi Düşünceleri	68
SONUÇ	71
KAYNAKÇA.....	75

EK	81
ÖZGEÇMİŞ	84

KISALTMALAR

ASAGEM	: Acıbadem Üniversitesi Sürekli Eğitim ve Gelişim Merkezi
KVKK	: Kişisel Verileri Koruma Kanunu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri	47
Tablo 2: Katılımcıların Aile Apartmanlarındaki Yaşamlarına İlişkin Genel Bilgiler	49
Tablo 3: Aile Apartmanında Yaşam Memnuniyetine İlişkin Analizler.....	52
Tablo 4: Aile Apartmanına Taşınma Kararı ve Süreçlerine İlişkin Analizler	54
Tablo 5: Aile Apartmanında Yaşamın Katılımcılar Tarafından Belirtilen Olumlu ve Olumsuz Yönlerine İlişkin Analizler	56
Tablo 6: Katılımcıların Aile Apartmanında Yaşamı Anlamlandırma Biçimlerine İlişkin Analizler.....	57
Tablo 7: Katılımcıların Aile İçi İlişkilerine Dair Analizler	59
Tablo 8: Aile Apartmanına Taşınma Sonrası Yaşanan Değişimlere İlişkin Katılımcı Gözlemleri.....	61
Tablo 9: Aile Apartmanında Yaşamın Geleceğine Dair Katılımcıların Beklenti ve Kaygılarının Analizleri	63
Tablo 10: Komşuluk İlişkilerinin Değişimi	64
Tablo 11: Aile Apartmanında Kentle Uyum Analizleri	66
Tablo 12: Aile Apartmanında Yaşamın Genel Değerlendirmesi	69

ÖZET	
Başlık: Gecekondu dan Kentleşmeye Doğru Aile Apartmanları Olgusunun İncelenmesi: İstanbul İli Ümraniye İlçesi Örneği	
Yazar: Mehmet GÜNGÖR	
Danışman: Doç. Dr. Aydın AKTAY	
Kabul Tarihi: 22/09/2025	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 81 (tez) + 3 (ek)
Kentleşme, üzerinde birçok tartışmanın olduğu ve farklı tanımların yapıldığı bir kavramdır. 1950’li yılların Türkiye’inde tarımda makineleşme sebebiyle kentlerde fazla sayıda hareketlilik görülmüştür. Konut problemlerinin de ortaya çıkması ile birlikte bireylerin kendi eliyle çözümlediği hızlı bir gecekondulaşma dönemine girilmiştir. Bu süreçte yaklaşık olarak on yılda gecekondu sayısında otuz kat artış gözlemlenmektedir. Buna bağlı olarak toplumda değerlerinden kopmak istemeyen ve bunun beraberinde kentte bulunan toplumsal ve fiziki faktörlerle baş edebilmek için aile apartmanları olgusu kendini doğurmaktadır. Çalışmamızda giderek yaygın hale gelen aile apartmanları olgusu incelenecektir. Gecekondu dan kent hayatına geçiş sürecinde ara bir görev üstlenen aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içindeki bireylerin ilişkileri, şehir hayatına bakış açıları ve kente uyum süreçleri ele alınacaktır. Bu çalışmanın araştırma sürecinde derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış ve ev-hane halkı ziyaret edilmiştir. Çalışmada yer alan apartmanların her katında oturan bireyler ile görüşülmüştür. Aile içi ilişkiler incelenirken ayrılıklar da ele alınarak dağılmış aile modeli incelenmiştir. Aktif olarak kentlerin çeperinde varlığını sürdüren aile apartmanlarında; aile içi dayanışma ilişkileri, aile bağları, bir arada olmanın getirdiği olumlu-olumsuz sonuçları, aile apartmanlarının ortaya çıkış süreci ve kente uyum süreçleri keşfedilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde; teorik arka plan kısmında kent kuramları, aile apartmanlarıyla ilgili temel kavramlar ve tarihsel çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın metodolojisi ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü ve son bölümünde ise sahada elde edilen bulgular derlenip analiz edilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Apartmanı, Kentleşme, Gecekondu, Sosyal değişme	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Examining the Phenomenon of Family Apartments from Slums to Urbanization: The Case of Ümraniye District of Istanbul Province	
Author of Thesis: Mehmet GÜNGÖR	
Supervisor: Assoc. Prof. Aydın AKTAY	
Accepted Date: 22/09/2025	Number of Pages: vii (pre text) + 81 (main body) + 3 (add)
Urbanization is a concept that has been the subject of much debate and is defined in various ways. In Turkey during the 1950s, mechanization in agriculture led to significant mobility toward cities. With the emergence of housing problems, a rapid period of squatter settlement began, in which individuals attempted to solve their housing needs on their own. During this process, it was observed that within approximately ten years, the number of squatter houses increased thirtyfold. Accordingly, in order not to become detached from their values and to cope with the social and physical factors of urban life, the phenomenon of family apartments emerged. In this study, the increasingly widespread phenomenon of family apartments will be examined. The research will address the emergence processes of family apartments, which functioned as an intermediate stage in the transition from squatter housing to urban life, as well as family relations, perspectives on city life, and processes of adaptation to the urban environment. In the research process of this study, the in-depth interview technique was employed, and households were visited. Interviews were conducted with residents on each floor of the selected apartment buildings. While analyzing intra-family relations, separations were also considered, and the model of fragmented families was examined. In family apartments, which continue to exist actively on the peripheries of cities, the study seeks to explore family solidarity relations, family bonds, the positive and negative consequences of cohabitation, the emergence process of family apartments, and adaptation to urban life. In the first chapter of the study, the theoretical background is presented, including urban theories, basic concepts related to family apartments, and the historical framework. The second chapter discusses the methodology of the research. In the third and final chapter, the findings obtained in the field are compiled and analyzed.	
Keywords: Family, Family Apartment, Urbanization, Slum, Social Change	

GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşanan yenilikler ile birlikte kentler üzerinde yeni hareketler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde nüfusun büyük çoğunluğunun kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlaşmada köylerden şehirlere göçün adımları kendini gösterirken beraberinde birçok sorunu da getirmiştir.

Türkiye’de 1950 yılından itibaren kırlardan kentlerin çevresine başlayan yoğun göç bu sorunların temelini oluşturmaya başlamıştır. Türkiye’de kırsal yaşama makineleşmenin gelmesi ile insan gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ve var olan sosyo-ekonomik sıkıntılar ile göç hareketleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kent çevrelerinde varlığını sürdüren sanayi bölgeleri ile birlikte kırdan gelen insan gücü burada yeniden canlandı. Ancak bir tarafta işsizlik sorununa çözüm bulunmuşken diğer tarafta yoğun göç ile konut sorunu ortaya çıkmıştır. Temel ihtiyaçlardan biri olan barınma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde devlet eli ile karşılanması gerekmektedir. Ancak bir anda ortaya çıkan konut problemi devlet eliyle çözümlenememiş, bireysel olarak bu problem giderilmeye çalışılmıştır. Bireyler yaşadığı sorunu kendi inşa ettiği gecekondu ile çözmek istemiştir. Bu süreç karşımıza gecekondulaşma olgusunu çıkarmıştır.

Zaman içerisinde ailelerin genişlemesi, kırdan aile bireylerinin gelmesi ile birlikte gecekonduya ilave kat çıkılarak çözüm aranmıştır. Ancak bu durumun çözüm niteliği taşıması uzun sürmemiştir. Bunun yerine hem kent hayatı içerisinde olmak hem de gecekondu hayatından çıkmak isteyen aileler bir araya gelerek günümüzde üzerinde çok fazla çalışmanın yapılmadığı aile apartmanları olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Gecekondulaşma ve kentleşme ile ortak zeminde kendisini gösteren aile apartmanları; çoğunluğunun akrabalarından oluştuğu birkaç katlı olan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinci bölüm kendi içerisinde üç alt başlık olarak ele alınmıştır. İlk alt başlıkta kent kuramları ve kuramcıları ele alınmıştır. Böylelikle aile apartmanlarına giden süreçte kente uyum noktasının anlaşılması için kentleşme üzerinde durulacaktır. İkinci alt başlıkta araştırmanın teorik arka planını oluşturan temel kavramlar ele alınmıştır. Üçüncü alt başlıkta ise konunun teorik kısmının daha iyi anlaşılması adına tarihsel süreç ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın metodolojisi ortaya konulmuştur. Burada araştırmanın problemi, araştırmanın konusu, amacı ve önemi; sınırlılıkları ve hangi

araştırma modelinin kullanıldığına detaylarıyla değinilmiştir. Böylelikle araştırmanın hangi alanda çalışıldığı, nelere ulaşmak istendiği hakkında bilgilerin analizleriyle birlikte verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise araştırma sürecinde elde edilen bulguların analiz edilip yorumlanmasıyla elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasının teorik arka planında ise aile apartmanlarının oluşumunun ana sebebi olarak dünya üzerinde kendini gösteren kentleşme eğilimleri, kent kuramları ele alınarak aile apartmanları olgusunun niteliği genel bir panorama oluşturularak açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Konusu

Aile apartmanlarının incelenmesi her ne kadar bilinen ve yaygın araştırma konusu olsa da günümüzde arka planda kalmış ve hakkında literatürde yeteri kadar çalışmanın olmadığı bazı noktalar da göze çarpmaktadır. Yapılan literatür araştırmasında aile apartmanları ile ilgili olarak bir kamu yönetimi, 1 psikiyatri, 2 psikoloji ve 2022 yılında yayımlanan 1 sosyoloji alanında tez çalışmaları yapılmıştır. Bunlara ek olarak 1 adet makale bulunmaktadır. Bu durum hakkında yeterli sayıda çalışmanın olmadığı ile ilgili bir kanaatin oluşmasına neden olmaktadır. Konunun bu yönüyle ele alınması çalışmanın özgünlük boyutuna bir katkı olarak da değerlendirilebilmektedir.

1950’li yılından itibaren başlayan göç ile kent çevresinde gecekondulaşma başlamıştır. Kent hayatının olanaklarından uzaklaşmak istemeyen gecekondu aileleri kent hayatının bir parçası olmak istemektedir. Bunu oluşuma dahil olurken geleneklerinden kopmamak ve kentin kalabalık korkusu ile baş etmek için bireyler bir araya gelerek aile apartmanlarını oluşturmuşlardır. Böylece, aile apartmanlarının bu boyutlarıyla incelenmesi araştırmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

Tezin temel problemini, gecekondu hayatından kentleşmeye doğru evrilen süreçte kent hayatı içerisinde varlığını sürdüren aile apartmanlarının ortaya çıkış süreci, aile içi ilişkiler ve kente uyum sürecinin incelenmesi oluşturmaktadır. Yani araştırmamızın temel problemi şudur: Gecekondu dan kentleşmeye doğru kendini gösteren aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içi ilişkileri ve kente uyum süreçleri nasıldır? Tezin bu temel problemine dengeli olarak aşağıdaki sorulara da cevap aranacaktır:

- ✓ Aile apartmanlarının ortaya çıkışını etkileyen temel bileşenler nelerdir?

- ✓ Aile apartmanlarında yaşayan bireylerin geleneklerine bağlılığı ya da çatışma durumu nedir?
- ✓ Aile apartmanlarında yaşayan bireylerin aile içi ilişkilerini belirleyen unsurlar nelerdir?
- ✓ Aile apartmanlarında yaşayan bireylerin kentleşme ile ilgili tutumları nelerdir?
- ✓ Aile apartmanlarında yaşayan bireylerin kentle uyum deneyimleri nelerdir?
- ✓ Gecekonududan kentleşmeye geçiş aşamasında yaşayan aile apartmanları sakinlerinin bu noktadaki aidiyet düşünceleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Globalleşen dünya düzeni içerisinde kentleşme olgusu gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Kentleşme günümüzün vazgeçilmez değerlerini bir arada tutmaktadır. Bu noktaya gelinceye kadar gecekondulaşma ve kentleşme birbirinden ayrılamayacak derece önemlidir. İşte bu noktada çalışmanın da amacını oluşturan aile apartmanları ortaya çıkmaktadır. Aile apartmanları olgusunun incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmada İstanbul/Ümraniye’de yer alan aile apartmanları incelenmiştir. Aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içi ilişkileri, ailenin birbiri ile olan bağları ve toplumsal yansımaları ile kente uyumları ele alınmıştır.

Araştırmanın Önemi

Kent hayatı içerisinde birçok alanda karşımıza aile apartmanları çıkmaktadır. Bu noktada aile apartmanlarının kent hayatına nasıl tutundukları, kente verdikleri katkı; aile içi ilişkilerinde nasıl bir davranış sergiledikleri, bu apartmanların ortaya çıkış serüveni ve toplumsal yaşam içerisinde anlama-anlamlandırma dinamiklerini ortaya çıkarmak araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde aile apartmanında yaşayan bireylerin duygu, düşünce, tecrübe kanaatlerinden yararlanarak aile apartmanları olgusuna ulaşılacak hedeflenmiştir. Aile apartmanlarının ortaya çıkış süreci, aile içi ilişkileri ve kente uyum süreçlerini anlayabilmek adına yarı yapılandırılmış

görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırma bulgularına ulaşmak adına yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve veriler tümevarımsal bir yaklaşımla analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM: TEORİK ARKA PLAN

1.1. Kent Kuramları ve Kuramcıları

Kent, üzerine sayısız tartışma ve tanımlamaların olduğu bir kavramdır. Ancak kent hakkında bu kadar çeşitlilik söz konusu olmasına rağmen ortak bir nokta oluşturulamamıştır (Taştan, 2019, s. 7).

Kırdan kente göçün artması, kentin kendi içerisinde yapısının değişime uğraması ile kentin farklı açılardan açıklanması gerekliliği kent kuramcılarını ortaya çıkarmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde kenti açıklayan kuramcılar ve sınıflandırmalarına yer verilecektir.

Toplumsal yapıda ortaya çıkan değişimleri bulma, sorun ve cevaplarına ulaşma, sosyal bilimlerde içinde farklı kuram ve kuramcılarının olmasını etkileyen en temel etkenlerdir (Aktay, 2013, s. 9). “Aslanoğlu’nun dediği gibi konu kent ve kent sosyolojisi olunca, kent kuram ve kuramcılarının bu çabaya karşılık olarak tarihsel ve teorik düzeyde temel aldıkları verilere göre oldukça farklı düşündükleri ve birbirlerinden ayrıldıkları görülür” (Aktay, 2013, s. 9).

İdeal kent kavramının olabileceği; kentin neyi ifade ettiği, nasıl olması gerektiği üzerine çokça tartışılmış ve tartışılmaya da devam etmektedir. Bu disiplinlerden kastımız, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, mimari, arkeoloji, ekonomi, sinema, resim, tiyatro, edebiyat ve bunun gibi kent meselesini problem haline getirmiş alanlardır. Her alan kendi bakış açısıyla, kent üzerine farklı fikirler ortaya çıkarmış, böylelikle kent konusu yorum bakımından dikkate değer bir önem kazanmıştır (Taştan, 2019, s. 9).

Kentlerin ortaya çıkış nedenlerine ilişkin farklı kuramsal yaklaşımlarda da kentin tanımlanarak kavramsallaştırılmasında ve kent kavramının anlaşılmasında karşılaşılan güçlükler her zaman karşımıza çıkmaktadır (Aktay, 2013, s. 10-11). Bağımsız birer nazari disiplin olmaları nedeniyle kent kuramlarının analizlerini yaparken isimler üzerinden değil de büyük ekoller ya da kuramsal anlayışlar üzerinden bunu yapmanın kuramların kent anlayışlarının oluşmasındaki rollerini belirleme de daha çok önem arz edecektir (Aktay, 2013, s. 12).

Kentler, içindeki topraklarda var olan bütün sistemlerin özelliklerini taşırlar. Kentleşme süreci, üretim tüketim ve değişim ile iç içedir. Kent kuramlarının ortaya çıkışı da kentlerin bu özellikleri ile anlama anlamlandırma çabasıdır (Metlioğlu, 2021, s. 199).

Kent kuramları, kentlerin ortaya çıkışlarını, toplumsal-kültürel durumlarını anlamlandırmak için oluşturulmuşlardır. Kentsel ekoloji kuramı ileriye taşıyan Chicago Okulu, sistemli bir kentin analizi oluşturarak kent sosyolojisi alanında önemli bir noktada ilerlemesini sağlamıştır. Chicago Okulu düşünürlerinin temel olarak anlamak istedikleri şey, kent kültürüne alışma, bütünleşme ve dağılma meseleleridir. Kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin kenti nasıl değiştirdiğini analiz eden eleştirel kent teorisyenleri, kentin mutlak suretle bir özene olmasından yola çıkarak "kent" kavramının ne olduğuna dair düşünmeye itmişlerdir. Bu teorisyenler, kentleri ekonomi politik bakış açısıyla açıklamanın yollarını ortaya koymuşlardır. Eleştirel kent kuramcılarının göre kent, kapitalizm içinde özel ve önemli bir yere sahiptir. Onlara göre aslında kent, ikili bir rol üstlenir. Kent bir yandan sermaye birikimin lokomotifidir diğer yandan da toplumsal ve sınıfsal çatışmanın alanıdır. Lefebvre; sermaye yatırımı, kira, sınıfsal sömür gibi kavramları kent sosyolojisinin alanına dahil edilmesini sağlamıştır. Devlet ve yatırımcıları için kar elde etme alanı olarak "soyut mekan", gündelik ilişkilerin devam ettiği mekan ise "sosyal mekan" olarak kavramsallaştırmıştır. Lefebvre, soyut mekan ve somut mekan arasındaki çatışmanın sınıf çatışmasına benzer bir biçimde ilerlediğini vurgulamıştır. Castells için kent sistemi, bireylerin kendi emek güçlerini yeniden üreten bir sistem olması nedeniyle kentsel analizin bir parçası gibi olmalıdır. Harvey ise üretim ve tüketim olarak nitelendirmektedir (Metlioğlu, 2021, s. 199-200).

1.1.1. Klasik Kent Kuramları

Klasik kent kuramları daha çok Sosyalist tabanlı düşünce ekseninde toplanmıştır. Klasik kent kuramları, Emile Durkheim, Karl Marx, Max Weber, Frederich Engels gibi düşünürlerin görüşlerinden yola çıkarak gelişmiştir. Nitekim bu fikirler ortaya çıktığı dönemde sosyalist tabanlı düşünce sistemi olmaması teorikte kapitalist sisteme göre emek ve sermayenin daha adil bir şekilde dağıtılması öngörülmüştür (Tuten, 2020, s. 9).

Klasik kent kuramcıları Karl Marx ve Frederich Engels, kent hayatını bir geçiş dönemi olarak ele almayı savunmuşlardır (Turut & Özgür, 2018, s. 3).

Weber (2000) “kenti imtiyazlı kılan şeyin özerklik olduğunu belirtmiş ve bir yerleşim yerinin kent statüsünde sayılması için mutlaka belirli özelliklere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir.” Weber’e “göre, özellikle kent yerleşmesini kır hayatından ayıran şey, özerk yönetim ve sivil demokrasidir.” Çünkü kent bireye özgür bir yaşam alanı

sunmaktadır (Turut & Özgür, 2018, s. 4). Weber kenti ekonomik ve siyasal yönden tanımlar, ideal kent tipini de bu görüşü ile belirler. Yani ekonomik olarak sermaye mahsulü olarak ortaya çıkan kent ekonomik durumu belirlerken, siyasal anlamda ise idari ve politik tertiplemelere sahip bir topluluk olarak nitelendirir (Tuten, 2020, s. 10).

Engels ve Marx kenti ekonomik politik bakış açısıyla sermaye ve çatışma ile analiz etmiştir. Weber kente yönelik özelliklerden bahsederek kenti tanımlamıştır. Simmel ise davranışsal bakış açısı ile kentli insanın zihinsel dünyasını sorgulamıştır. Klasik kent kuramcıları için kent henüz bir araştırma nesnesi halinde değildir (Turut & Özgür, 2018, s. 4).

Louis Wirth ise kentleri nüfus ölçekli değerlendirmiş ve kırsal alanlardan farklı bir bakış açısı ile ele almıştır. Bu yaklaşıma göre kentler kendi nüfuslarını kendileri üretmezler, nitekim sanayi devrimiyle birlikte kitlelerin tarımsal mekanları terk ederek şehirlere gelmesi ve burada çeşitli sanayi faaliyetlerde bulunması yapay bir nüfus artışını da beraberinde getirmiştir (Tuten, 2020, s. 10). Kapitalist sistemde sermayenin ve üretilen mamulün arttırılması göz önünde bulundurulurken, Sosyalist sistemde ise büyük sermaye sahiplerine cephe alınarak göz ardı edilen işçi kesim ve bu kesimin sosyo-ekonomik hakları ön plana çıkmış akabinde ise sendikalaşma gibi faaliyetler daha çok ivme kazanmıştır (Tuten, 2020, s. 11).

1.1.2. Chicago Okulu: İnsan Ekolojisi

Birey ve kurumların fiziksel dağılımını, yerleşimini ve örgütlenmesini inceleyen kentsel ekolojik kuram, kentleri sistemli bir biçimde ele alan ilk kuramdır (Turut & Özgür, 2018, s. 6).

“Kentin ayrı bir çalışma nesnesi olarak çözümlenmesi ve yöntemli bir kent kuramı oluşturmaya yönelik ilk denemeler Chicago Okuluyla başlar. Okulun 1915-1940 arası kent üzerine gerçekleştirdiği etnografik çalışmalar hem Amerika’da sosyolojinin hem de kent sosyolojisinin bir disiplin olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Chicago Okulu kent ile ilgili çalışmaları İnsan Ekolojisi Yaklaşımı olarak isimlendirilmektedir. O yıllarda hızla göç alan Chicago kenti ticaret, finans ve taşımacılık merkezi olarak da önemli bir kentleşme tecrübesi yaşar. İnsan ekolojisi yaklaşımı da Chicago’nun kentleşme deneyimi üzerine yapılan araştırmalardan oluşmuştur. Kent ekolojisi, kent yaşamına ilişkin, bit kiler ve hayvanların fiziksel

çevreye uyum göstermeleri benzetmesine dayanan bir yaklaşımdır (Tılıç, ve diğerleri, 2019).”

Kente sosyal bilimler açısından bir disiplin perspektifiyle bakabilenler yanında Marksist kuramın analizlerinin bir örneği olarak bakanlar da olmuştur. Engels, Marx, Durkheim, ve Weber gibi kuramcılar kenti kendi başına bir disiplin olarak değil kuramlarını daha iyi ifade edebilmede korundukları bir konu olarak yaklaşmışlardır. Bahsi geçen isimler, başka olay ve olguları açıklamada kentin bir analiz örneği olarak ele alınması gereken ambivalent yönlerini öne çıkarmayı tercih etmişlerdir (Aktay, 2013, s. 13). Chicago okulu; kent analizlerinde iki temel düşünceden hareket eder: Birincisi; Kenti oluşturan mahallelerin dağılımını ve birbirleriyle etkileşimlerini esas alan “kentsel ekolojik kuram” ikincisi ise kentlerde yaşamın global özelliklerini tanımlamayı amaçlarken kullanılacak bir kavram olarak “bir yaşam biçimi olarak kentleşme” kavramıdır. Bu kavram ile çözüm üretmeye çalışmışlardır (Aktay, 2013, s. 14).

1920’lerden 1940’lara kadar Chicago Üniversitesiyle bağlantılı olan Robert E. Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth, uzun zaman boyunca kent sosyolojisindeki araştırmaların ve teorilerin ana temellerini teşkil eden fikirleri geliştirmişlerdir. Chicago Okulu’nun kent sosyolojisinin düşünsel kökenlerinin tıpkı Alman Sosyoloji geleneğindeki gibi iki yapısı vardı. Bunlar Doğa bilimleri ve kültür bilimleridir. Ekolojik Kuramı geliştiren ilk kent sosyologları olarak R. Park, Mc Kenzie ve E. Burgess’in oluşturdukları kavramsal çerçeveler içerisinde çeşitli kuram ve düşünürlerin katkılarını görebiliriz. Bu görüşe kent içindeki bireyler burada kalıcı olmak için yeni yerler geliştirirler. Bir kent, farklı ve zıt sosyal özelliklere sahip alanların bir görünümü olarak resmedilir. Modern kentlerin büyümesinin ilk aşamasında endüstriler, arz çizgilerine yakın, ihtiyaç duydukları ham maddeler için uygun bölgelerde toplanırlar. Kentte nüfus arttıkça iş ilanları etrafında toplanırlar. Böylece kentte yaşayanlar için olanaklarla süslenmiş alanlar daha ilgi çekici hale gelir ve onları elde etmek için büyük mücadeleler gelişir (Serter, 2013, s. 70).

Robert Ezra Park; İnsan ekolojisi yaklaşım ekolünün ilk kurucusudur. Chicago kentinin hızla büyüdüğü o yıllarda Chicago’nun kentsel büyüme durumu ve şehrin çeşitli bölgelerinde bulunan farklı alt kültürlerin gelişimi Park’ın ilgi odağı halin çekmiştir. Park şu soruları sorar: Kentleşme sürecinde gelir, ekonomik faaliyet, ırk ve aile gibi sosyolojik değişkenler dikkate alındığında;

-Kentın mekânsal dokusunda farklı yerleşim alanları nasıl oluşmaktadır?

-Ayrıca oluşan bu mekânsal ve sosyal yapılar arasındaki bağlar nasıl kurulmaktadır? (Tılıç, ve diğerleri, 2019, s. 34).

Ernest Burgess, *Şehrin Büyümesi: Araştırmaya Giriş (2015)* adlı çalışmasında kentin yayılma süreçlerini analiz eder ve daha da önemlisi bir kentin büyümesine yönelik yapılacak çalışmalar için araştırma yöntemleri ve farklı perspektifler gözler önüne koymuştur. İlk olarak kentin genişlemesini yayılma, ardılık ve yoğunlaşma üzerinden tanımlar. Ona göre, şehir ve bölge planları şehrin büyümesini fiziki açıdan ele alırlar (Tılıç, ve diğerleri, 2019, s. 36).

Louis Wirth 'ün *Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme (2002)* makalesi Simmel'in Wirth üzerindeki etkisinin açıkça görülebileceği bir çalışmadır. Wirth kentin ne olduğu ve kentin bir yaşam biçimi olarak kendine özgü nasıl bir davranış biçimi ürettiğini sorgulamaktadır. Nüfus kelimesi onun kent kuramının temel çıkış noktasıdır. Nüfus kenti tanımlayan ve açıklayan bir değişkendir ancak her hangi bir topluluğu nüfus büyüklüğü açısından ele alıp kent tanımlaması yapmanın keyfi bir tutum olduğunu savunmaktadır (Tılıç, ve diğerleri, 2019, s. 38).

Chicago Okulu iki dünya savaşı arasında Amerika'da gelişimini sürdürürken bir manada Avrupa'da yavaşlamış olan sosyoloji çalışmalarını okyanusun öte tarafına taşımıştır. Bu okul içerisinde yapılan çalışmaların temel özelliği ekoloji biliminin de etkisiyle kenti yaşayan bir organizma olarak tanımlamasıdır (Serter, 2013, s. 73).

Bu modelde halka tasviri kullanılır. Her ne kadar yorumlamaları ile dikkat çekse de kentleşmeyi açıklarken coğrafya ve siyaseti geride tutması eleştiriye uğramıştır (Serter, 2013, s. 71). Chicago Okulu, kentteki bireylerin hareketlerini açıklayarak ortaya çıkmıştır (Metlioğlu, 2021, s. 192).

1.1.3. Çağdaş Kent Kuramları

Çağdaş kent kuramları 1970'li yıllardan sonra ön plana çıkmıştır. LeFebvre, Castells ve Harvey'in öncülüğünde ortaya çıkan bu kuramlar bütününde, LeFebvre kapitalizm ve kent ilişkisini tanımlarken kapitalizmin nasıl ayakta kaldığını "Çevrim Model" sistemini öne sürerek kent mekânını alınıp satılabilen bir meta olarak izah etmiştir (Tuten, 2020, s. 7).

Mekân kavramının yeni bilince kazandırılması oldukça zordur. Chicago Üniversitesi sosyologları ve coğrafyacılar, 1920'lerde göçmenlerin deneyimine ve etnik yapıların

dokusuna olan duyarlı ve aynı zamanda sınıf, toplumsal cinsiyet, güç ve dünya sistemi anlayışı tarafından etkilenen bir projeyi kentsel analize dâhil etmeye çalıştı. 1960-1970 yıllar sonrası eleştirel sosyal teoride paradigmatik değişimlerin yaşandığı alan bir dönemi teşkil etmekteydi. Kuramsal çalışmalara zemin olan bu dönem, mekânsal dönüş olarak tanımlanır (Turut & Özgür, 2018, s. 9-10).

Manuel Castells'in nazariyatında ise kentler daha çok ortak tüketim mekânları ve işgücü ile yeniden üretimin gerçekleştiği kollektif tüketim ve üretim merkezleri olarak adlandırılmıştır (Tuten, 2020, s. 8).

David Harvey'in ortaya attığı görüş ise Sermaye birikimi bağlamında kentlerdir. Burada kentlerin yüksek meblağlarda para getiren, artan nüfus popülasyonu ile ucuz işgücü akabinde ise sermaye sahiplerinin ellerindeki eşsiz üretim teknik ve yöntemleridir. Bu üretim yöntemleri ve işgücünün birleşmesi üretimde aşırılığa kaçmaktadır ve kapitalizm elinde bulunan fazla ürünü piyasaya sürünce arz azalmakta, arz azalınca ise ürünün fiyatı mecburi olarak düşmektedir (Tuten, 2020, s. 8).

Çağdaş kent kuramlarında sermaye üzerinde dalgalanma asgari seviyeye indirilerek sermaye sahipleri daha fazla sermayeye sahip olurken, piyasada arz durumu düşen ürünlerin yerine farklı ürünler üretilerek kentler daha farklı boyutlara evrildiğini söylemek mümkündür. Bu durumun esasında ise Kapitalist sistemin üreticiye herhangi bir nedenle müdahalede bulunmaması yani adem-i merkezîyetçiliği de beraberinde getirerek ileri de sermaye sahiplerinin iktidarla olan ilişkilerini düzenleyen diğer bir etken olarak öne çıkmaktadır (Tuten, 2020, s. 9).

1.1.4. Eleştirel Kent Kuramları

Modern kent bilinci, ikinci dünya savaşı ve 1970 yılına kadar büyük oranda Chicago Okulu'nun ekolojik yaklaşımı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde kent ile ilgili çalışmaların neredeyse tamamı kentlerin toplumsal bir yapı olarak açıklamıştır. Ancak bazı noktalarda bu açıklamalar yetersiz kalmıştır. “Bu sosyo-mekansal dönüşmeyi ilk olarak ortaya koyan sosyolog Henri Lefebvre'dır” (Metlioğlu, 2021, s. 194). Lefebvre'nın şehircilik anlayışı Marksist düşüncenin sisteminden etkilenmiştir. Lefebvre, Marksizm'i temellendirmek, onu daha net bir hale getirmek, diyalektik olarak daha da somutlaştırmak için büyük istek duymuştur (Metlioğlu, 2021, s. 194).

Lefebvre'nin ele aldığı kavramlardan biri kent hakkı'dır. Kır hayatından kent hayatına olan göçlerden bahsetmektedir. Fransa şehrinin yaşadığı değişimi ele almıştır. Fransa'da dikkati çeken şey diğer birçok batı ulusu gibi Fordizmin yükselişi ve Keynesyan refah devletinin yayılmasıdır. Kırdan kente göçler ve mekânsal yapılarda oluşan değişimler de bu gelişmelere eşlik etmiştir. Bütün bu değişiklikler kentin iç kısmının işlevci şehir planlaması tarafından yeniden yapılandırılmasına sebep olmuştur. Kentin dış çeperleri ise toplu konut inşaatlarının hâkimiyeti altına girmiştir ve her bir evde bir aile yaşayabileceği tek katlı evler yaygınlaşmaya başlamıştır (Metlioğlu, 2021, s. 195).

1.2. Kavramsal Arka Plan

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan kavramlar açıklanacaktır.

1.2.1. Gecekondu

Sözlük anlamı ile gecekondu; “İmar ve yapı kanunlarına aykırı olarak kendilerine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut” ([https://sozluk.gov.tr/E.T. 11/05/2025](https://sozluk.gov.tr/E.T.11/05/2025)) olarak tanımlanmaktadır. Tanım itibariyle de gecekondu bir anınsız gelenlerin boş buldukları alanlara kendilerince yapı inşa etmeleridir. Yaşanan göçlerle beraber kente sonradan gelen birçok grup, kırdan benimsemiş oldukları örgütlenme biçimlerini kent içinde de sürdürüp, bu ilişki ağları sayesinde kendilerini hem barınma hem de kente tutunma noktasında ihtiyaçlarına cevap verecek mekanları oluşturmuştur. Oluşturulan bu mekanlar ise göçlerin yaşandığı ilk dönemlerde yapılan mekanlardan farklılık göstermektedir (Tayanç, 2019, s. 206).

Gecekondulaşma süreci, tarımda makineleşme ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile birlikte kır hayatından kentler başlayan göç ile kendini göstermeye başlamıştır. Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde kentleşme dağınık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu dağınıklık beraberinde gecekondulaşmanın oluşmasını sağlamıştır. Yoğun olduğu ülkelerde her ne kadar konut talebinin karşılanamamasına çözüm olsa da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Dündar, 2018, s. 1). Gecekondu, günümüz az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke metropollerin neredeyse tamamında barınma ihtiyacını karşılamaktadır. Düzensiz kentleşmenin bir durumu olarak ortaya çıkan gecekondu, ilk olarak sadece fiziki bir mekan tanımlamakla birlikte, zaman içerisinde kendi içinde barındırdığı sosyo-ekonomik ve kültürel gerçekliği de ortaya koyabilmek adına

sosyolojik bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır (Dündar, 2018, s. 15-16). Günümüzde kent nüfusu dünyanın her yerinde artmakta ve etkisini göstermektedir. Buna bağlı olarak kentlerde konut sorunu oluşmakta ve çözüm olarak gecekondu türü türemiştir. Türkiye’de gecekondulaşma realitesi, tarıma dayalı ekonomik saiklerden dolayı kırdan kente doğru olmuştur. Kent hayatında kendine yer bulamayan bireylerin kentin çevresinde gecekondu yapılmaya başlamışlardır. Bu göç dalgası kentin dinamiklerini değiştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile köyden kente başlayan bu göç akımı yeni bir döneme zemin hazırlamıştır. Kent hayatının zorlu şartlarına ayak uydurmakta zorlanan bireyler ya bir yer satın alarak ya da bir anda yaparak gecekondu hayatına geçiş yapmıştır. Burada bulunanların kent hayatı olan sosyal farklılıkların çözülmesini de aile kurumu üstlenmiştir (Kaçmazoğlu, 2017, s. 401).

Kentlerin düşük gelirli ve vasıf istemeyen düşük, ağır ve genellikle formel olmayan ekonomik faaliyet alanlarında çalışan nüfusu bünyesinde barındıran gecekondu, zaman dilimi içerisinde kentlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Dündar, 2018, s. 17). Bu denli geniş bir ağ örüntüsünü içerisinde barındıran gecekondu literatür taraması yaparken farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları şöyledir:

Emre Kongar’a göre; “Tarımda makineleşme, toprağın küçük birimlere bölünmesi ve sonrada tekellerde konsantrasyonu sonunda açığa çıkan işgücü, kentsel alanlardaki hizmetler ve ücretler tarafından kentlere cezp edildikleri fakat mevcut sanayi ve hizmetler yapısı içinde emilmediklerinde, önce konut gereksinimlerinin karşılanması için, başkasının arsası üzerinde ve sağlık koşullarına uygun olmayan bir biçimde inşa edilmiş konutlar, bunların zamanla oluşturduğu egemen yaşam biçimidir” (Dündar, 2018, s. 17). İlhan Tekeli’ye göre; “Dışarıdan alınan teknoloji ile ayağa kalkan bir ülkenin modern teknolojiyi kullanan kesimi tarafından emilmeyen işgücünün kentlerde oluşturduğu bir yerleşme ve yaşam biçimidir” (Tekeli, Gecekondu Planlama Sorunları, Türkiye Kentleşme Yazıları, 1982, s. 49).

Literatür taraması yaparken karşımıza çıkan farklı tanımlara bakıldığında gecekondu ilk etapta mekanı tasvir eden bir olgu yani slum, varoş halindeyken daha sonrasında sosyo-ekonomik ve kültürel bir mekan haline bürünmüştür. Gecekondu genel manada düzensizlikleri, plansızlıkları ile bilinmektedir. Yapı gereği çarpık kentleşme adını almıştır. En başından beri kent ile uyumu yapısı gereği de ahenkli olmamıştır.

Gecekondular kentin bir ucu olarak bilinir. Hem kent merkezine mesafe olarak hem de kaynaşma olarak bir arada değildir.

Kent çeperinde hızla artan bu nüfusa bağlı olarak konut açığı ortaya çıkmış ve gecekondu alanları oluşmuştur. Kent toplumlarının en önemli özelliği farklılaşmış, ihtisaslaşmış tarımsal olmayan bir iş düzeni ile bu işlerde çalışan gene kendi içinde farklılaşmış ve tabakalaşmış bir nüfus yapısına sahip olmalarıdır. Bu özellik kendisinin mekanda iş yeri ve konut mantıklarını birbirinden ayırma ve bunların arasında ulaşım ve haberleşme kanallarının ortaya çıkması ile aksettirir. Bunun dışında iş düzeninde ihtisaslaşma, farklılaşma artıp yığılma çoğaldıkça mekandaki ayırım da sadece iş ve konut bölgeleri olmaktan çıkar. İş bölgelerinde bilfiil üretim ve dağıtım ile bunların idare ve kontrol fonksiyonları başka başka yerlere yerleştikleri gibi bu nüfus farklı yerlere yerleşirler. Şehirdeki yerleşme bu şekilde hem sosyo-ekonomik gelişme derecesine göre iş hayatının bünyesini hem de sınıfsal yapısını aksettirir. Genel bir soylulaştırma yapılırsa şehirlerin ortasında kontrol ve idare fonksiyonlarının toplandığı bir merkezi iş mıntıkası bulunur. Bunun etrafındaki halkada da düzenli merkezden dışa doğru uzanan parçalar halinde ekonomik güçleriyle oranlı olarak yer yarışması sonucu, en kudretsizlerin en arzu edilmeyen yerlerde, en kudretlilerin de fizik şartları en iyi, prestiji yüksek çevrelerde yerleştikleri, arada kalan sahalarda da büyük sayılar tutan orta tabakaların yayıldığı görülür. Bu bölgelerin birbirlerine karşı görelî durumları her zaman sabittir. Topografya, su ve demir yolları, tarih, sosyal değerler bu düzeni tadil edici rol oynayabilirler. Fakat hiçbirisi arsa fiyatı ve kira yarışmalarından ortaya çıkmış olan ve görelî kuvvetlere yansıtan bu farklılaşmayı bozmaz. Ekonomisi gelişmekte devam eden sanayileşmiş toplumlarda kırsal bölgelerden kopup şehirlere göçenler önce iş yerine yakın ya da diğer iş özüne çok yakın, en az masrafla çalışma alanlarına ulaşabilecekleri geçiş mıntikalarına yerleşirler. Fakat burada kalma süreleri çok kısadır. Şehrin ekonomisinin arz ettiği parası çok olan işlere girenler, süratle buradan ayrılır, düzenli konut mıntikasına taşınırlar. Plansız olmasına ve arsa, kira yarışmasına rağmen gelişen sanayinin fayda sağladığı ve yeni gelen kişilere ve sayıları çok olmayan kırsal nüfusu nispeten buhransız olarak şehir yapısına asimile eder. Hem köylü hızla hünerli sanayi işçisi ya da hünerli örgütlerde çalışan memurlar haline gelir hem de şehirde bunun yansıması olarak düzenli konut mıntıkları gelişir (Kıray, Türkiye'de Sosyoloji, 2008).

Hızlı kentleşme ile birlikte ortaya çıkan konut sıkıntısı ile orta-alt gelirli ailelerin gecekondulara olan talebi artmıştır. Bu da gecekonduların değerlenmesine yol açmıştır. Sayının artması ile tek katlı gecekondular yıkılarak yerine birçok hanenin kalabileceği apartmanlar yapılmıştır. Aile apartmanları da bu denli ortaya çıkmıştır. Bu durum aynı zamanda beraberinde çarpık kentleşmeyi de getirmiştir (Akbaba, 2019, s. 15).

Ekonomik açıdan gelişmiş ve gelişmesini hızla devam ettiren toplumlarda vücut kiralarda ve arsa fiyatlarındaki pazar yarışmasına karşın, kente göçen nüfus, genelde merkezi iş mntikasına bitişiğinde yer alan geçiş alanlarında çok kısa bir süre kalmakta ve gelişen ekonominin sağladığı göreceli yüksek ücretler ve güvenli işler yardımıyla hemen daha iyi ve düzenli konut alanlarına taşınıp ve oralara yerleşmişlerdir. Köyden gelenlerin yerleşiminde 2 farklı türde yerleşme göze çarpmaktadır: birincisi iş yerine yakın bir gecekondulaşma, ikincisi ise kent çevresine gecekondulaşma ya da gecekondulaşma kiralama (Kıray, Gecekondulaşma: Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla Toprakta Kopma ve Kentle Bütünleşememe (Doç. Dr. Cem Sar'a armağan), 1973, s. 93).

Mübeccel Kıray “Türkiye’de metropoliten alanların oluşumunda sanayilerin kent merkezinde ortaya çıkan özgün sanayi yer seçim tipolojisini saçaklanma demidir” (Sınar, 2017, s. 45). Kıray, saçaklanma kavramı şu şekilde ifade etmektedir;

“Saçaklanma için işaret edilecek bir başka da aynı koşullarda daha büyük yatırımlar mümkün olduğundan örgütlenme sağlandığında bu tür çevre kullanımında hemen bir kalite farklı ortaya çıkmakta ve çevre daha kentsel bir hal kazanmaktadır. Böylece saçaklanma alanlarında üst orta tabaka konutları, apartman ve site yerleşmeleri belirlenmektedir.” (Kıray, Kentleşme Yazıları, 1998, s. 164-165).

Gecekonduların ortaya çıkışından bu yana ilk başta buraya yerleşen halk için bir barınma görevi üstlenmiştir. Bu barınma ihtiyacının karşılanması ile birlikte yerleşim olarak kendini güvence altına alan insanlar daha sonra sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Kent ile uyum sürecinde sorunlar yaşayan gecekondulular hem kent hayatının zorlukları ve baskısına göğüs germek hem de gecekondulaşma etiketinden kurtulup kent çeperinde kendine bir yer açmak için aile üyeleri ile birlikte bir arada bulunmak için aile apartmanlarını oluşturmuşlardır.

Kısacası günümüz Türkiye’sinde gecekondulaşma olgusu; Cumhuriyet döneminden sonra 1950 yılından itibaren değişen siyasi yapının etkisi ve İkinci Dünya savaşının yenilikleri ile tarım alanında köklü dönüşümler ile yeni bir döneme girmiştir. Makineleşme ile birlikte

insan gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ve insan faktörü etkisini kaybetmiştir. İnsan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile kırdan kentlere göçler başlamıştır. Temelinde makineleşme ve terör, kan davaları, daha iyi hayat standartlarına ulaşma hedefi ile Türkiye’de göç olgusu yaşanmaya başlamıştır. Kentlere başlayan bu göç hem devletin alt yapıda yetersiz olması hem de konut eksikliğinden dolayı gecekondulaşma sürecini başlamıştır.

1.2.2. Kentleşme

Tezin örneklemini oluşturan İstanbul/Ümraniye’de aile apartmanlarını tam manasıyla anlayabilmemiz için bu olgunun evirildiği kent hayatını bir diğer deyişle kentleşmeyi-kentlileşmeyi anlamamız gerekir.

Gelişmekte olan Türkiye 1950 yılından bu yana hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Kentleşme süreci 1950’lerden itibaren tarımın modernleşmesi, ekonominin liberalleşmesi, sanayileşme, eğitimin yaygınlaşması ve hızlı nüfus artışı sonucu ivme kazanmıştır (Kılınç & Bezci, 2011, s. 325). Genel bir tanımlama ile kent; sınıfları farklı olan bir toplumun, kent hayatının kurallarına uygun olarak hayatlarının sürdürdükleri bir yerleşme biçimidir (Zengin, 2007, s. 221).

Kentleşme, farklı tanımlara sahip olan bir kavramdır. Ancak kentleşme hakkındaki tanımları Nadaloğlu’na göre “bir ana çerçevede toparlamak mümkündür. Buna göre kentleşme “çeşitli nedenlerle kırsal kesimlere yönelen göç sonucunda, bir taraftan mevcut kentlerin nüfus ve alan itibarıyla büyümesi, diğer taraftan da köy kasaba vb. yerleşim birimlerinin giderek büyümesi sonunda kente dönüşüp, mevcut kent sayısının da artmasıdır” (Aktay, 2013, s. 38). Tanımlamalardan hareketle kentleşme, kentlilik ve kentlileşme gibi kavramların anlam içeriklerinde bir konsensüsü bulmak mümkün ancak yine de bu kavramların da kent sosyolojisi çalışmalarının toplu bir değerlendirilmesi yapıldığında çeşitli dönemlerde değişik anlamlarla ile ele alındığını görmekteyiz (Aktay, 2013, s. 38).

Türkiye’de 1950 yılından itibaren kır hayatından kente doğru yoğun bir göç başlamıştır. 2. Dünya savaşından sonra kent çevrelerinde sanayileşmenin de etkisi ile kent nüfusu bir anda artmıştır. Kentleşme genel manada nüfusun artmasıdır. Ancak kentleşmeye tek bir pencereden bakılırsa hata yapılmış olur. Çünkü kentleşme toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerini de içerir. Burada nüfus hareketlerine sebep olan temel yapı taşlarına odaklanmak gerekir. Kentleşmeye geniş bir tanımlama yapmak gerekirse; kırdan kente

yoğun göç ile başlayan, sosyal, siyasal, toplumsal hareketleri olan ve örgütlenme-iş bölümüne sahip değişimlere açık bir nüfus birikmesi sürecidir (Keleş R. , 1993, s. 19)

Çok eski çağlarda ortaya çıkan kentleşme kökenleri 18.yy'a dayanmaktadır. Nitekim sanayi devrimiyle birlikte kırsal alanda üretimi zayıf kitlelerin daha düzenli bir mesai kavramıyla birlikte kentlere yoğun göçü bugün ki büyük kentlerin de oluşmasına zemin hazırladığını söylemek mümkündür (Tuten, 2020, s. 2). Sanayi devriminin gerçekleşmesi ile birlikte toplumsal hareketlilik ile ivme kazanan kentleşme dinamik bir yapıya sahiptir (Es & Ateş, 2004).

Kentleşmenin nüfus hareketlerinden ibaret olduğu kanısı yanlıştır. Bir yandan nüfusun artması ile alakalı olsa da tek olarak eksik kalır. Toplumun kendi içerisinde sosyo-ekonomik yapıları ile bağlantılıdır. Kentleşmeyi ele alırken nüfus hareketinin yanında toplumsal hareketleri de ele almak gerekir (Güven, 2016).

Tam manada kentleşmeyi anlamak için sanayileşme ile beraber ekonomik hareketlere bakmak gerekir. Tarıma dayalı hayattan çıkıp kent hayatına geçiş ile birlikte ekonomik bir yükselmeye de bakmak gerekir. Günümüzde baktığımız zaman gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kentleşme sürecinde kendi içerisinde büyük-orta-küçük ölçekli yapılaşmalar görülmektedir. Büyük kentleşme göç alırken diğerleri göç vermektedir. Göç alan yerde konut sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu da beraberinde alt yapı sorununu getirmiştir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 12).

Sanayi devrimiyle birlikte kentleşme süreci başlamıştır. Bu durumun ilk olarak Avrupa ülkelerinde ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü bu devrimin ana noktası orasıdır. Bu kültürün oluşması birçok disiplinin ilgisini çekmiştir. Yani kentleşmenin günümüzdeki haline baktığımızda kalıntılarının sanayi devrimine dayandığını görmek mümkündür. Ancak tam manası ile bu duruma karşılık gelmeyen ülkeler vardır: gelişmekte olan ülkeler. Bunun en yalın örneği Türkiye'dir. Türkiye'de tarıma dayalı ekonomik sebeplerin yanında kültürel ve siyasi nedenlerden dolayı kentleşme yaşanmıştır. Bu noktada diğer ülkelerden ayrılmaktadır (Akbaba, 2019, s. 8).

Sanayi devrimiyle birlikte hayatımıza giren kentleşme kavramı, toplum üzerinde de net değişimlere sebep olmuştur. Bunun temel göstergesi nüfus hareketidir. Tarımda insana duyulan ihtiyacın azalmasıyla makineleşme ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile kırsal hayatından kente göçler yaşanmıştır. Bu göçlerin çoğunluğu ilk etapta kentin ağır koşullarından uzaklaşmak ve adaptasyon sorununun da dolayı kent yakınlarına

olmuştur. Bu göç durumunun gerçekleşmesi sosyolojik bir irdeleme alanı oluşturmıştır. Yeni işler, yeni ilişkiler ile sosyal ağlarda düzenleme ve değişime neden olmuştur. Bu durum beraberinde problemler de yaratmıştır (Akbaba, 2019, s. 17).

Kentleşme olgusu toplumsal bir hareketlilik olmasının yanında aynı zamanda devleti de ilgilendiren bir alandır. Yaşanan bu yoğun göçün sosyo-ekonomik ve altyapı alanında düzenlemeleri gerektirmiştir. Kentleşme olgusu her açısı ile bir değişimdir. Bu durumda devletin üzerine düşen sorumlulukları ve alanları artmaktadır. Bu sorumlulukların her alanda olmakta ve karmaşık bir yapıya sahiptir (Zengin, 2007, s. 87).

Günümüz Türkiye'sinin kentleşme hareketlerine baktığımızda Cumhuriyet döneminden bugüne bakmak doğru olacaktır. Kentleşme tüm hızıyla devam etmektedir. Her safhada farklı problemler kendisini göstermektedir. Her alanda yaşanan bu değişimler ile modern kent algısına ulaşmak hedeflenmiştir. Buna göre çalışmalar devam etmektedir. Ancak yine de tam başarı sağlandığı söylenemez. Çünkü var olanın üstüne revize etmek yerine eskiyi yıkıp yenisini inşa etme düşüncesi bir noktadan sonra başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle kentleşme sürecini iyi okumak gerekir (Tekçe, 2020, s. 53).

Günümüz Türkiye'sinde kentleşme olgusu sanayi devrimi ile devam edememiş ve tarıma dayalı kırdan kente göç ile devam etmiştir. Bu sebepten dolayı kentleşme hareketlerini doğru anlamak adına kırdan kente olan göçlerin altında yatan temel saiklere bakmak gerekir. Türkiye bir tarım ülkesidir. Tarıma dayalı makineleşme ile insana duyulan ihtiyacın azalması ile kente yoğun göç başlamış, bundan dolayı düzensiz bir kentleşme oluşmuştur. Yeteri kadar alanın olmaması ile kent çevrelerine yerleşen düşük gelirli aileler gecekondu inşa etmişlerdir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 19-20).

Bütün dünyada sanayileşme hareketleri aynı etkileri doğurmuştur. Nitekim bu durum Türkiye için ters oranda evrilmiştir. Kentleşme süreci sanayileşme sürecinden ziyade kır hayatından kent hayatına doğru yaşanan yoğun göç ile başlamıştır. Kırdan, tarımsal alanda insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile kente göçler başlamıştır. İlk başta sanayinin yoğun olduğu büyük kent çevrelerine doğru başlayan bu göç hareketi günümüz Türkiye'sinin kentleşme hareketinin temelini oluşturmıştır. Kentleşme hareketi Türkiye yüzyılında Cumhuriyetten günümüze doğru olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Her dönemde farklı sorunlar ortaya çıksa da kentleşme hızı günümüze kadar hep artarak devam etmiştir. İlk etapta göç eden bireyler hem kentin yoğun baskısından kurtulmak

hem de geleneksel yapılarından uzaklaşmamak için akrabalarının yanına gecekondular yapmışlardır. Kısacası kentleşme, kırdan kente olan göçlerle başlamıştır.

1.2.3. Kentlileşme

Kentlileşme, buraya gelmeden önce bireylerin sahip oldukları örüntülerin değişimini ifade etmektedir. Her alanda sahip oldukları yaşamsal deneyimlerin kent hayatının kurallarına göre şekillenmesi ile uyum sağlamaktadırlar. Toplumsal değişme olarak adlandırılan kentlileşme bir süreci ifade etmektedir. Zamanının değerlendirilmesi, aktivitelere katılınması, haklarının kullanılması bunlara örnektir (Metlioğlu, 2021, s. 187). “Karpat’a göre kentlileşme dört aşamada kendini gösterir: Birinci aşamada kentin alışkanlıklarının benimsenmesidir. Kısacası kente uyum sürecini ifade eder. İkinci aşama yerel hizmetlerin benimsenmesidir. Üçüncü aşama kırdan kente göç edenlerin buradaki insanlarla bir arada yaşamayı öğrendiği aşamadır. Dördüncü aşama ise kentlinin artık buraya kendini ait hissetmesi, burayı benimsemediği aşamadır.” Kent hayatına uyum aynı zamanda kır hayatını terk etmektir (Karpat, 2024).

Kentlileşme, aslında bireylerin kent hayatına katılıp uyum sağladıkça ortaya çıkan bir kültür değişmesidir. Bilinç sahibi olma ve örgütsel davranış biçimi kent kültürüne ait bağımsız değişkenlerdir (Aktay, 2013, s. 39).

Kentlileşme, kente göç eden bireylerin kır hayatı değerlerinin yanında kente ait sosyo-kültürel değerlere ayak uydurup değişme sürecidir. Bu süreç kentle kurulan ilişkiler örüntüsü arttıkça hız kazanmaktadır (Aktay, 2013, s. 39).

İnsanların kent ile bir arada bir bütün olarak karşımıza çıkması kentlileşmeyi ifade etmektedir. Toplumsal değişme ile birlikte hayatın her alanında ortaya çıkan süreç ile birlikte kentlileşme karşımıza çıkmaktadır. Maddi-manevi bütün değer yargılarında kentlileşmeyi bulmak mümkündür (Es & Ateş, 2004, s. 214-215).

Göç ile başlayan kentleşme hareketi bir sonraki evresi kentlileşme ile devam etmektedir. Kente uyum ve benimseme ile başlayan kentlileşme olgusu bireyin kendini kentli olarak oraya ait hissedip bir aidiyet duygusu geliştirmesi ile tamamlanmaktadır. Bireyin kent hayatına katılıp toplumsal bir süreçte değişmesini ifade eder. Bu toplumsal değişme sadece bir alanda değil bireyin değdiği her noktada değişim sürecini kapsamaktadır.

1.2.4. Metropolleşme

Kırdan kente göç ile başlayan süreç beraberinde kentleşme ve sanayi çevresine yerleşim ile son aşamada metropolleşme oluşmuştur (Egüz, 2016, s. 35). Kent hayatında yaşarken burada ortaya çıkacak olan uyum süreci metropolleşmeyi ifade etmektedir (Deniz, 2013, s. 3).

Göç ile başlayan kentleşme süreci ile bireyin kendine bir aidiyet duygusu hissetmesi ile kentlileşme oluşumu başlar. Kentin karakteristik özellikler ile nüfusun artmasıyla ivme kazanan bu süreç ana merkezdeki yeniliklerin artması ve beraberinde gelen büyüme ile metropolleşme başlamıştır. Kentleşmenin uyum sürecinin son aşaması olarak metropolleşme kendini göstermektedir.

1.2.5. Aile ve Aile Türleri

Aile; kan ile bağlanma, evlilik ve farklı yasak yollar ile arasında akrabalık örüntüsü bulunan, aynı yapı içerisinde yaşayan bireylerden oluşan ortak ihtiyaçlarının karşılandığı bireylerin topluma kazanımlarının yapıldığı yegane toplumsal bir birimdir (DPT, 2001, s. 3). Toplamların hayat boyu varlıklarının devam ettirilmesi adına aile önemli bir yere sahiptir. Türk sosyolog Ziya Gökalp, aile kurumunu güçlü devletin ve milletin temel yapı taşı olarak görmektedir (Erdoğan, 1978, s. 315).

Aile her dönemde ayakta kalmayı başarmış ve toplumlar için çok önemli bir noktaya sahip olmuştur. Tezcan'a göre "aile, biyolojik ilişkiler sonucu insanın sürekliliğini sağlayan toplumsallaşma sürecinin ilk başta ortaya çıktığı karşılıklı ilişkilerin bir kurala bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı biyolojik, psikolojik, toplumsal ve hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir" (Tezcan, Türk Aile Antropolojisi, 2000, s. 13-14).

Aile, içerisinde yaşayan bireylerin temel ihtiyaçların ilk elden sağlandığı, hayat boyu devamlılığına katkı sağlayan ve toplumu her zaman ayakta tutan bir anlayışa sahiptir. (Aydın M. , 2022, s. 32).

Aile türleri, sahip oldukları yapı gereği farklılık göstermektedirler. Bazı yaygın aile türleri hane halkı sayısına göre, otorite durumuna göre, yerleşim yeri durumuna göre kendi içerisinde kategorize edilir. Aile yapısı, toplum, kültür yapısı ve bireylerin tercihlerine göre farklılık gösterebilir. Aile bireylerin bir arada olma, sevgi-saygı, birbirini koruma amacıyla çeşitli yapılar oluşturduğu önemli toplumsal yapı birimidir. Aile, tarihinin her

döneminde farklı işlevleri olmuştur. Bundan dolayı aile üzerinde yapılacak sınıflandırma çalışmaları da belli bir toplum için geçerli olmaktadır. Literatürde aile türleri sınıflandırması yapılırken hane halkı sayısı, otoritenin dağılımı, yerleşim yeri, evlilik gibi kriterler kullanılmaktadır (Bal, 1995, s. 40-42).

Aile türlerini; hane halkı sayısına (geniş ve çekirdek aile) ve yerleşim yeri durumuna göre (kırsal aile, kentsel aile, geçiş ailesi, gecekondlu ailesi ve kasaba ailesi) iki kategoride değerlendirmek mümkündür.

1.2.5.1. Geniş Aile

Genel manada kır hayatında karşımıza çıkan geniş aile modeli, aile içi ilişkilerin kuvvetli ve birbirine bağlı olduğu olarak görmektedir. (DPT, 2001, s. 18). Bu aile modeli hane içindeki sayı olarak kalabalıktır. Hem evlenen hem de evlenmeyen bireylerin bir arada yaşadığı görülmektedir. Bu durum sayesinde iş bölümü ve uzmanlık hane içerisinde paylaştırılmıştır. Ev içi ve ev dışı işlerde aile üyeleri her konuda birbirine yardımcı olmaktadır. (Sezal, 1992, s. 14-15). Geniş aile tipinin en önemli göstergesi hane halkı içerisinde en yaşlı bireyin söz sahibi olmasıdır. (Aydoğan, 1992, s. 19). Geniş aile içerisinde ailenin en büyükleri hem kültürel değerlerin korunması hem de bu değerlerin gelecek nesillere eksiksiz aktarımını sağlamakla yükümlüdürler. Gelir ve giderler ortak bir havuzda toplanır. Bu sayede ekonomik sıkıntıların etkisi neredeyse yok denilecek kadar en aza indirilir. Bunun yanında aile içerisinde gerekli rol model ve kurallar eğitimi de verilir. Bu sayede çocukların iyi birer aile içi eğitim almaları sağlanır (Erdentuğ, 1972, s. 40-41).

Günümüzde Anadolu ve Doğu bölgelerinde daha çok karşımıza çıkan geniş aile formu, hane halkı içerisinde birçok bireyden oluşmaktadır. Aile içinde sosyal ilişkiler her alanda kuvvetlidir. Aile üyeleri içerisinde en yaşlı üye söz sahibidir. Yapısı itibariyle kır hayatında karşımıza çıkmaktadır.

1.2.5.2. Çekirdek Aile

Bu aile formu anne baba ve çocuktan oluşmaktadır. Sanayileşme hareketleri ile birlikte geleneksel aile formundan çekirdek aile formuna geçilmiştir. (Aydoğan, 1992, s. 26). Hane halkı sayısının az olması ile birlikte gidilen yerlere uyum ve iş bulma süreci daha kolaydır (Sayın, 1990, s. 11).

Bu aile modeli genel olarak batılı ülkelerde kendisini göstermektedir. Ülkemizde makineleşme ile birlikte kır hayatına doğru artan göç ile birlikte aile yapısında değişimler meydana gelmiştir. Özellikle kentte kadının da iş hayatına girmesi ile ailenin içyapısına ayrılan zaman azalmıştır. Hem aile üyelerinin az olması hem de çocuğun bakım durumu aile yapısında küçülmeye neden olmuştur. Türk aile yapısında genel manada çekirdek ailenin yaygın hale geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2.5.3. Kırsal Aile

Bu aile modeli kendi içine kapanan, katı kuralları olan, aile içerisinde en büyüğün sözünün geçtiği ve alınacak bütün kararların tek elden yayıldığı aile modelidir. (Taylan, 2009, s. 129-130).

Hane halkının toprağa dayalı ekim gücü ile kendi ekonomisini yaratmaktadır. Her ne kadar bu durum yıllardır devam etse de kentleşme çalışmaları ile birlikte kente göç başlamıştır. Ekonomik koşullara bağlı olarak iş bulurum düşüncesi ile kente göç olsa da bu durum aile yapısının değişmesine sebep olmuştur. Ataerkil yapı zayıflamış ve kalabalık hane modelinden uzaklaşmıştır (Uygun, 1991, s. 687-688).

Kır hayatında toprak önemli bir ekonomik güçtür. Her ne kadar aileler kente akın etse de geride bazı üyeleri kalmaktadır. Hem kente gitmek yerleşmek istemeyen aile bireylerinin olması hem de kır hayatının devam ettirilmek istenmesi bu durumun ana sebebidir (Kongar, İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, 1976, s. 405-407).

1.2.5.4. Kentsel Aile

Bu aile modeli genel manada çekirdek aile formu olarak anne-baba ve çocuktan oluşmaktadır. Genellikle kentte karşımıza çıkmakta, anne-baba uzman oldukları işlerde çalışmaktadırlar. Aile içerisinde erkek egemenliği devam etmektedir. (Ozankaya, 1979, s. 250). Bu modelinde aile üyeleri uzun yıllar eğitim-öğretim hayatlarına devam ettikleri için evlenme yaşı oldukça yüksektir. (Özkalp, 1993, s. 116). Akrabalardan uzaklaşılması aile içi ilişkileri etkilemiştir. Geniş aile modelinin sahip oldukları sevgi dolu ortam ve imkanlar bulunmamaktadır. Kent ailesi, kentleşme içerisinde olan, sanayileşme ile kendini gösteren ve o yapı içerisinde olan aile modelini ifade etmektedir. Kentsel aile modeli birçok alanda kır ailesinden ayrılarak farklılık göstermektedir (Tezcan, 1995, s. 128).

Aile yapısındaki yaşanan değişmeler ile geniş aile modeli terk edilip ağırlıklı olarak çekirdek aile modeline geçilmiştir. Kırdan kente sanayileşme ile gelen göç dalgası kentteki aile formunu da etkilemiştir. Kentte yaşayan bu aile modeli, aile bireylerinin diğer üyelerinden uzaklaşması ile aile içirişindeki ilişkiler zayıflamıştır. Her ne kadar geleneksel özellikler taşınsa da kent hayatının benimsenmesinden dolayı modern hayat tarzına geçilememiştir.

1.2.5.5. Geçiş Ailesi

Geçiş ailesi değişimin beraberinde çatışmanın da ortaya çıktığı bir aile tipidir. Geleneksel ve modern aile yapısı ile birlikte aynı zamanda kırsal ve kentsel aile davranışlarının da iç içe geçtiği aile modelidir (Bal, 1995, s. 45-47). Bu aile tipinde büyük oranda göç; iş olanakları, eğitim-öğretim veya diğer sebeplerle kendini göstermiştir. Bu taşınma ve yer değişikliği süreci aile bireylerinin yaşantısında değişikliklere neden olmuştur. Bu yer değişimi beraberinde zorlukları ve çatışmaları getirmiştir. Geçiş ailesinde yeni bir yapıya ayak uydurmakta zorlanılsa da ortaya çıkardığı fırsat ve imkanları değerlendirildiğinde beraberinde zenginlikler de yaratabilmektedir. Daha iyi iş ve eğitim imkanı ile bireylerin farklı kültürel değerler ile tanışmasına olanak sağlamaktadır. Bu zorluklara uyum sağlandığı takdirde daha iyi yaşam koşullarına erişmek imkansız değildir (Ersoy, 2024, s. 33-34).

Giddens, “günümüzde dünyanın farklı yerlerinde farklı aile modellerinin birlikte yaşadığını söyler.” Bu durum ailelerin birbirinden farklı olduğunu gösterir. Bu durumu örnekler Asya, Afrika aileleri gösterilebilir. Genel manada gelenek-göreneklere bağlılık söz konusudur. Bu durum sayesinde geniş aile modelinden uzaklaşılarak giderek çekirdek aile modeline geçilmiştir (Aydın M. , 2022, s. 60).

1.2.5.6. Gecekondü Ailesi

Geçiş aile modelinin ilk evresi gecekondu ailesidir. Bu aile modeli kır hayatından kente gelirken sahip olduğu değerleri koruyarak ve kent hayatına ayak uydurarak varlığını sürdürmektedirler (Yasa, 1966, s. 229).

Bu aile modeli kır hayatından kent hayatına göç edince, kendi imkânları ile maliyeti düşük bir anda yaptıkları gecekondualarda hayatlarını sürdürmektedirler. Kendine has özellikleri barındıran bu aile modeli kent çevrelerinde daha çok karşımıza çıkmaktadır.

Bu ailede ataerkillik hâkimdir, genellikle çekirdek aile formu ön plandadır. Ailede evlenme yaşı kır hayatına göre fazla kent hayatına göre düşüktür. Kent hayatının imkânları ve çeşitliliklerini bırakmak istemeyen bu aile modeli tekrardan kır hayatına dönmekten ziyade kente uyum sağlamaya çalışmaktadırlar (Özkalp, 1993, s. 114-115). Ekonomik olarak ayakta durmaya çalışan gecekondu ailesi, tekrar kır hayatına dönmek için geçimini iyi sağlamaktadır. Kır hayatına dönmek isteyen olsa da kent hayatının cazibesi onları burada tutmaktadır (Tezcan, 1995, s. 128-129).

1950 yılında başlayan yoğun göç dalgası kentin toplumsal yapısında değişimlere neden olmuştur. Kentteki konut sorunun olması ve alt yapının yetersiz kalması ile kent merkezine yakın dış çevrede gecekondulaşma süreci başlamıştır. Bu aile modeli sonraki bölümlerde çalışmanın ana formunu oluşturulan aile apartmanları olgusunun ortaya çıkışına zemin olmuştur.

1.2.5.7. Kasaba Ailesi

Bu aile modeli genellikle ticaretle uğraşan kır hayatı ile şehir merkezi arasında kalan noktada kendine yer edinen aile modelidir. Bu aile modelinde kır ailesine nazaran değişim ve dönüşümler daha hızlıdır. Bu durum da aile üzerinde etkisini göstermektedir (Yıldırım N. , 2006, s. 87-88). Ticaretin yanında tarım ve hayvancılıkta geçim kaynaklarını sağlamaktadırlar. Kent hayatına göre daha durağan bir hayat süren kasaba ailesi geniş aile modelinden ziyade çekirdek aile formuna daha yakındır (Aydın M. , 2022, s. 85).

1.2.6. Kentleşmenin Aile Yapısına Etkisi

Aile, geçmişten günümüze değişimlerin en hızlı yaşandığı kurumdur. Tarımda makineleşmenin gelmesi ile birlikte insan gücünün önemi azalmış ve bundan dolayı kentle göç başlamıştır. Tarım hayatından sanayi hayatına geçiş ile birlikte geniş aile formundan çekirdek aile formuna geçilmiştir. Kente yaşanan göç ile aile içerisinde eğitimin yaygınlaşması, kadınların iş hayatına girmesi ile aile yapısında değişimler yaşanmıştır. Kentte az bireyli ailelerin olması, evlilik yaşının büyümesi ile de aile yapısı değişmiştir. Kent hayatının getirdiği kolaylıkların yanında zorluklar da mevcuttur: Evlilik yaşı artmış, boşanmalar artmış ve geniş aile modeli terk edilmiştir (Tütengil, 2013, s. 175).

Sanayi devriminde önce kadının yeri ev iken sanayileşme ile birlikte kadının da iş hayatına girmesi ile birlikte evden uzaklaşmıştır. Bu durumun geçmişten günümüze kendini ortaya çıkarmasının temel sebebi kentleşmedir. Kadının iş hayatına atılması ile sanayi devrimi sonrası kadının emeği ortaya çıkmıştır (Gökkaya, 2014, s. 373).

Kentleşme ile birlikte kır hayatından kendini gösteren geniş aile modelinden uzaklaşmıştır. Bu da aile içinde ilişkilerin zayıflamasına neden olmaktadır. Eğitim-öğretim açısından da zengin bir yapıya sahip olan kentler, hane üyelerinin farklı kültürel formlara sahip olmasına olanak sağlamıştır. Kent hayatındaki bu denli yoğun kültürel form ile sosyal ağ etkileşimi artmaktadır (Keleş R. , Kent ve Kültür Üzerine, 2005, s. 71). Değişim tek başına ve tek taraflı olmaktan ziyade farklı aşamaları olan bir süreçtir. Kentleşme ile birlikte ortaya çıkan toplumsal değişme, derin ve birçok yönü ile karşımıza çıkmaktadır. Bu değişim sürecinin belirgin ve canlı örneği aile kurumlarıdır. Bu durumda kentleşmenin etkisini ilk olarak aile üzerinde gösterdiği yadsınamaz bir gerçektir. Aile, aynı zamanda yaşanan bu değişimlerin taşıyıcısı konumundadır. Bireyin gelişimi ve geleceği için ilk adım olan aile, toplum için de vazgeçilmez bir yapıya sahiptir (Özer, Kent Ailesi, 1991, s. 669).

Sanayileşme ile birlikte üretim araç-yöntemlerinde değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin ilk adımı ailede başlamıştır. Bu durum toplumsal değişimlerin yaşanmasının temel sebebi olmuştur. Sanayileşmenin getirmiş olduğu bu toplumsal değişim formu geniş ailelerin yok olmasına neden olmuştur. Üretim, aile yapısını değiştirmiştir (Kılınçgün, 2015, s. 511).

Kadının da iş hayatına katılmasıyla birlikte çocukların eğitim ve bakımları kurumlara yüklenmiştir. Kadının toplumsal hayattaki bu rolü aile içinde çocuk sayısını da etkilemişti. Bu sayede çekirdek aile daha popüler bir hal almıştır (Ersoy, 2024, s. 36-37). Toplumsal hayatta gözle görülür değişimlerin yaşanması engellenemez durumdadır. Modern aile kavramı ile birlikte geleneksel formlar geride bırakılmış ve misafirperverlik duygusu önemi yitirmiştir (Ergün, 1991, s. 893). Bunun yanında kır hayatından kent hayatına yaşanan yoğun göç ile birlikte bu hayat formu içerisinde aile üyelerinin neredeyse tamamının iş hayatına girmesi ile yalnızlık içerisinde kalan yaşlılar, toplumsal hayat içerisinde kendilerini dışlanmış hissetmektedirler. Bu göç modeli en çok yaşlıları etkilemiştir. Geleneksel değerlerimizin sahipleri ve aktarımcıları olan yaşlılarımızın

toplumsal hayata tutunmalarının sağlanması önemli bir konudur. Yaşlılarımıza hak ettikleri değeri göstermemiz gerekmektedir (Dinç, 2020, s. 125).

Aile hem canlı bir organizma hem de değişimlerin taşıyıcısı konumundadır. Değişimlerden ilk etkilenen kurum olan aileler, tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacın neredeyse yok olması ile kentlere göç etmişlerdir. Bu durum kentleşmenin temelini atarken aile yapısının da değişmesine neden olmuştur. Geniş aile modeli yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Kentte yaşam alanlarının dar olması ve kadının da iş hayatına girmesi ile birlikte aile içindeki ilişkiler sekteye uğramıştır. Toplumsal dönüşümlerden dolayı etkilenen aile yapısı yeni formlara ayak uydurmak zorundadır. Bu uyum sağlanırken aile modelinin zedelenmemesi adına yeniliklere açık olmak gerekir ve geleneksel yapıdan da uzaklaşmamak gerekmektedir.

1.2.7. Kentleşmenin Aile Büyüklüğüne Etkisi

Kentleşme olgusu aile yapısı ve büyüklüğünü de etkilemektedir. Kır ailesinden kent ailesine geçişte genellikle aileler tek başlarına veya az sayıda kişi ile birlikte yaşamaktadırlar. Kadının iş hayatına atılması ile doğurganlığın azalması aile yapısının küçülmese neden olmuştur. Kent hayatının getirdiği zorluklar karşısında aileler genellikle tek çocuk sahibi olmakla yetinmektedirler. Kent hayatının iş zorluğunun yanında içerisinde barındırdığı zenginlikler ile birçok fırsat mevcuttur. Bununla birlikte aile bireyleri iç ilişkilerine daha az zaman ayırmaktadırlar (Sencer, 1979, s. 348).

Kır hayatındaki iş yoğunluğun fazla olması ile çocuk sayısındaki artış ile geniş aile modeli seçilmiş ve her aile üyesi bir iş kolundan tutmaktadır (Ersoy, 2024, s. 37).

Ailelerdeki en temel geçim kaynağı toprak olması ile birey evlenip ailesinden uzaklaşsa bile bu hakka sahip olmaktadır. Ancak kent hayatına atılım ile iş ağının geniş olması ile her birey kendi işinde çalışmaktadır. Bu nedenle kent hayatında çekirdek aile formu benimsenmektedir (ASAGEM, 2010, s. 31). Sanayileşmenin etkisi ve tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile kırdan kente göç artmıştır. Kent hayatı içerisinde toplu çalışmadan ziyade bireysel çalışma modeli benimsenmiştir. Bu sayede geniş aile şekli yerini çekirdek aile formuna bırakmıştır (Kandiyoti, 2011, s. 17).

Geçmişten günümüze doğru baktığımızda kadınların iş hayatına atılması noktasında ciddi derecede artış gözlemlenmiştir. Eğitim-öğretim hayatına ayrılan zaman, kariyer planlaması ile evlilik yaşı artmaktadır. Bu durum da beraberinde evli bireylerin çocuk

sayısını az tutmaya itmektedir. Hem çocuğun bakımı hem de bireylerin aktif iş hayatında olması ile çekirdek aile modelinde artış meydana gelmiştir. Bireylerin beraber çalışması ile üretimden ziyade tüketim daha çok artmaktadır. Kırdan kent hayatına doğru yaşanan göç ile geniş aile modeli yerini çekirdek aile modeline bırakmıştır. Bu durum günümüz gelindikçe etkisini arttırmıştır (Sağlık & Çelik, 2018, s. 101).

1.2.8. Kentleşmenin Aile İçindeki Roller ve İlişkilere Etkisi

Kentleşme sürecinde aile içindeki rollerin değişimi göze çarpmaktadır. Kadının iş hayatına girmesiyle birlikte eve olan ekonomik katkısı artmıştır. Bu sayede aile içindeki rollerde en çok kadının rolü değişmektedir. Erkek ise, evin ekonomik sorumluluğun yanında ev işlerinde de yardım etmeye başlamıştır. Kısacası kentleşmenin aile içindeki rollere etkisi cinsiyet üzerinden şekillenmiştir (Çağan, 2011, s. 91).

Kentleşme ile birlikte kırsal aile düzenindeki üretim-tüketim formunun bir kenara bırakıldığı, ailenin geçim ihtiyaçları için bütün bireylerin çalıştığı bir yapıya geçilmiştir. Erkeğin ev ekonomisini sağlamasının yanında ev işlerini yapması, kadının ise ev işlerinin yapılmasının yanında ev ekonomisine katkı vermesi rollerin değiştiğinin göstergesidir.

Kentleşme ile birlikte kadının klasik hale gelen ev hanımı statüsünde çıkıp, evin temel ihtiyaçlarını karşılayıp, çocukların eğitim durumlarıyla daha çok ilgilenmesi göze çarpmaktadır (Özer, 1991, s. 673).

Kentleşmenin beraberinde getirdiği yoğun tempo ve kasvetli genel havası ile aile üyelerinin birbirlerine ayırdıkları zaman azalmakta ve bu durum iletişimsizliğe yol açmaktadır. Bunun yarattığı diğer bir problem ise çocuklar üzerindeki etkisidir. Anne-babanın çalıştığı bir ortamda aile çocukları ile az zaman geçirmekte ve büyümesine tam manada yardımcı olamamaktadır. Kadının ev işlerinin yanında; çocuğun eğitim durumunu (okula bırakılması-alınması) takip etmesi ve ev ekonomisine katkı sağlaması ona yüklenen sorumlulukların ağırlığını göstermektedir (Doğru, 2010, s. 52). Kent ve kır aile formlarının arasındaki temel farklardan biri de kadının toplumsal hayat içerisindeki rolüdür. Kadının iş hayatına girmesi, ev ekonomisine katkısı ve ona verilen değerler değişiklik göstermektedir. (Özyürek & Aydın, 2021, s. 320).

Kent hayatının güzelliklerinin yanında yaşam koşullarının zorlu olması kadını da iş hayatına sürüklemiştir. Bu sayede kadın ve erkek aynı koşullar içerisinde girmektedir.

Aynı rolü üstlenen bireyler arasında herhangi bir fark kalmamıştır. Bu durum ailenin kendi içerisinde çatışmalara girmesine neden olmaktadır (Çağan, 2011, s. 87).

Son yüzyıl içerisinde kentleşme süreci ivme kazanmıştır. Kır hayatından kente gelen göç ile birlikte kentleşme süreci ivme kazanmıştır. Bu durum ilk kurum olan aile yapısını etkilemiştir. Aile yapısı giderek küçülmüştür. Kırdaki geniş aile yapısı varlığını sürdürürken kent hayatında ise çekirdek aile formu artmaktadır. Kent hayatında ekonomik koşulların zorlu olmasından kaynaklı kadınlar iş hayatına girmiştir. Kadınlar ev ekonomisinde aktif bir role sahiptirler. Genel manada kentleşmenin etkisiyle aile yapısında değişim ve dönüşümler yaşanmıştır (Davran, Sevinç, & Sevinç, 2007, s. 53).

Evlilik tercihlerinin değişmesi ile birlikte bir yanda evlilik yaşı büyürken diğer bir yanda boşanmalar artmaktadır (Aydın & Baran, 2010, s. 122-123). Kentlere olan yoğun göç ve beraberinde gelen konut sıkıntısından dolayı konut alanında değişimler olmuştur. Daha çoklu konut ya da apartmanlar kullanılmaktadır. Kentleşme ile birlikte aile bağları da değişime uğramıştır. Kır hayatında akrabalık üzerine kurulu olan sosyal ilişkiler kentleşme ile birlikte mesleki arkadaşlıklar ve sosyal çevre ile oluşmuştur. Kentleşme ile birlikte ailenin ve toplumun yapısında değişimler yaşanmıştır (Keleş R. , 2005, s. 81).

Aile toplumun temel ve en küçük yapı birimidir. Aileye birçok görev ve sorumluluk yüklenmiştir. Gerek bireysel gerek ise toplumsal anlamda. Bireylerin ilk eğitim alanı her zaman aile olmuştur. Bunun yanında kent hayatında eğitim alanındaki çeşitlilik ve imkanlar eğitimin seviyesinin yükselmesine de katkı sağlamaktadır (Ersoy, 2024, s. 43-44).

Kente taşınan aileler genel manada geleneksel özelliklerini kaydedirler. Ancak yaşanan bu değişim ile birlikte aileler; geleneksel ve modern hayatı kendi içerisinde sentezleyip bu kültüre adapte olmaktadır (Gürcan, 2010, s. 68-69).

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte kır ve kent hayatı giderek birbirine yaklaşmaktadır. Sanayileşmenin etkisi ve bunun yanında kır hayatından uzaklaşmak istenmesi insanların kente göç etmesine neden olmaktadır. Bunun yanında yakın çevrelerinde kente göç eden ailelerin olması sebebiyle zorlanmasını engellenmektedir (Kongar, Toplumsal değişim kuramları ve Türkiye gerçeği, 2013, s. 333). Yaşanan bu değişimler ile birlikte aile yapısı da etkilenmiş ve aile tiplerini de değiştirmiştir. Geleneksel yapıdan uzaklaşıp modernliğe yaklaştıkça bu değişim artmaktadır (Zeybekoğlu Akbaş & Dursun, 2020, s. 2248).

Yıllar geçtikçe kır hayatındaki nüfus oranı azalmakta ve kentin nüfusu artış göstermektedir. Değişimler her yapıyı etkilediği gibi aileyi de etkilemiştir. Sanayileşme beraberinde kentleşme ile aile yapısı değişmiş ve bunun da etkisi ile aile içi roller de farklılaşmıştır (Sal, 2020, s. 26).

Modern hayat ve popüleritenin etkisi ile bireyler etkilenmekte ve aile yapılarında değişimler meydana gelmektedir. Kadının iş hayatına atılması, evlilik yaşının yükselmesi ile birlikte ailenin dengeleri değişmiştir. Günümüz Türkiye'sinde çekirdek aile formu artmıştır. Bunun yanında tek çocuk yapısı göze çarpmaktadır. Her ne kadar geleneksel aile formu terk edilmemiş olsa da geleneksel kültürün varlığını koruduğunu söylemek mümkün. Bunun yanında akrabalık bağları da varlığını sürdürmektedir (Ersoy, 2024, s. 44-45).

1.2.9. Sosyal Değişme ve Kentleşme

Toplumu oluşturan temel yapılar ve bunlara bağlı olarak değişen kurumları ifade eden sosyal değişme; duygu, düşünce ve değerler dünyasını da içine almaktadır (Çelik, 2002, s. 81). Sosyal değişme denilince ilk olarak akla her zaman insan gelmektedir (Arslantaş, 2008, s. 183).

Kırdan kente yaşanan göç ile birlikte kent alanlarında iş alanları artmış, iş bölümü-uzmanlaşma kendini göstermiştir. Düşük gelir grubundan çıkıp zengin ekonomik akışının içerisine girmek değişimin kendisini oluşturmaktadır. Sosyal değişme, toplumsal yapının değişmesini ifade eder. Toplumun yapısının değişmesi kent-kır tabakasının farklılaşmasıdır. Kentleşme sosyal değişme açısından önemli bir süreçtir. Üretim alanında değişmelerin yaşanması sosyal değişmeyi de hızla etkilemektedir. Günümüz Türkiye'sine baktığımızda sosyal değişme ve kentleşme karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Sosyal değişmenin en fazla görüldüğü alan kentlerdir (Kayan & Mardinli, 2020, s. 268).

1.2.10. Kentleşme Süreçlerinin Ürünü Olarak Aile Apartmanları Olgusu

Günümüz Türkiye'sinde kentleşmeye baktığımız zaman birçok kavram birbiri ile ilintilidir. 1950 yılında ekonomik temellere dayalı tarımda insan gücüne ihtiyacın azalması ile kır hayatında nüfus azalmıştır. Tabi bunun yanında toplumsal sebepler de bulunmaktadır. Terör, kan davaları ve kır hayatındaki geniş aile yapısından uzaklaşmak

istenilmesi bunlardan bazılarıdır. İlk başlarda sanayinin olduğu akabinde; büyük illere yoğun göçler yaşanmıştır. Türkiye’de kırdan kente göçün yaşanması ile toplumsal bir dönüm noktası yaşanmıştır. Kente plansız gelen bu göçler beraberinde konut sorununu ortaya çıkarmıştır. Devlet eliyle yapılamayan konutlar yerini bir anda kendi imkânları ile yapılan gecekondulara bırakmıştır. Burada alt yapının da yetersiz olması bir diğer sorundur.

Kentleşmenin hiç durmayan ve dinamik bir yapısı vardır. Bundan dolayı kentin cazibesi ve baskısından kurtulup kente yerleşmek isteyen aileler bir arada toplanmışlardır. Bir yanda geleneklerini terk etmek istemeyen bir yanda da kentin ihtişamı ve baskını kırmak isteyen aile bireyleri kent merkezinde aile apartmanlarını kurmuşlardır. Aile apartmanlarının kentleşmenin bir ürünü olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Kentleşmenin toplumsal değişim etkisi ile aile apartmanları hayatımıza girmiştir. Modern hayat anlayışı ile birlikte kent merkezine doğru gelmek isteyen aileler kendilerine yeni bir yol aramışlardır. Kırdan gelen akrabalarla genişleyen aile yapısı artık gecekonduya sığmamaktadır.

Hem geleneksel yapıdan uzaklaşmamak hem de var olan sorunlara birlikte çözüm aramak adına birkaç ailenin bir arada yaşama istediği aile apartmanları olgusunu geliştirmiştir. Kentleşme alanında toplumsal değişim ve dönüşümün önemli bir tezahürü olan aile apartmanları günümüzde önemli bir noktaya sahiptir. Giderek betonlaşan toplumsal hayatın varlığını sürdürün aile apartmanları kente tutunmaya çalışan bireylerin bir arada bulunma ve sorunlara ortak çözüm bulma yoludur.

1.3. Türkiye’de Kentleşmenin Tarihsel Süreci

“Üç Miknatis – Ebenezer Howard”

İstanbul Ümraniye’deki aile apartmanları olgusunu anlayabilmemiz için mega-kentin kentleşme süreci ve dinamiklerini iyi okumak gerekir. Bunun temel saiki ise kentleşme ile beraber nüfus artışına girilmiş olmasıdır. Bununla birlikte göç olgusunu da ele almak çalışmanın temel dinamiklerini anlama adına yararlı olacaktır.

Kentleşmenin tarihsel sürecinden bahsederken eski dönemleri de içerisine alan geniş bir ağı ele almak gerekir. Bunun yapılabilmesi için ilk Türk dönemlerine kadar bakmak gerekir. Ancak bu dönemlerin hangilerinde tam anlamıyla bir kentleşme olgusu olduğunu ortaya çıkarıp ele almak bazı sorunları oluşturmaktadır.

Türk kentleşme tarihini iyi okumak adına Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinden ilk adım olarak başlamak gerekecektir. Bu çalışmada da kentleşmenin tarihsel sürecini bir şema olarak ele alırken Cumhuriyet Döneminden başlatmak yararlı olacaktır.

Türkiye'de kentleşme; toplumsal ve ekonomik yapısını şekillendiren, itme-çekme niteliklerini barındıran nüfus hareketidir (Kongar & Keleş'ten akt. Dedekargınoğlu, 2015: 13). Türkiye'de yapılan nüfus sayımından bugüne kadar olan veriler incelenirse, kentleşmenin 1927'den beri süregelen bir süreç olduğu anlaşılabacaktır (Dedekargınoğlu, 2015, s. 14).

Kendini daima canlı tutan, ayakta duran, değişimlerden olumsuz etkilenmeyen ve canlı bir organizma modeli (Karatepe'den akt. Zengin, 2018: 86) olan kentler, tarih boyunca tüm siyasi ve ekonomik gelişmelerin merkezinde yer almıştır. Gerek mimarisi gerekse kendine has özellikleriyle toplumsal yapının bir simgesi olan kentler, bazen tarihe geçmekte bazen de trajedi ile anılmaktadır (Çelebi Zengin, 2018, s. 86).

Tarih sahnesinde ilk kent yapılarının dini mabetler çevresinde olduğu bilinmektedir. Günümüz modern kentleri ise sanayi devrimi ile birlikte şekil alıp bugünlere ulaştığı bilinmektedir (Güven, 2016, s. 24). Bu sayede tam anlamıyla bir kentleşmeden bahsetmek için sanayi devrimi başlangıç alınmalıdır. Bu dönemde yaşanan ticari hareketlilikler ile kentleşme hız kazanmıştır (Güven, 2016, s. 25).

Carl Sauer'ın deyimi ile yerleşim yerine geçme insani bir dürtüdür. Bu sayede kentlerin basit bir yerleşim yeri olduğu asla düşünülmemelidir. Orayı canlı kılacak insanları cezbedecek şeyler gerekmektedir. E. Howard kenti tanımlarken bundan dolayı mıknatıs kelimesini kullanır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 256).

Yaşanan gelişmelerden dolayı kent hayatı da değişime uğramaktadır. Bu durum kentlerin yenilenmesini sağlamaktadır. Bu durum her yer için geçerlidir. Ancak gelişmekte olan ülkeler bu değişimden daha sert etkilenmekte ve beraberinde kentsel dönüşüm gelmektedir. Tarımda teknolojinin yer edinmesi ile insanlar iş bulma ümidi ile sanayinin ağırlıklı olduğu kentlere göç etmişlerdir. Artan bu nüfusla birlikte kentleşme kendini değişime uğratmıştır. Bu durum kent merkezlerindeki nüfusu daha da arttırmıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 253-254).

Günümüz Türkiye'sinde kentleşme diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. Diğer ülkelerde sanayileşmeye bağlı olarak gelişen kentleşme Türkiye'de tarıma dayalı

makineleşme ile kırdan kente göç ile gerçekleşmiştir. Türkiye’de göç, kentleşmenin temel sebebidir (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 253).

Kentleşme süreci genel hatlarıyla düşünüldüğünde tek başına ele alınamayacak kadar dinamik bir süreçtir. Kentleşme olgusu ele alınırken toplumun sahip olduğu sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi süreçler ile birlikte işlenmelidir.

Kentleşmenin başlaması aynı zamanda uygarlık seviyesinin zemini kabul edilir. Ancak kentleşme somut bir başlangıca sahip değildir. Yapılan araştırmalarda sağlam bir zemine oturtmak adına insanlığın yerleşik hayata geçişi kentleşmenin zemini kabul edilir. Kentleşmenin temeli iktisadi faaliyete bağlanmıştır (Es & Ateş, 2004, s. 206).

1.3.1. Cumhuriyet Döneminde Kentleşme

Cumhuriyet döneminde ekonominin temel dayanağı tarımdı. Bu dönemde nüfusun büyük çoğunluğunun kırdan yaşamasından dolayı kentleşme hareketleri görülmemiştir. Bu dönemde kent nüfusu kıra oranla düşüktür (Akbaba, 2019, s. 8-9). Tarıma teknolojinin gelmesi ile birlikte insana duyulan ihtiyaç azalmış ve kırdan kente göç başlamıştır. Bu durum toplumsal yapıda değişimlere neden olmuştur (Sunay, 2004, s. 50).

Türkiye’de kentleşme 1950 yılına gelene kadar düşük bir seyir izlemiştir. Savaş sonrası kentlerde boşalan yerlere yoğun göç başlamıştır. O dönemde kentlere başlayan göç ise teknolojiye bağlanabilir (Aktay, 2013, s. 67). “Türkiye’nin kentleşme tarihi süreci okunduğunda Türkiye Cumhuriyeti’nin özellikle jakoben politikalarının baskın olduğu iktidarları döneminde Türk kentinin, modern muasır medeniyetler seviyesine çıkartılma hedefine yönelik söylevlerle kalkınma politikalarının bir konusu olarak değerlendirilmeye çalışıldığı muhakkaktır” (Aktay, 2013, s. 67).

Bu dönemde kent içindeki nüfusta değişiklik olmamıştır. Kentleşme bu dönemde çok yavaştır. Cumhuriyetin ilk zamanlarında üretime dayalı ülke yararına bir politika izlenmiştir (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 258). Bu dönemin en belirgin özelliği; kentleşme hareketlerinin olmamasıdır. Ancak günümüz kentleşmesinin en temel noktasının bu dönem olduğunu da belirtmekte fayda var (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 259).

Geleneksel yapıların korunduğu bu dönemde ufak çaplı kentleşme sesleri gelmeye başlamıştır. 1940 yılından sonra kent hareketliliği başlamıştır. Bu durum ilerleyen yıllarda gerçekleşecek durumların habercisi konumundadır. Bunun en belirgin özelliği toplumsal değişmelerin yaşanmasıdır (Es & Ateş, 2004, s. 208).

İkinci döneme geçilmeden önce büyük illere küçük çaplı göçler başlamıştır. Ancak bu durum genel manada hareketliliğin kaynağı olamamıştır. Çünkü bu durum çok sınırlı kalmıştır. Buna rağmen bu illere olan göçlerin etkisi yadsınamaz bir gerçekliği oluşturmaktadır (Işık, 2005, s. 61).

Bu dönemde ekonomi kır hayatında tarıma dayalıydı. Nüfusun büyük çoğunluğu kırdan yaşamaktadır. Kent nüfusu neredeyse hiç değişmemiştir. Tabi ki kent içerisinde gelen gidenler olmuştur ancak; kentleşme adımını gösterecek bir göç hareketi olmamıştır. Bu durumun temel sebeplerinden biri toplumsal değişimin yavaş olmasıdır. Geleneksel özellikler korunmuştur. Bu dönemin son zamanları yani ikinci dönemin başı ile beraber kentleşmenin ön ayakları oluşturulmuştur. Kısacası Cumhuriyet Dönemi kentleşme anlamında temel ama durağan bir yapıya sahiptir.

1.3.2. 1950-1980 Yılları Arasında Kentleşme (Siyasi Dönem)

Tarım hayatına teknolojinin girmesi ile insan gücüne duyulan ihtiyaç fazlalığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kırdan kente yoğun göç başlamıştır. İlk etapta büyük kentlere göç yaşanmıştır. İş bulmak adına yapılan bu toplumsal hareketlilik kentleşmenin gerçek manada kaynağı olmuştur. Tabi bu durum beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. En büyük sorun: çarpık kentleşmedir. Kentte konut ihtiyacının devlet eli karşılanamamasından dolayı kent etrafında gecekondulaşma başlamıştır. İlk ciddi örnekler bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Orada yaşayan insanlar olumlu-olumsuz bütün yönleri ile baş etmek zorunda kalmışlardır (Es & Ateş, 2004, s. 209).

1950’li yıllara gelindiğinde Türk siyasi tarihinde köklü değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde çok partili hayata geçişin ilk ayağında Demokrat Parti başa geçmiş, Marshall yardımları ile ekonomik kalkınmaya geçilmiş ve liberalleşme ile birlikte özel sektör piyasaya hakim olmuş yoğun göçler başlamıştır. Özellikle 1960 yılında yoğun bir göç yaşanmıştır. Sanayinin yoğun olduğu bölge olarak İstanbul çok fazla göç almıştır.

Kentleşme sorunu bütün dünyada baş göstermiştir. 1950 yılına kadar durgun olan bu hareketlilik 1950 yılından sonra canlanmıştır. Tarımda makineleşme ve liberal ekonomi politikaları kentleşmeye hız kazandırmıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 259). Bu aşamanın en büyük sorunu konut arzıdır. Dünya savaşının etkisi ile yeteri kadar konut ihtiyacı karşılanamamıştır. Bu durum beraberinde toplumsal olan soruna bireysel çözüm getirmiştir: Yani izinsiz gecekondulaşma (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 259).

II. Dünya Savaşı sonrası gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini desteklemek amacıyla dağıtılan Marshall yardımı ise Türkiye’de tarım açısından dönüm noktasını oluşturmuştur. “Marshall yardımının ilk aşamadaki Türkiye’nin askeri yapısını geliştirmekti. Ancak savaş sonrası Avrupa’sının özellikle 1947 yıllarında Türkiye’nin ihraç edeceği tarım ürünlerine çok gereksinmesi vardı. 1948-1950 yılları arasında Türkiye’ye Marshall yardımı kapsamında toplam 164 milyon dolar girmiştir” (Dedekargınoğlu, 2015, s. 15). Bu dönemde yapılan yardımlar ekseninde yaklaşık olarak 15.000 civarında traktör desteği sağlanmıştır. Marshall Yardımı ile başlayıp günümüze kadar devam eden, dışa bağımlı bir ekonomi, ürettiği ile yetinmeyip, daha fazlası için dışarıya el açan, bunun içinde bağımsızlığından tavizde bulunmaya başlayan bir Türkiye modeline doğru geçiş süreci başlamıştır (Keskin, 2012, s. 113).

Kongar, kentleşme ile doğan “itici öğelerin” önemini vurgulamaktadır. Türkiye açısından bu itici öğeler, tarıma dayalıdır. Tarımdaki ekonomik gücün azalması, arazilerin verimsizliği, kır hayatında eğitim düzeyinin düşüklüğü bu sebeplerdendir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 16).

Bu dönemi önceki dönemden ayıran yegane gerçek; kentleşmenin doğal olarak değil, kırdan gelen göçlerle nüfusunun artmasıdır. Önceki dönemde kır-kent arasında nüfus farkı yok iken bu dönem ile birlikte toplam nüfus içerisinde kent nüfusu artmıştır (Işık, 2005, s. 62).

Kentleşme ile yaşanan gelişmeler toplumsal hayatın her alanını etkilemiştir. Bunun başında sosyal ve ekonomik alanlar gelmektedir. Bu dönemde nüfusun büyük çoğunluğu yer değiştirmiştir (Işık, 2005, s. 62).

Orta dönemde bütün kentler yetersiz kalmış ve kentleşme kendini gösterememiştir. Plansız yapılar baş göstermiştir (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 259). Aile apartmanları, bireylerin kendi imkanları ile devlet yardımı olmadan ve konutların yetersiz kalması ile oluşmuştur. Aile apartmanları sosyolojik bir toplumsal yapıda kendini inşa etmiştir (Fidan, Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, 2022, s. 53).

1950 yılında tarımda makineleşme ile birlikte insan gücüne ihtiyaç azalmış ve insan fazlalığı ortaya çıkmıştır. Hem ekonomik sebeplerden dolayı hem de toplumdaki sosyo-kültürel sorunlar bireylerin göç etmesine sebep olmuştur. Hızlıca iş bulma ümidi en çok olarak kentlerde olduğundan dolayı buralar yoğun göç almıştır. Türkiye’de kentleşme hareketlerinin kaynağını göçler oluşturmaktadır. Kentin bu denli göçe hazır olmaması

beraberinde konut sıkıntısı ve akabinde gecekondulaşmayı beraberinde getirmiştir. Kentleşme doğal nedenlerle başlamıştır. Göçün etkin rol oynaması yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum toplumsal yapıda da değişim ve dönüşümlere neden olmuştur.

1.3.3. 1980 ve Sonrasında Kentleşme

Bu dönem tam anlamıyla ekonomide dışa açılımı ifade etmektedir. Neo-liberal ekonomi modeli benimsenmektedir. Bu durum dünya genelinde yaygın hale gelmiştir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 16). 1980’li yıllarda Toplu Konut İdaresinin kurulması ile birlikte dönemin en önemli gelişmesi yaşanmıştır.

Günümüz Türkiye’sinde kentleşme, sanayi illeri ve büyük kentlerde kendisini göstermiştir. Buralar halen göç almaktadır. Özel sektör ile birlikte TOKİ kentsel dönüşümün temelini oluşturmaktadır. Her ne kadar kentleşme adımları izlense de geçmişten gelen sorunlar da çözülememiştir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 17).

1975’li yıllarda ülkenin sahip olduğu ekonomik faaliyetlerden dolayı kentleşme yavaşlasa da neo-liberal hareketler ile yükselişe geçmiştir. Bu dönem yaşanan göçler ile kent nüfusunun kır nüfusunu ilk kez geçtiği zaman dilimidir (Işık, 2005, s. 64). 1980 yılından sonra birçok alanda değişimler yaşanmıştır. Sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere bağlı olarak kentleşme hareketleri değişime uğramış ve hız kazanmıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 262).

Bu dönemden önce sanayinin etkisi ile kent çevrelerine yoğun göç olmuştur. Üretim yerine hizmet alanları kent merkezinde artmıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 262). Bu dönemde ülke ekonomisinde gözle görülür değişimler yaşanmıştır. Yerel üretici dış pazara açılmış ve ihracat artmıştır. Kentleşme ağının sağlanması adına alt yapı hizmetleri arttırılmıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 263).

Kentleşme hareketinde tarıma dayalı göçün yanı sıra terör olayı da etkili olmuştur. Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde büyük illere de göçler başlamıştır. Bu durumun temel sebebi ise köylerin yakıp-yıkılmasıdır (Işık, 2005, s. 66). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yeteri kadar güvenliğin sağlanamaması ülkemizde terör sorunundan dolayı büyük illere göçü beraberinde getirmiştir. Bu durum kentleşmenin başka bir nedenini oluşturmaktadır (Işık, 2005, s. 67).

Kentleşmenin zirveye ulaştığı dönemdir. İlk dönemin tarıma dayalı göç etkisi ile başlayan bu süreç ekonomide neo-liberal bir anlayışın da eklenmesi ile ivme kazanmıştır. Üretim

yerini hizmet sektörüne bırakmıştır. İhracat artmış ve ekonomik yenilikler baş göstermiştir. Kısa ve orta vadede başarılı sonuçlar alınsa da ilerleyen yıllarda nüfus yoğunluğunun oluşması ve hizmet sektörünün artması ile üretimin yok olması sorunları uzun vadede etkilerini gösterecektir.

1.3.4. Göç ve Kentleşme

Göç; sosyo-kültürel, siyasi ve toplumsal sebeplerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmek, taşınma durumudur (<https://sozluk.gov.tr/> E.T. 10/05/2025). Göç, bireylerin yaşamlarını devam ettirdikleri; gelenek-görenek ve değerlerinden uzaklaşarak hâkim oldukları alandan uzaklaşmalarıdır. Göç ile yeni yerlere kapı açılır (Akıncı, Ahmet, & Gedik, 2015, s. 61).

Birçok farklı tanıma sahip olan göç kavramı, karmaşık bir dinamiğe sahiptir. Ortak paydası ile toplumsal, sosyo-ekonomik ve kültürel bir dinamiğe sahip olmasıdır. Göç kavramı bu hareketliliklerinin yanında birey ve toplumların bütün haklarından da yoksun bırakabilen evrensel bir olgudur. Göç kendi içerisinde farklı yapılara sahiptir. Bireylerin kendi hak ve hürriyetlerinden ayrılarak özgün sebeplerinden dolayı hareket etmesine bireysel göç denir. Bir bölgenin ya da toplumun çeşitli nedenlerden dolayı hareket etmesine ise toplu göç denir (Akıncı, Ahmet, & Gedik, 2015, s. 61-62).

Tarımda makineleşme ile birlikte kırdaki nüfus kentlere göç etmiştir. Ekonomik nedenlere dayalı bu göç teknolojinin gelişmesi ile birlikte daha kolay bir hale gelmiştir. Göç etmenin sorun olmadığı günümüzde, konut sıkıntısının olması, alt yapının yetersiz olması ve yoksulluğun baş göstermesi hala çözülememiştir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 21). Günümüz Türkiye'sinde göç hareketlerine baktığımızda genellikle; Doğu-Güneydoğu bölgesi ile dağlık alan ve ekonominin zayıf olduğu yerlerden sanayinin geliştiği, iş imkanının fazla olduğu batı yönüne doğru yaşanmaktadır. 1950 yılına kadar göç hareketi daha yumuşak köyden kasabaya akabinde kente olmuşken, 1950 yılından sonra daha sert olarak kırdan kente yaşanmıştır (Dedekargınoğlu, 2015, s. 21).

Türkiye'de göçün sebeplerinin altında ekonomik ve sosyal nedenler yatmaktadır. Tarımda makineleşme ile birlikte insan gücü fazlalığıyla göç süreci hızlanmıştır. Diğer bir yanda genç nüfusun fazla olması ile eğitim olanaklarının yüksek olması ve teknolojinin kentlerde ileri seviyede olması ile göçler yaşanmıştır. Terör, siyasi nedenler,

geniş aile yapısından uzaklaşmak istenmesi göçün diğer sosyal nedenleridir (Dedekargınoğlu, 2015, s. 22).

Ülkemizde bu denli göç hareketleri bireysel kimliklere zarar vermektedir ve uyumsuzluklara neden olmaktadır. Bu uyumsuzluk beraberinde yabancılaşılmaya neden olmaktadır. Bu durum kimliksel bir sorundur. Kimlik sorunu ele alınırken toplumsal boyutlarının yanında göçe de yer vermek gerekir (Taştan, 2019, s. 85).

Bu göçlerle birlikte bir yandan kır hayatına özlem diğer tarafta ise kente tepki yaşanmaktadır. Bu durum bir alt kültür oluşturmıştır (Özkan, 2019, s. 143). Türkiye’de kentleşme süreci diğer ülkelerden farklıdır. Bu durumun en canlı örneği teknoloji alanında geride kalmamızdır. Toplumsal yapıyı şekillendiren öğelerin başında göç gelmektedir. İş alanlarında düzensizliklerin olması, yoksulluğun baş göstermesi ve konut sorunun ortaya çıkması kentleşme sürecinin olumsuz devam ettiğini göstermektedir. Yani planlı bir kentleşme süreci yaşanmamıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 266). Göç hareketlerini iyi okumak için geçmişe doğru kronolojik bir süreç ve toplumsal dinamiklerdeki değişim-dönüşüm irdelenmelidir. Bütün dünyadan farklı olarak Türkiye’de kentleşme hareketi tarıma dayalı ekonomi ve göçle ilintilidir. Göç ile birlikte kültürel değerlerinden uzaklaşan bireyler kente uyum sağlarken yabancılaşılmaktadırlar. Göçün toplumsal dinamikleri ile kentleşme bir bütündür.

2. BÖLÜM: METODOLOJİ

Bilime katkı sunmak amacı ile planlı ve sistemli bir şekilde verilerin toplanması, yorumlanması ve değerlendirilmesiyle gerçekleştirilen araştırmalara bilimsel araştırma denir. Araştırmanın yöntemi araştırmanın en önemli hususudur. Araştırmacının amacı araştırmanın problemine giden yolda araştırmacıyı yönetime götürür (Çaparlar & Dönmez, 2016).

Aile apartmanları olgusunun incelenmesinin ele alındığı bu çalışmada temel problemin arka planı, araştırmanın amacı ve önemi, yöntemi, konuyu ele alınma biçimi, araştırmanın sınırlılıkları ve veri toplama araçları hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Konusu ve Yöntemi

Nitel ya da nitel araştırma türü fark etmeksizin bir araştırma başlangıcında en önemli husus araştırma konusunun belirlenmesidir. Araştırma konusunun net, açık ve çerçevesi belli bir şekilde belirlenmesi konusundan araştırmanın tamamı hakkında bilgi vermesi olanağı sağlamaktadır.

Aile apartmanlarının incelenmesi bilinen bir alan olsa da günümüzde arka planda kalmış ve hakkında literatürde yeteri kadar çalışma olmadığı göze çarpmaktadır. Yapılan literatür araştırmasında aile apartmanları ile ilgili olarak 1 kamu yönetimi, 1 psikiyatri, 2 psikoloji ve 2022 yılında yayımlanan 1 sosyoloji alanında tez çalışması yapılmıştır. Bunların yanında 1 adet de makale bulunmaktadır.

1950’li yılından itibaren başlayan göç ile kent çevresinde gecekondulaşma başlamıştır. Kent hayatının olanaklarından uzaklaşmak istemeyen gecekondulu aileleri kent hayatının bir parçası olmak istemektedir. Bunu oluşuma dâhil olurken geleneklerinden kopmamak ve kentin kalabalık korkusu ile baş etmek için bireyler bir araya gelerek aile apartmanlarını oluşturmuşlardır. Aile apartmanlarının incelenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bilimsel bir araştırma birbirini takip eden ve etkileyen çeşitli basamaklardan oluşan sistematik bir süreçtir. Genel olarak bilimsel araştırmalar nicel ve nitel olarak iki alanda yürütülür (Aydın İ. , 2018). Ağırlıklı olarak günümüze baktığımız zaman nitel araştırmalar kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda temel amaç; araştırma esnasında elde edilen verilerden hareketle algı ve deneyimlerin ortaya çıkarılmasıdır. Sosyal gerçekliği açıklamada yetersiz kalan nicel araştırmalar yerine sosyal bilimlerde nitel araştırmalar

tercih edilmektedir. Nitel veri analizi, insanın merkezde olduğu ve insanın kendisini ve çevresini nasıl algılayıp tanımladığını anlamaya çalışan yöntemlerdir (Aydın İ. , 2018). Nitel araştırmalarda elde edilen verilerden hareketle nicel araştırmalara göre rakamlar yerine görseller ve kelimeler kullanılır. Bu durum daha da açıklayıcıdır. Elde edilen veriler ile hayatta edinilen tecrübelerin yorumlama dili kullanılarak aktarılması kolaylığı sağlamaktadır (Merriam, 2015, s. 18).

Nitel araştırma, bireylerin yaşantıları, duygu biçimleri, deneyimleri ve kanaatlerine temele alarak olgu ve olaylarla ilgili anlamları ortaya çıkarmayı hedefleyen bir araştırma yöntemidir (Baltacı, 2019).

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile çalışılmıştır. Bu yöntemle birlikte aile apartmanında yaşayan bireylerin duygu, düşünce, tecrübe kanaatlerinden yararlanarak aile apartmanları olgusuna ulaşılmak hedeflenmiştir. Bu duruma ulaşmak adına veriler tümevarımsal bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Aile apartmanlarının ortaya çıkış süreci, aile içi ilişkileri ve kente uyum süreçlerini anlayabilmek adına yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Globalleşen dünya düzeni içerisinde kentleşme olgusu gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Kentleşme günümüzün vazgeçilmez değerlerini bir arada tutmaktadır. Bu noktaya gelinceye kadar gecekondulaşma ve kentleşme birbirinden ayrılamayacak derecede önemlidir. İşte bu noktada çalışmanın da amacını oluşturan aile apartmanları ortaya çıkmaktadır. Aile apartmanları olgusunun incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmada İstanbul/Ümraniye’de yer alan aile apartmanları incelenmiştir. Aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içi ilişkileri, ailenin birbiri ile olan bağları ve toplumsal yansımaları ile kente uyumları ele alınmıştır.

Kent hayatı içerisinde birçok alanda karşımıza aile apartmanları çıkmaktadır. Bu noktada aile apartmanlarının kent hayatına nasıl tutundukları, kente verdikleri katkı; aile içi ilişkilerinde nasıl bir davranış sergiledikleri, bu apartmanların ortaya çıkış serüveni ve toplumsal yaşam içerisinde anlama-anlamlandırma dinamiklerini ortaya çıkarmak araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Problemi ve Sınırlılıkları

Tezin temel problemini; gecekondan hayatından kentleşmeye doğru evrilen süreçte kent hayatı içerisinde varlığını sürdüren aile apartmanlarının ortaya çıkış süreci, aile içi ilişkiler ve kente uyum sürecinin incelenmesi oluşturmaktadır. Yani araştırmamızın temel problemi şudur: Gecekondudan kentleşmeye doğru kendini gösteren aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içi ilişkileri, kente uyum süreçleri nasıldır?

Nitel araştırmalarda araştırmacı sorduğu sorularla, saha araştırmasını yaparken bürünmüş olduğu aktif kimliği ve değerlendirmeleri ile bir nevi veri toplama aracına dönüşmüş olur. Nitel araştırmaların avantajları olduğu kadar dezavantajları da göze çarpmaktadır. Araştırmacı sahada aktif bir rol alırken objektiflikten uzaklaşabilmektedir. Bunun yanında derinlemesine görüşme tekniği uzun soluk isteyen bir tekniktir. Araştırmacının aktif rol alırken konusuna hakim olması sonucuna etki etmektedir. Bunun yanında araştırma esnasında elde edilen verilerin nasıl yorumlanacağı ise ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Araştırmamızda Maxqoda programını kullanarak verilerin yorumlama güçlüğü en düşük seviyeye indirmiştir.

Araştırma İstanbul ili Ümraniye ilçesinde bulunan aile apartmanları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sürecinde toplamda 21 kişi ile mülakat yapılmıştır. Verilerin doyum noktasına ulaşması ve aynı cevapların tekrarlanması ile mülakat 21 kişi ile sonlandırılmıştır. Araştırma sürecinde hane halkının diğer üyeler hakkında bilgileri merak etmesinden dolayı her aile apartmanından bir hane ile görüşülmüştür. Sadece bir aile apartmanındaki bütün ile aile bireyleri ile görüşme sağlanmıştır. Araştırmamızda her apartmanda bir aile görüşülmesi diğer bir sınırlılığımızdır.

2.4. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Nitel yöntemler ilk ve en önemli araştırma yöntemleridir. Gözlem, mülakat ve doküman analizi yapılarak insanların ne bildiklerinin ne yaptıklarının, ne düşündüklerinin, ne hissettiklerinin ortaya çıkarılmasının yöntemleridir (Patton, 2018, s. 340). Burada araştırmacının rolü çok önemlidir. Görüşme soruları iyi hazırlanmalı; sorular açık ve anlaşılır olmalıdır.

Araştırma yapılırken araştırmacılar üzerinde duracakları konuya göre farklı teknikleri kullanmaktadırlar. Bu çalışmamızda derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme nitel araştırmalar için kullanılan bir tekniktir. Güncel olan Türkçe

araştırmalarda görüşme sözcüğü yaygın olarak kullanılmakla beraber Arapça “buluşma, karşılaşma” kökeninden türetilmiş olan mülakat kelimesi de kullanılmaktadır (Polat, 2022, s. 164). Derinlemesine görüşme ile araştırmaya katılan insanların duygu, düşünce, davranış ve tutumlarının anlaşılması hedeflenmiştir.

Nitel araştırmaların en önemli hususlarından biri araştırmacının aktif rolüdür. Araştırmacı sahaya indiği andan itibaren üzerine bu sorumluluk verilmektedir. Araştırmacı bu rolün farkında olmalıdır (Semerci, 2017). Yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerin ara kısmında yer alır. Bu görüşmelerde, soru formu vardır fakat görüşme sırasında yeni sorular eklenebilir, çıkarılabilir veya sayısı değişebilir. Katılımcılardan elde edilmesi beklenen verinin genel hatları ile çizilebildiği durumlarda kullanılır. Orta düzeyde esnektir. Veriler kategorize edilebilir (Dömbekci & Erişen, 2022, s. 146).

Araştırmacının, araştırmaya başlamadan önce bazı ön hazırlıklar yapması gerekmektedir. Araştırmasını yaptığı konuya yetince hâkim olmalı ve bunu katılımcılara açık anlaşılır bir biçimde aktarabilmelidir.

Bu çalışmada aile apartmanlarında oturan bireyler hakkında demografik bilgiler elde etmek adına sosyo-demografik görüşme formu hazırlanmıştır. Bu formda; bireylerin memleketi, yaşı, mesleği, eğitin durumu, çalışma durumu, medeni hali, aile apartmanında ne zamandan beri, kiminle ve memnuniyet durumu sorulmuştur. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Bu sorular 15 tanedir. Bu sorular ile aile apartmanından önce bireylerin nerede yaşadığı, aile apartmanın nasıl ortaya çıktığı, aile içi ilişkilerin nasıl olduğu, dağılma süreci ve kente uyum süreçlerinin arka planına ulaşılması hedeflenmiştir. Soruların açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir.

Nitel verilerin analiz safhası ise araştırmada elde edilen bilgilerin düzenlendiği, sınıflandırıldığı, sentezlenip rapor haline getirilmesidir. Kısacası araştırmacının sahadan elde ettiği verileri gün yüzüne çıkarmasıdır. Sosyal bilimlerde sınıflandırmasına göre pek çok analiz çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; betimsel, fenemolojik, içerik, söylem, yerleşik kuram ve etnometodoloji’dir.

Araştırmamızda yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilen veriler Maxqoda programı ile tablolaştırılmış, görsel hale getirilmiş ve tümevarımsal analiz ile analiz edilmiştir.

Araştırmamızda ses kayıt cihazı da kullanılarak veriler önce dinlenmiş, daha sonra Microsoft Office Word programına aktarılmıştır. Buradan hareketle bu veriler Maxqoda programında kodlanmıştır. Maxqoda yaratıcı bir analiz imkanı sağlayan hem nicel hem de nitel verileri düzenleyip analiz edilerek değerlendirilmesini sağlayan bir programdır.

2.4.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Bu veri toplama aracı ile aile apartmanında yaşayan bireylerin; ad-soyad, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, memleketi, mesleği, çalışma durumu, medeni hali ve aile apartmanındaki memnuniyet durumunun ölçülmesi hedeflenmiştir. Bu sayede asıl hedefimize ulaşmadan önce katılımcıları ve aile apartmanının genel durumu hakkında bilgi edinilecektir. Daha sonrasında ise yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile temel problemimize uyumlu olarak veriler toplanmıştır.

2.4.2. Görüşme Soruları

- 1) Aile apartmanında ne zamandır yaşıyorsunuz?
- 2) Aile apartmanında kiminle/kimlerle yaşıyorsunuz?
- 3) Aile apartmanına taşınmadan önce nerede yaşıyordunuz?
- 4) Aile apartmanında yaşamaya ne zaman karar verdiniz ve bu süreç nasıl gelişti?
- 5) Aile apartmanında yaşamak sizin için ne ifade ediyor?
- 6) Aile apartmanında yaşamamanın olumlu-olumsuz yönlerinden bahseder misiniz?
- 7) Aile içi ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz?
- 8) Aile apartmanına taşındıktan sonra hayatınızda ne gibi değişimler oldu?
- 9) Aile apartmanında yaşamamanın gelecekle ilgili beklenti ve kaygılarınız nelerdir?
- 10) Gecekondu hayatınıza göre baktığımızda şuan ki komşuluk ilişkileriniz nasıldır?
- 11) Aile apartmanında yaşarken kentle olan uyumunuzdan bahseder misiniz?
- 12) Aile apartmanları size göre kentin bir parçası mıdır yoksa geçiş aşaması mıdır?
- 13) Aile apartmanında yaşamak size bir aidiyet duygusu hissettiriyor mu?
- 14) Aile apartmanından taşınmayı düşünüyor musunuz? Nedeninden bahseder misiniz?
- 15) Sorular haricinde aile apartmanında yaşamak ile ilgili aktarmak istediğiniz bir husus var mı?

3. BÖLÜM: AİLE APARTMANLARININ İNCELENMESİ

Genel olarak kan bağı olan, aynı apartman içerisinde oturan ve ortak paydalara sahip olan yapılara aile apartmanı denilmektedir. Bu çalışmada; geçmişten bugüne baktığımızda giderek yaygın bir hale gelen aile apartmanları ele alınacaktır. Araştırmanın bu bölümünde aile apartmanları hakkında sahadan elde edilen bulgular aktarılmıştır.

Aile apartmanı hakkında yapılan araştırmalara baktığımızda 2014 yılında Seheryeli Kaynar'ın "Aile Apartmanında Yaşamının Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi" tezi ve 2018 yılında Gülseda Ayrancı'nın "Aile Apartmanında Yaşamının 0-3 Yaş Arası Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi" adlı tezi psikiyatri alanında yazılmıştır. 2019 yılında Sevilay Acar'ın "Şehir Dokusunda Mahalle: İstanbul Esenler'de Aile Apartmanı Olgusunun İncelenmesi" adlı tezi kentleşme ve mahalle kavramı etrafında ele alınmıştır. Mehmet Tayanç'ın "Aile Apartmanları Üzerine Bir Değerlendirme" adlı makalesi aile içinde çatışmayı ön planda tutarak ele almıştır (Fidan, Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, 2022, s. 72-73). Yakın zamanda denk gelme fırsatı bulduğum Rukiyye Zinnur Fidan'ın 2022 yılında "Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme" adlı yüksek lisans tezi önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmamızın da ilerleyen zamanlarda yapılacak çalışmalara ışık tutması en büyük temennimdir.

Günümüzde aile apartmanlarını algılamak için en azından Cumhuriyet döneminden bugüne kronolojik bir yol izlemek gerekmektedir. 1950 yılına gelene kadar kent nüfusunda gözle görülür bir değişiklik olmamıştır. Bu tarih ile birlikte tarımda makineleşme ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyaç azalmıştır. Türkiye tarihinde kentleşme diğer ülkelere göre sanayileşmenin öncülüğünde olmasından ziyade; göç ve gecekondulaşma ile ilintilidir. Kırdan kentlere ve çevrelerine başlayan göç hareketi kentleşmenin temelini oluşturmuştur. İş bulma ümidi ile büyük illere başlayan göç hareketi beraberinde bir döneme kapı açmıştır. Kentlerin alt yapı ve konut arzında yeteriz kalması gecekondulaşmaya neden olmuştur. Çarpık bir kentleşme süreci yaşanmıştır. Bireyler kendi imkanları ile gecekondu yapılmışlardır.

Tarih boyunca insanların temel ihtiyaçlarından biri barınma olmuştur. Hangi bölgede hangi coğrafyada olursa olsun barınma ihtiyacı her zaman öncelikli bir nitelik halini almıştır. Zorlu iklim koşullarının ve diğer canlılardan korunma ihtiyacı ile modern yapıya ayak uydurma düşüncesi değişim ve dönüşümlere zemin hazırlamıştır. Farklı olan bu

değişimler insanların gelenekleri, düşünceleri ile şekillenerek somut bir hal almıştır. Sanayi devriminin başlaması ve teknolojinin ilerlemesi ile birlikte barınma ihtiyaçları değişmiştir (Kayserili & Kocaman, 2014).

Türkiye’de 1950 yılında başlayan göç hareketleri ile birlikte kentleşme anlamında dönüşümler başlamıştır. Kadının da iş hayatına girmesi konut bağlamında değişiklikler yaşatmıştır. İkinci dünya savaşının sona ermesi ile birlikte devlet politikaları ile köyden kente göçler başlamıştır. Kırsal hayatında geniş bol çocuklu olan aileler kente yapılan göçler ile birlikte çekirdek aile formu halini almışlardır. Özellikle büyük illere yoğun göçler başlamıştır. Bir tarafta geleneksel yapı bir tarafta modern kent hayatı bir arada görülmeye başlandı. Ancak kentlerin bu süreç içerisinde geleneksel yapılarını kaybettiği görülmüştür. Devlet politikası bu süreç içerisinde az maliyet ile çok konut yapma düşüncesi içerisinde olmuştur (Tekeli, Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü, 2012, s. 68).

Tarımda makineleşme ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyacın azalmasıyla kırdan kente göçler başlamıştır. Ekonomik sebeplere dayalı bu göç akımı kentlerde konut sorununu ortaya çıkarmıştır. Devlet politikasının konut arzını karşılamasında yetersiz kalması ile ailelerin kendi imkanları ile gecekondular oluşturmalarına zemin hazırlamıştır. Kent hayatının karmaşası içerisinde yalnız kalmak istemeyen aileler yakınlarının ya da tanıdıklarının yanına gecekondularını yapmışlardır. Zaman içerisinde kente gelen aile yakınları ile birlikte gecekondulara kat çıkılmaya başlanmıştır. Bir arada yaşama arzusu aile apartmanları argümanının soyut halini oluşturmuştur (Kaynar, 2014). Değişen yaşam koşullarına bir arada baş etme arzusu ile apartman olgusu ortaya çıkmıştır. Türkiye tarihinde modern konutun simgesi haline gelen apartmanlar ile geleneksel bağların devam ettirilme arzusu aile apartmanları olgusunu oluşturmuştur. Bu durum Türk aile yapısının üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Şimşek, 2024, s. 42).

Aile apartmanları birden fazla kat ile çekirdek aile halinde akrabaların bir arada yaşadığı ortamdır. İstanbul’da ilk örnekleri Nişantaşı ve Teşvikiye’de ortaya çıkmıştır. Modern bir apartmanlaşmanın ürünü olarak karşımıza çıkan aile apartmanları geleneksel işlevlerini de koruyamaya çalışması ile de kendini göstermektedir. Burada yaşayan bireyler de bu modern-gelenek ekseninde kendini göstermeye çalışmaktadır.

Aile apartmanlarının özelliklerine baktığımızda ekonomik düzen karşımıza çıkmaktadır. Bir arada yaşamak ekonomik zorluklardan en az şekilde etkilenmek olarak

anlamlandırılmaktadır. Apartmanın inşasında ailelerin birbirlerine destek olmaları zorluklara karşı mücadelede birlikteliği ön plana çıkarmaları temel özelliklerindendir. Ekonomik güç hem apartmanın kurulumunda hem de yaşama alanında avantaj sağlamaktadır. Evlenen aile bireyleri başka yere gidip kira vermektense aile apartmanında bir arada yaşayarak hem ekonomik olarak fayda görmekte hem de geleneksel özelliklerin kaybolmamasına olanak sağlamaktadır. Çok katlı yapılabilen aile apartmanlarında boş daireler kiracılara verilerek hane halkına gelir sağlanmaktadır (İşleyen, 2020).

Aile apartmanlarında aile içi ilişkilerine baktığımız zaman hane üyelerinin birbiri ile dayanışma içerisinde olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkiler önce aile içinde başlamaktadır. Aile üyeleri herhangi bir iş olduğunda birbirlerine yardımcı oldukları, ev işlerini yaptıkları ve hasta bakımlarını üstlendikleri görülmektedir. Geleneksel yapının özellikleri devam etmektedir. Kentleşme ve kadının iş hayatına girmesi ile birlikte her ne kadar bazı işlerin aksaması olsa da geleneksel bağlar devam etmektedir. Bunun yanında aile apartmanları bir nevi bakım evi görevini üstlenmektedir. Aile büyükleri çocukların yetiştirilmesinde ev kadınına yardımcı olmaktadır. Çoğunlukla kendi içlerinde bir iş bölümüne sahiptir. Yaşlıların bakımı ise ayrı bir önem arz etmektedir. Burada aile büyüklerinin ev dışında bakımı zayıflık göstergesidir. Her aile büyüğü kendi çocuklarının yanında yaşlanmaktadırlar. Yaşlıların huzurevi gibi kurumlara bırakılması utanç verici bir durumdur (Tanlası, 2023, s. 17).

Aile apartmanlarında ataerkil bir yapı hakimdir. Burada özellikle kadın üzerinde durulması gerekmektedir. Tabi gelin olan kişilerin de ayrı tutulması gerekmektedir. Aile apartmanları içerisinde bir hiyerarşik yapı söz konusudur. Kadınlar bu yapının en alt kısmında yer almaktadırlar (İşleyen, 2020). Her aile üyesinin hiyerarşik düzen içerisinde bir konumu vardır (Acar, 2019). Aile apartmanında kadınlara çok fazla görev tanımı yapılmıştır. Burada kadınların üstlerine düşen görevi yerine getiremediklerinde baskıya maruz kalmaktadırlar (Kaynar, 2014).

Aile apartmanı içerisinde sürekli bir dayanışmanın yanında küçüklerden itaat beklentileri bulunmaktadır. Yaşlı olan bireyler kendilerine karşı hassas davranılması ve anlayış gösterip istediklerin şeylerin diğer bireyler tarafından yapılmasını beklemektedirler. Burada yaşlıların bakımının yapılması önemlidir. Karar alınacağı zaman büyüklerin kendilerine danışılmasını beklerler (İşleyen, 2020). Ayrıca aile büyükleri diğer üyelerin her zaman aynı çatı altında yaşamalarını talep etmektedirler.

Aile apartmanı evlilik çağına gelen gençlerin değerleri olarak da ele alınabilir. Evlilik yaşına gelen gençlere ekonomik olarak yardımcı olmak, tavsiyelerde bulunmak olumlu yanlarını yansıtırken, ortaya çıkan anlaşmazlıkların ailenin diğer üyelerinden kaynaklı olduğu zaman kendi iç işlerine karışılmasını istememeleri istenmektedir. Çiftlerin kendi yararına beklentileri bulunmaktadır (İşleyen, 2020). Aile apartmanında yaşayan çocukların gelişimi hakkında pek çok yararı olduğu gözlemlenmiştir. Her yaştan aile büyüğünün olduğu bu ortamda farklı kişilerden farklı zengin içerikli bilgiler öğrenilmektedirler. Aile büyükleri rol model olarak görülmektedirler. Genel olarak aile apartmanlarının bahçeli olması ve hane üyelerinin içerisinde çocuk sayısının fazla olması ile güvenli bir oyun ortamı bulunmaktadır. Şehirleşme ile birlikte bu durum pek mümkün olmamakla aile üyeleri şikayet etmektedir (Acar, 2019). Bu minvalde yapılan araştırmalara da bakıldığında aile apartmanında yaşamının hem avantaj hem de dezavantajları bulunmaktadır (Tanlası, 2023, s. 20-21).

Kırdan kente gelen diğer akrabalar ile gecekondü yetersiz kalmıştır. Bazıları kat çıkarak bazıları yeni bir apartman yaparak birlikte yaşamaya başlamışlardır. Bu durum aile apartmanlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Hem geleneksel yapıdan uzaklaşmamak hem de kente karşı birlik ve beraberlik için yaşamak için aile apartmanlarını kurmuşlardır. Geneli akrabalarından oluşan aile apartmanları; ortalama üç dört kattan oluşmaktadır.

Aile apartmanında yaşamının avantajları ve dezavantajlarına bakıldığında zaman her ikisinin ortaya çıktığı durumlar olduğu görülmektedir. Avantajlarına baktığımız zaman; aile apartmanında bir arada bulunmanın avantajı olarak ekonomik zorlukların üstesinden birlikte gelinmektedir. Çocukların büyütülmesi ve okul işleri aile üyeleri arasında yapılmaktadır. Anne ya da babanın olmadığı zamanlarda çocukların bakımında diğer aile üyeleri üstlenmektedir. Bunun yanında yaşlıların bakımı ve ihtiyaçların giderilmesi ortaklaşa olarak yapılmaktadır. Dezavantajlarına baktığımız zaman mahremiyet konusunun önem arz ettiği görülmektedir. Aile üyelerinin sürekli bir arada olması çekirdek aile ile yapılacak şeylerin sürekli geniş aile halinde yapılması olumsuz olarak karşılanmaktadır. Aile apartmanlarına gelin olarak gelen kadınların dezavantajlarının daha çok olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan araştırmaya da baktığımız zaman aile apartmanlarında oturma hem avantaj hem de dezavantajların olduğu görülmüştür.

Bu çalışma ile aile apartmanlarının nasıl ortaya çıktığını, kendi içlerinde aile içi ilişkilerinin nasıl varlığını devam ettirildiği ve kente uyum süreçleri ele alınmıştır. Tezin bu bölümünde İstanbul ili Ümraniye ilçesinde yer alan ve çalışmanın sınırlılıkları içerisinde belirlenen aile apartmanları ziyaret edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile ailelerle görüşme gerçekleştirilip, bazı yerlerde çalışmanın objektifliğini desteklemek adına ses kaydı alınmıştır. Katılımcılara sosyo-demografik ve yarı yapılandırılmış görüşme soruları uygulanmıştır. Sahadan elde edilen veriler analiz edilip Maxqoda programı ile rapor haline getirilip bu bölümde çözümlenmeye çalışılmıştır.

3.1. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ziyaret edilen aile apartmanlarında katılımcılara uygulanan sosyo-demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen bulgular aktarılmıştır. Aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içindeki ilişkileri ve kente uyum süreçlerine ilişkin bilgiler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerden anlamlı kavram ve ilişkiler çıkarmayı amaçlayan bir analiz tekniği olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 259). Analizler MAXQDA 20 yazılımında gerçekleştirilmiş ve tümevarımsal bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu kapsamda katılımcı ifadeleri kodlanmış, kodlar düzenlenerek kategoriler oluşturulmuş ve söz konusu kodlar ve kategorileri temsil eden temalar elde edilerek bulgular yorumlanmıştır (Güzel & Köroğlu, 2015, s. 162).

Araştırmanın katılımcılarına ilişkin demografik özellikler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur. Araştırma katılımcılarının kimlik bilgilerini korumak amacıyla kadın katılımcılar K1, K2, K3..., ve erkek katılımcılar E1, E2, E3....., şeklinde kodlanmıştır.

Katılımcı Kodu	Yaş	Memleket	Meslek	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Hali
K1	46	Sinop	Ev hanımı	Ön lisans	Ev hanımı	Evli
K2	47	Sivas	Ev hanımı	İlkokul	Ev hanımı	Evli
K3	33	Sivas	Ev hanımı	Lise	Ev hanımı	Evli
K4	45	Kayseri	Ev hanımı	Ortaokul	Ev hanımı	Evli
K5	31	Trabzon	Ev hanımı	Lisans	Ev hanımı	Evli
K6	44	-	Ev hanımı	Lise	Ev hanımı	Evli
K7	21	Sivas	Öğrenci	-	Öğrenci	Bekar
K8	27	Malatya	Bankacı	Yüksek lisans	Çalışıyor	Evli
K9	31	Sivas	Öğrenci	Lise	-	Bekar
K10	33	Samsun	Ev hanımı	Lisans	-	Evli
E1	26	Sivas	Memur	Lisans	Çalışıyor	Bekar

E2	52	Malatya	Emekli	Lise	-	Evli
E3	40	Kastamonu	Marangoz	Lise	Çalışıyor	Evli
E4	60	Sivas	Emekli	Ön lisans	Çalışmıyor	Evli
E5	27	Sinop	Polis	Ön lisans	Çalışıyor	Evli
E6	50	Kahramanmaraş	Esnaf	İlkokul	Çalışıyor	Evli
E7	22	Trabzon	Memur	Lisans	Çalışıyor	Bekar
E8	30	Trabzon	Özel sektör	Ön lisans	Çalışıyor	Evli
E9	48	Sinop	Özel sektör	Lisans	Çalışıyor	Evli
E10	45	Kastamonu	Dönerci	İlkokul	Çalışıyor	Evli
E11	38	Trabzon	Öğretmen	Lisans	Çalışıyor	Evli

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya katılan kadın katılımcılar yaş, eğitim, meslek ve medeni durum bakımından farklılıklar göstermekle birlikte, belirli ortak temalar etrafında toplanmaktadır. Yaş aralığı 21 ile 47 arasında değişen kadın katılımcılar arasında en yoğun yaş grubunu 30–45 yaş aralığındaki evli kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğu ev hanımı (K1–K6, K10) olup, yalnızca biri bankacı (K8) ve ikisi öğrencidir (K7, K9). Bu durum, örneklem grubunda aktif çalışma hayatı içinde olmayan ya da ev içi rollerde konumlanan bireylerin ağırlıklı olduğunu göstermektedir. Kadın katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, katılımcılar arasında ilkokuldan yüksek lisansa kadar geniş bir dağılım gözlemlenmektedir. K2 gibi yalnızca ilkokul mezunu katılımcılar bulunurken, K8 yüksek lisans mezunu olarak öne çıkmaktadır. Lise mezunu olan K3, K6 ve K9 gibi katılımcılar orta düzey eğitim grubunu temsil ederken, ön lisans (K1), lisans (K5, K10) ve yüksek lisans (K8) mezunları ise daha üst eğitim grubunu oluşturmaktadır. Bu durum, çalışmaya katılan kadınların eğitim düzeyi açısından homojen bir grup olmadığını, aksine çeşitli sosyoekonomik arka planlardan geldiğini ortaya koymaktadır. Medeni durum açısından değerlendirildiğinde ise, katılımcıların çoğunluğu evlidir. K7 ve K9 dışındaki tüm kadın katılımcılar evli olup, bu durum aile apartmanında yaşama deneyiminin çoğunlukla evli kadınlar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca, K7 ve K9’un hem öğrenci hem bekar olmaları, bu bireylerin yaşamı daha farklı bir gözle değerlendirdiklerine işaret edebilir. Memleket bilgisi açısından bakıldığında ise Sivas kökenli katılımcıların sayıca öne çıktığı (K2, K3, K6, K7, K9) görülmektedir. Diğer katılımcılar Kayseri, Trabzon, Samsun, Malatya ve Sinop gibi farklı illerden gelmektedir. Bu dağılım, kadın katılımcı grubunun İç Anadolu ve Karadeniz ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya katılan erkek katılımcılar (E1–E11) yaş, meslek, eğitim, çalışma ve medeni durum bakımından oldukça çeşitli bir yapıya sahiptir. Yaş aralığı 22 ile 60 arasında değişmektedir. En genç katılımcı 22 yaşındaki E7 iken, en yaşlısı 60 yaşındaki E4'tür. Katılımcıların yaş dağılımı, çalışmaya hem genç yetişkinlerin hem de orta ve ileri yaş bireylerin katıldığını göstermektedir. Meslek grupları açısından katılımcılar farklılık göstermektedir. Katılımcılar arasında memur (E1, E7), öğretmen (E11), polis (E5) gibi kamu çalışanlarının yanı sıra, özel sektör çalışanları (E8, E9) ve esnaf (E6) da yer almaktadır. Ayrıca marangoz (E3) ve dönerci (E10) gibi meslek sahibi olanlar da bulunmaktadır. Bu mesleki çeşitlilik, katılımcıların farklı sosyal sınıf ve ekonomik bağlamlardan geldiğini göstermektedir. Katılımcılardan E2 ve E4 ise emeklidir, bu da çalışmada aktif ve pasif çalışan erkeklerin bir arada temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Eğitim durumuna bakıldığında, erkek katılımcılar arasında ağırlıklı olarak lise (E2, E3) ve lisans (E1, E7, E9, E11) mezunları yer alırken; ön lisans (E4, E5, E8) ve ilkokul mezunları (E6, E10) da bulunmaktadır. Bu durum, kadın katılımcılardaki gibi erkeklerde de eğitim düzeyinde homojen olmayan bir yapı olduğunu ve farklı eğitim gruplarının görüşlerine ulaşıldığını göstermektedir. Çalışma durumu açısından bakıldığında, katılımcıların neredeyse tamamı çalışmakta veya çalışmış durumdadır. Yalnızca E4, emekli olduğu için çalışmamaktadır. Geri kalan bireyler aktif çalışma yaşamındadır. Bu da erkek katılımcıların toplumsal roller gereği aile geçimini sağlama, ekonomik sorumluluk taşıma gibi rollerle daha fazla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Medeni durum açısından, E1 ve E7 dışındaki tüm erkek katılımcılar evlidir. Bu da örnekleme ağırlıklı olarak evli ve ailesiyle birlikte yaşayan erkeklerin yer aldığını göstermektedir. Bekar olan E1 ve E7 ise çalışmakta ve yüksek eğitim seviyesine sahiptir, bu durum onların bekar ama sosyal açıdan aktif bireyler olduklarını göstermektedir. Analizler kapsamında ilk olarak katılımcıların aile apartmanındaki yaşamlarına ilişkin genel bilgiler analiz edilmiş ve aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Katılımcı Kodu	Aile apartmanında yaşama süresi	Aile apartmanında birlikte yaşadığı kişiler	Aile apartmanına taşınmadan önce yaşanılan yer
K1	13 yıl	Eşin ailesi	Kendi ailesi-gecekondu
K2	27 yıl	Eşin ailesi	Kendi ailesi-gecekondu
K3	33 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu
K4	10 yıldır ayrı	Eşin ailesi	Kendi ailesi-gecekondu
K5	3 yıl	Eşin ailesi	Kendi aile apartmanı
K6	16 yıl	Eşin ailesi	Kendi ailesi-gecekondu
K7	21 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu

K8	27 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu
K9	31 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu
K10	15 ay	Eşin ailesi	Üniversitede
E1	26 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu
E2	16 yıl	Kendi ailesi	-
E3	20 yıl	Kendi ailesi	Gecekondu
E4	38 yıl	Kendi ailesi	-
E5	1 yıl	Eşin ailesi	Arkadaşları ile birlikte
E6	10 yıldır ayrı	Kendi ailesi	Gecekondu
E7	22 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu
E8	30 yıl	Kendi ailesi	Burada doğdu
E9	36 yıl	Kendi ailesi	-
E10	10 yıl	Kendi ailesi	Apartman
E11	13 yıl	Kendi ailesi	Üniversite

Tablo 2: Katılımcıların Aile Apartmanlarındaki Yaşamlarına İlişkin Genel Bilgiler

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 2’de görüldüğü üzere kadın katılımcıların aile apartmanında yaşama deneyimleri süre, birlikte yaşadıkları kişiler ve geçmiş yaşam ortamları açısından çeşitlilik göstermektedir. Aile apartmanında kalış süreleri 15 aydan 31 yıla kadar değişmekte olup, bu durum bazı katılımcıların bu yapıda uzun süreli yaşam tecrübesine sahip, bazılarının ise daha yeni yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Örneğin, K2 ve K8 tam 27 yıldır aile apartmanında yaşarken; K10 sadece 15 aydır burada yaşamaktadır. K3, K7, K8 ve K9 gibi bazı katılımcılar ise doğrudan aile apartmanında doğmuş ve büyümüşlerdir. Bu da onların bu yaşam tarzına karşı daha içselleştirilmiş ve alışık bir deneyime sahip olduklarını düşündürmektedir. Birlikte yaşanan kişiler açısından bakıldığında ise kadınların büyük çoğunluğu ya eşinin ailesiyle (kayınvalide, kayınpeder vb.) ya da kendi ailesiyle yaşamaktadır. K1, K2, K4, K5 ve K10 eşinin ailesiyle birlikte yaşarken; K3, K6, K7, K8 ve K9 ise kendi ailesiyle yaşamaktadır. Bu durum, özellikle evli kadınlar açısından aile apartmanında kayın aileyle yaşamının getirdiği gerilim ve bağlılık arasında gidip gelen duyguları analiz etmek açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Kadınların aile apartmanına taşınmadan önce yaşadıkları yerler de genel olarak gecekondu bölgeleri ya da yine aynı apartmanda farklı katlar olarak karşımıza çıkmaktadır. K1, K2, K4 ve K6 gecekondu geçmişine sahipken; K3, K7, K8 ve K9 doğrudan bu apartmanda doğmuştur. Aile apartmanının birçok kadın katılımcı için bir mekânsal devamlılık, bazıları içinse göç/evlilikle kazanılan yeni bir alan olduğunu göstermektedir.

Erkek katılımcıların aile apartmanında yaşama deneyimleri, büyük ölçüde uzun süreli, kalıcı ve kendi ailesiyle birlikte yaşanan bir modele dayanmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu (E1, E2, E3, E4, E6, E7, E8, E9, E10, E11) aile apartmanında kendi ailesiyle

birlikte yaşamaktadır. Sadece E5, bir yıldır eşinin ailesiyle birlikte yaşamaktadır, bu da erkeklerde eş ailesiyle yaşamının kadınlara kıyasla çok daha az görüldüğünü göstermektedir. Aile apartmanında yaşama süresi açısından bakıldığında, erkek katılımcıların çoğu çok uzun süredir (20 yıl ve üzeri) bu yapıda yaşamaktadır. Örneğin, E4 (38 yıl), E9 (36 yıl), E8 (30 yıl), E1 (26 yıl) gibi katılımcılar, neredeyse hayatlarının tamamını bu yapıda geçirmişlerdir. Bu durum, aile apartmanının erkek bireyler için bir tür köklenme ve kalıcılık alanı haline geldiğini gösterir. Diğer katılımcılar arasında da 10 yıl ve üzeri yaşam süresi oldukça yaygındır (E2, E3, E6, E7, E10, E11). Bu, erkeklerin aile apartmanına genellikle doğuştan ya da erken yaşta taşınıp uzun süre kaldıklarını göstermektedir. Aile apartmanına taşınmadan önce yaşanan yerler incelendiğinde E1, E7 ve E8 doğrudan burada doğmuş bireylerdir. E3 ve E6 ise daha önce gecekonduda yaşamış ve daha sonra aile apartmanına geçmiştir. Bu durum, aile apartmanının bir kısmı için yukarı doğru mekânsal ve sosyal hareketlilik anlamına gelirken diğer bir kısmı için sürekliliği temsil eden bir yapı halini almıştır. E10 daha önce başka bir apartmanda, E11 ise üniversite ortamında yaşamıştır. E5 ise taşınmadan önce arkadaşlarıyla yaşamış, yani bekârlık döneminde bağımsız yaşam deneyimi olan tek erkek katılımcı olarak öne çıkmaktadır.

3.1.1. Aile Apartmanında Yaşam Memnuniyeti Bulguları

Görüşmeler kapsamında yarı-yapılandırılmış görüşme formundan önce katılımcılara sosyodemografik sorular kapsamında aile apartmanında yaşamaktan memnun olup olmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen kod-kategori-tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 3'te sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
	Dayanışma ve karşılıklı destek	Yardımlaşma İhtiyaç anında destek	“Herhangi bir işim olduğunda bana yardımcı olacak birçok insan var” (E7) “Bir şeye ihtiyacımız olduğunda herkes yardıma gelir. Bir yere gidince gözüm arkada kalmaz..” (E3)
	Çocuklar için güvenlik ve destek	Çocukların güvenli ortamda büyümesi	“Küçükken çocuklarımın bir başına kalabileceği bir ortamdı...” (K2) “Çocuklarımı emanet edeceğim insanlara gözüm arkada kalmadan bırakabiliyorum.” (K3)

Aile apartmanında yaşamın yansımaları	Aile bağlarının güçlenmesi	Birlik-beraberlik Kültürel devamlılık	“Çok güzel, bizim milletin kültüründe olan bir şey.”(E4) “Aile apartmanında yaşamaktan memnunum. Büyük bireylerimizin yanında olmak hem onlara destek olmamıza hem de onların bize yardımcı olmasına imkan sağlıyor. Birlikte, beraberlik içinde yaşamak, ihtiyaç anında hemen dayanışmayı gösterebilmek çok kıymetli.” (K1)
	Mahremiyet kaybı	Sürekli gözlem altında olma	“Genel anlamda memnun değilim, hareketlerim çok kısıtlanıyor. Bu durum beni mutsuz ettiği için huzursuzluk oluyor.” (K5) “Memnun değilim çünkü özel hayat diye bir şey yok. Eve ne zaman girdiğin- çıktığın hep birileri tarafından takip ediliyor gibi. Evime gelen misafirlerin diğer akrabalarla bina girişi ya da içinde karşılaşp “kime geldin” gibi sualler ile karşılaşması durumu ortaya çıkmaktadır.” (E5) “Çoğu şey önünde. Mahremiyetin bazen göz ardı edildiği zamanlarda rahatsızlık oluyor insan.” (K6)
	Aşırı iç içelik ve çatışma	Aşırı samimiyet Aile içi çatışmalar	“Etilerimle çok iyi anlaşıyorduk. Özel bir alanımız yoktu. Kendi ailemle baş başa kalamıyordum. Sürekli aile içi ilişkilerimize müdahale oluyordu” (K4) “..mesafe ve samimiyet haddinden fazla olabiliyor. Bu durum biraz rahatsız edici, bu yüzden site evinde oturmayı tercih ederim.” (K7) “Ben, babam, abim ve kız kardeşimin çekirdek ailesi olarak beraber yaşıyorduk. Eşimin, abimin eşi ile kavga etmesinden dolayı artık aile apartmanından ayrılmak zorunda kaldık” (E6)
	Birbirine zıt deneyimler	Hem olumlu hem olumsuz yönlerin varlığını kabul etme	“Aile apartmanında yaşamının hem iyi hem de kötü yanları olduğunu düşünüyorum. İnsanın etrafında tanıdığı birilerinin olması kesinlikle çok rahat hissettirmekte ancak öte yandan her hareketinde daha dikkatli olunması gerektiği gibi bir hissiyat da yaratabilmektedir.” (K8) “Aile apartmanında yaşamının olumlu ve olumsuz tarafları bulunmakta. İnsan doğası gereği bazen somut olarak bazen soyut olarak başka insanlara ihtiyaç duymakta. Aile apartmanı bu ihtiyacı karşılıyor evet. Ancak

			<i>bunun yanında bazı götürüleri de beraberinde getiriyor. Tüm hayat tecrübesini izliyor ve yaşamına dahil kılıyor. Eğer sınırları korumayı bilmezse ki bu çok zor, özenli olmuyor. Büyük etkinliklerde, organizasyonlarda hatta bazen arabada sigara içerlerken çekirdek de kavramı işlemiyor.</i> <i>Kendi aile, arkadaş çevreni evinde ağırlamak istediğinde, kendi açısından çok normal karşılanacağından çekinmeye, kaygılanmalara; izinsiz bu özel buluşmalara dahil olabiliyor, bu da can sıkıcı olabiliyor.”</i> (K10)
--	--	--	--

Tablo 3: Aile Apartmanında Yaşam Memnuniyetine İlişkin Analizler

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Elde edilen bulgulara göre aile apartmanlarında yaşam, farklı açılardan ele alınabilecek çok katmanlı bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ilk öne çıkan kategori, dayanışma ve karşılıklı destek altında yardımlaşma ve ihtiyaç anında destek kodlarıyla şekillenmiştir. Katılımcıların ifadelerine göre, aile apartmanlarında yaşamın en güçlü yönlerinden biri, acil durumlarda ya da gündelik yaşamda hızlı ve içten bir şekilde destek alınabilmesidir. “*Bir şeye ihtiyacımız olduğunda herkes yardıma gelir*” (K1) gibi ifadeler, bu tür yapılar içinde bireyler arasında oluşan güven ortamını ve sosyal sermayeyi yansıtmaktadır. İkinci kategori olan çocuklar için güvenlik ve destek, aile apartmanının çocukların yetişmesi açısından korunaklı bir ortam sunduğunu ortaya koymaktadır. “*Çocuklarımı emanet edeceğim insanlara gözüm arkada kalmadan bırakabiliyorum*” (K3) gibi ifadeler, ailevi çevrenin çocuk güvenliği üzerindeki olumlu etkisine işaret etmektedir. Bu yapı, çocukların büyürken sosyal destek ağıyla çevrenmesini sağlamaktadır. Aynı şekilde, aile bağlarının güçlenmesi kategorisi, birlik-beraberlik ve kültürel devamlılık kodlarıyla desteklenmiştir. Katılımcılar, büyüklerin yanında olmanın hem duygusal hem de pratik anlamda yaşam kalitesini artırdığını vurgulamaktadır. “*Birlikte, beraberlik içinde yaşamak... çok kıymetli*” (K1) sözü, kuşaklar arası dayanışma ve geleneksel değerlerin korunması açısından aile apartmanlarının işlevselliğini göstermektedir. Ancak olumlu yönlerin yanında, bazı olumsuz deneyimler de dikkat çekmektedir. Mahremiyet kaybı teması altında, sürekli gözlem altında olma koduyla ifade edilen durumlar, bireylerin özel hayatlarının sınırlandığına dair güçlü sinyaller verir. “*Ne zaman girip çıktığın hep izleniyor, sorgulanıyor*” (K6) gibi ifadeler, bu tür yapılarda bireysel alanın daraldığını

göstermektedir. Bununla ilişkili olarak, aşırı iç içelik ve çatışma kategorisinde yer alan aşırı samimiyet ve aile içi çatışmalar kodları, sınırların belirsizleştiği durumlarda çatışmaların arttığını göstermektedir. Katılımcılar, “*sürekli aile içi ilişkilerimize müdahale oluyordu*” (K4) gibi ifadelerle, samimiyetin sınırını aşmasının bireyler arası ilişkilerde gerilime yol açtığını belirtmektedir. Son olarak, birbirine zıt deneyimler kategorisi hem olumlu hem olumsuz yönleri aynı anda kabul etme durumuna işaret eder. “*Hem iyi hem de kötü yanları var*” (K8) ve “*hem olumlu hem olumsuz taraflar bulunmakta*” (K10) gibi ifadeler, bu yaşam tarzının çok boyutlu doğasını göstermektedir. Aile apartmanında yaşamak bazı bireyler için bir aidiyet hissi ve güven sunarken, bazıları için sosyal baskı ve sınırlanma anlamına gelmektedir. Bu durum, bireyin beklenti, yaş, kişilik özellikleri ve sosyal alışkanlıklarına göre farklılık göstermektedir. Elde edilen kod ve kategoriler ise “aile apartmanında yaşamın yansımaları” teması altında birleştirilmiştir. Bu tema kapsamında aile apartmanında yaşam, güçlü bir sosyal destek ağı ve kültürel devamlılık açısından avantaj sağlarken, bireysel mahremiyetin sınırlanması, aşırı samimiyet ve sosyal müdahaleler gibi dezavantajları da beraberinde getirebilmektedir. Dolayısıyla bu yaşam biçimi, bireylerin sosyal bağlara ve mahremiyet ihtiyaçlarına göre farklı şekillerde değerlendirilmekte ve kimileri için bir sığınak ve destek ağı, kimileri içinse baskı ve sınırlanma kaynağı olabilmektedir.

3.1.2. Aile Apartmanına Taşınma Kararı ve Süreçlerine İlişkin Bulgular

Yarı-yapılandırılmış görüşme soruları kapsamında katılımcılara aile apartmanına taşınma ve bu sürecin nasıl geliştiği ile ilgili soru yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen kod- kategori-tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntılar ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 4’te sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
	Aile inisiyatifli e karar	Aile büyüklerinin yönlendirmesi Hazır ev olması	“ <i>Babam zaten burada gecekonduda yaşıyordu. Ağabeyim de evlendikten sonra başka bir yere gitmeleri istenmediği için evin üstüne kat çıkılarak aile apartmanına dönüştürülmüş</i> ” (E8) “ <i>Burada evimiz olduğundan burada yaşamaya karar verdik</i> ” (K8)
Aile apartmanına geçişin	Ekonomik nedenler	Maddi kolaylık	“ <i>Nişanlılık dönemimizde yüksek kira fiyatlarından dolayı eşimin tavsiyesi ve</i>

nedenleri ve karar süreçleri			<i>ailesinin bu duruma razı olması ile karar verdik</i>" (E5) <i>"Evlenince ayrı evde kalmak ekonomik yönden zordu. Bu yüzde eşimin babasının aile apartmanına yerleştik"</i> (K4) <i>"Ekonomik nedenlerden zorunlu bir süreçti"</i> (K5) <i>"Kiradan kurtulmak için mecburiyetten"</i> (K6)
	Zorunluluk temelli nedenler	Başka seçenek olmaması/me cburiyet	<i>"Evlendikten sonra aile apartmanında yaşamaya başladım"</i> (K10) <i>"Benim kararım değildi burada doğduğum için direkt olarak aile apartmanında yaşamaya başladım"</i> (E1) <i>"Kendi seçimim değildi, ailem burada olduğu için mecburen"</i> (K9) <i>"Tercih etmedim evlendiğim için geldim"</i> (K2)

Tablo 4: Aile Apartmanına Taşınma Kararı ve Süreçlerine İlişkin Analizler

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Katılımcı ifadelerine göre aile apartmanına geçiş, çoğunlukla bireysel tercihlerin değil, çeşitli dışsal etkenlerin yönlendirmesiyle şekillenmektedir. Bu süreçte öne çıkan ilk kategori, aile inisiyatifiyle karar olarak tanımlanmış ve özellikle aile büyüklerinin yönlendirmesi ile hazır evin varlığı kodlarıyla ilişkilendirilmiştir. Katılımcıların bazıları, aile apartmanına yerleşme kararının kendilerine ait olmadığını, daha çok aile büyüklerinin yönlendirmesiyle geliştiğini ifade etmiştir. Örneğin, *"Babam zaten burada gecekonduda yaşıyordu... evin üstüne kat çıkılarak aile apartmanına dönüştürülmüş"* (E8) ya da *"Evimiz olduğundan burada yaşamaya karar verdik"* (K8) gibi ifadeler, ekonomik bir yatırım ya da aile mirası üzerinden şekillenen, bireysel tercih dışı yerleşme pratiklerini yansıtır. İkinci kategori olan ekonomik nedenler, bireylerin aile apartmanına geçişinde baskın belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların çoğu, maddi kolaylık nedeniyle bu kararı aldığını ifade etmiş ve *"Nişanlılık dönemimizde yüksek kira fiyatlarından dolayı..."* (E5), *"Kiradan kurtulmak için mecburiyetten"* (K6) gibi ifadelerle ekonomik zorunlulukların altını çizmiştir. Özellikle genç çiftlerin, bağımsız konut ediniminin yüksek maliyeti karşısında aile apartmanını pratik bir çözüm olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu durum, ekonomik kriz dönemlerinde veya metropol yaşamının artan giderlerinde aile apartmanlarının geçici ama zorunlu bir çözüm olarak tercih edilmesini açıklamaktadır. Son kategori olan zorunluluk temelli nedenler altında yer alan başka seçenek olmaması/me cburiyet kodu ise aile apartmanına geçişin çoğu

zaman gönüllü bir karar olmadığını açıkça göstermektedir. “Benim kararım değildi, burada doğduğum için direkt olarak burada yaşamaya başladım” (E1) ve “Tercih etmedim, evlendiğim için geldim” (K2) gibi ifadeler, aile yapısı içindeki pasif konumlanmayı ve bireyin öznel tercihinin sınırlı kaldığını ifade etmektedir. Bu durum, özellikle kadının evlilik sonrası eşin ailesinin yanına yerleşmesini “zorunlu” ya da “beklenen” bir norm olarak yaşadığını göstermektedir. Bu noktada, geleneksel aile yapısı içinde bireysel özgürlüğün kısıtlanması önemli bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kategoriler ve kodlar, aile apartmanına geçişin nedenleri ve karar süreçleri teması altında birleştirilmiş ve aile apartmanına geçiş süreci, bireylerin çoğu zaman kendi özgür iradeleriyle verdikleri bir karar değil ekonomik koşullar, aile baskısı ve alternatif eksikliği gibi faktörlerin birleşimiyle şekillenen bir zorunluluk durumu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ifadeleri, bu süreçte ekonomik nedenlerin yanı sıra kültürel beklentilerin ve geleneksel yapının da önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Aile apartmanında yaşam özellikle aidiyet ile mecburiyet arasında gidip gelen bir yaşam biçimi doğurabilmektedir.

3.1.3. Aile Apartmanında Yaşamın Katılımcılar Tarafından Belirtilen Olumlu ve Olumsuz Yönlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara aile apartmanında yaşamın olumlu ve olumsuz yönlerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen kod- kategori- tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 6’da sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
Aile Apartmanında Dayanışma ve Güven Ortamı	Sosyal destek ve yardımlaşma	Yardım alma Çocuklara bakma kolaylığı	“Zorlukların üstesinden birlikte geliyoruz.” (E3) “Çocuklarımı bırakabileceğim birden fazla kişi var.” (K4) “Dedesi, yengesi ilgilenir.” (E10)
(Olumlu)	Tanıdıklık ve güven	Güven	“Eşim ve çocuklarım güvencedir.” (E2) “Binaya tanımadığın insan gelmiyor.” (K8)
	Paylaşım ve birliktelik	Birlikte zaman geçirme	“Mangallarımız olur, bahçede güzel beraberlikler.” (E10) “Özel anların paylaşılmasıdır.” (K6)
Özgürlük Alanının Sınırlanması ve Müdahale	Özel alan eksikliği	Özel hayat yokluğu	“Yüksek sesli bir tartışmanın sesi tüm binaya gidiyor.” (E5) “Özel hayatın olmuyor.” (K2)

	Müdahalecilik	Aile içi kararlara müdahale	“Babamdan habersiz uzun süreli bir yere gitmek mümkün değil.” (E8) “Kararları tek başıma almak istiyorum.” (E3)
(Olumsuz)	Kişilerarası çatışma	Tartışma	“Etilerimle problemler yaşadım.” (K4) “Kadın kısmı bazen anlaşılamaz.” (E10)
	Çekirdek aile ile zaman geçirme	Zaman paylaşımı sorunları	“Çekirdek aileyle vakit geçirme kısıtlılığı.” (K5) “Kendi aileme ayırdığım vakit azalıyordu.” (E6)

Tablo 5: Aile Apartmanında Yaşamının Katılımcılar Tarafından Belirtilen Olumlu ve Olumsuz Yönlerine İlişkin Analizler

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Katılımcılar aile apartmanında yaşamının olumlu yönlerini özellikle dayanışma, güven ve paylaşım odaklı bir sosyal ortam olarak anlamlandırmaktadır. “Zorlukların üstesinden birlikte geliyoruz” (E3) ve “Çocuklarımı bırakabileceğim birden fazla kişi var” (K4) gibi ifadeler, sosyal destek ve çocuk bakımında kolaylık gibi yönleri öne çıkarmaktadır. Bu yapılar, çocuklu bireyler için koruyucu ve destekleyici bir çevre sunarak ebeveyn yükünü azaltmaktadır. Aynı zamanda “Eşim ve çocuklarım güvencedir” (E2) gibi örneklerde görüldüğü gibi tanıdıklık ve güven, sosyal izolasyonu azaltan, aidiyet duygusunu pekiştiren bir unsur haline gelmektedir. Aile apartmanı, bireyler için bir tür sosyal güvenlik ağı görevi görmektedir. Buna ek olarak, birlikte zaman geçirme koduyla ifade edilen “Mangal yapmak”, “bahçede sohbetler” gibi örnekler (E10), sosyal hayatın birlikte inşa edildiği, paylaşımcı ve kolektif yaşantının mümkün kılındığı alanları tarif etmektedir. Bu durum, özellikle kentleşmenin getirdiği bireyselleşmeye karşı alternatif bir yaşam biçimi sunmaktadır.

Olumlu yönlerinin yanında, aile apartmanlarında yaşamının katılımcılar açısından bazı ciddi bireysel sınır ihlalleri ve özerklik kayıpları barındırdığı da görülmektedir. Özellikle özel alan eksikliği, “Özel hayatın olmuyor” (K2) ve “Yüksek sesli tartışmanın sesi tüm binaya gidiyor” (E5) gibi ifadelerle vurgulanmakta; kalabalık yaşamın yarattığı baskı, bireysel sınırların silikleşmesine neden olmaktadır. Bir diğer önemli olumsuzluk, müdahalecilik kategorisi altında yer alan “Aile içi kararlara müdahale” koduyla eşleştirilmiştir. “Babamdan habersiz uzun süreli bir yere gitmek mümkün değil” (E8) gibi ifadeler, bireylerin kendi hayatlarına dair karar alma süreçlerinde tam bağımsız olamadığını göstermektedir. Bu, özellikle genç yetişkinlerin bireyselleşme sürecini zora sokmakta ve bağımsızlık arayışı ile aile yapısı arasında çatışma yaratmaktadır. Ek olarak,

kişilerarası çatışma (Örnek; Eltiler, kayınvalide, kardeşler) ve çekirdek aile ile zaman paylaşımı sorunları da dile getirilmiştir. “*Kadın kısmı bazen anlaşılamaz*” (E10) ya da “*Kendi aileme ayırdığım vakit azalıyordu*” (E6) gibi ifadeler, aile apartmanı yapısının bazı durumlarda içsel gerilimler ve çatışmalar doğurabileceğini göstermektedir.

Tablo 5, aile apartmanı yaşamının ikili doğasını ortaya koymaktadır. Bir yanda güven, paylaşım ve yardım, diğer yanda sınır ihlali, müdahale ve çatışma. Bu ikili yapı, aile apartmanı deneyimini tek bir pencereden yorumlamayı zorlaştırmakta ve yaşanan deneyimlerin, bireyin sosyal rolü (kadın/erkek), yaş grubu, ilişki pozisyonu (gelin/damat vs.) ve kişilik yapısı gibi faktörlerle iç içe geçtiğini göstermektedir. Dolayısıyla aile apartmanında yaşam, duygusal aidiyet ile bireysel özerklik arasındaki dengeyi ne ölçüde kurabildiğiyle anlam kazandığı sonucu çıkarılabilir.

3.1.4. Aile Apartmanında Yaşam ile İlgili Bulgular

Görüşmelerde katılımcılara aile apartmanında yaşamının onlara ne ifade ettiği sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen kod- kategori- tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 5’te sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
Duygusal ve Sosyal Destek	Aile içi birlik ve paylaşım	Birlik ve beraberlik Samimiyet ve paylaşım	“Birlik, beraberlik içinde yaşamak güzel bir şey.” (E7) “Birçok şeyi beraber yapıyorduk.” (E6) “Samimiyeti ve aileyi ifade ediyor.” (K7)
	Güven ve tanıdıklık	Güven Yalnız olmamak	“Tanıdığım insanlarla güvende yaşamak.” (E9) “Her konuda bana destek oluyorlar.” (E1) “Yalnız olmamak ve güven hissettirmesi.” (K5)
	Özgürlük kaybı	Takip edilme hissi	“Sürekli takip ediliyormuş hissi.” (K5) “Karşı tarafın ne düşüneceği ile ilgili alınan kararlar vardı.” (K6)
Bireysel Alanın Sınırlanması ve Zorunluluk Hali	Zorunluluk ve anlamsızlık	Gereklilik Anlam ifade etmeme	“Bazen gereklilik bazen sorumluluk.” (K10) “Özellikle bir şey ifade etmiyor.” (K9)
	Zamanla değişim	Yeni gelenlerle değişim	“İlk başlarda güzeldi ama zamanla beğenmemeye başladım.” (K4) “Evlenince dışarıdan gelen kişi paydaş, ortak.” (E4)

Tablo 6: Katılımcıların Aile Apartmanında Yaşamı Anlamlandırma Biçimlerine İlişkin Analizler

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Katılımcıların aile apartmanında yaşam deneyimini anlamlandırma biçimleri hem olumlu duygusal bağlar hem de bireysel sınırlanmalar etrafında şekillenmektedir. İlk olarak, Duygusal ve Sosyal Destek teması altında, aile içi birlik ve paylaşım ve güven ve tanıdıklık kategorileri öne çıkmaktadır. Katılımcılar, aynı apartmanda bir arada olmanın yarattığı duygusal sıcaklığı ve karşılıklı desteği memnuniyetle ifade etmektedirler. “Birçok şeyi beraber yapıyorduk” (E6) ve “Samimiyeti ve aileyi ifadeyi ifade ediyor” (K7) gibi alıntılar, bu birliktelik halinin güvenli bir sosyal bağ ortamı sunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, “Tanıdığım insanlarla yaşamak” (E9) ve “Yalnız olmamak ve hissettirmemesi” (K5) gibi ifadeler, aile apartmanının bireyde yalnızlık hissini bastıran, duygusal olarak destekleyici bir yapı sunduğunu işaret etmektedir.

Bireysel Alanın Sınırlanması ve Zorunluluk Hali teması, bu sosyal desteğin yanında gelen olası baskı ve sınırlamaları olduğunu da göstermektedir. Özgürlük kaybı kategorisi içinde yer alan takip edilme hissi, bireylerin özel yaşamlarına dair kontrol hissini yitirdiklerini ve sürekli izlenme duygusu yaşadıklarını ifade etmektedir. “Sürekli takip ediliyormuş hissi” (K5) ve “Karşı tarafın ne düşüneceği ile ilgili alma kararlar vardı” (K6) gibi ifadeler, bireysel alanın sınırlandığını ve sosyal normların kişisel kararlara müdahale ettiğini göstermektedir. Zorunluluk ve anlamsızlık kategorisi altında yer alan gereklilik ve anlam ifade etmeme kodu ise, bazı katılımcıların bu yaşam tarzını anlamlı bulmadıklarını veya bu tarzın kendileriyle uyuşmadığını ifade ettiklerini göstermektedir. “Bazen gereklilik bazen sorumluluk” (K10) ve “Özellikle bir şey ifade etmiyor” (K9) gibi ifadeler, bireylerin bu yaşam biçimini içselleştirmekte zorlandıklarını ortaya koymaktadır. Son olarak, zamanla değişim kategorisi altında belirlenen yeni geleneklere değişim kodu, aile apartmanı yapısının statik olmadığını, zaman içinde değişim geçirdiğini göstermektedir. “İlk başlarda güzeldi ama zamanla beğenmemeye başladım” (K4) ifadesi, başta olumlu olan duyguların zaman içinde olumsuzla evrilebildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca “Evlenince dışarıdan gelen kişi paydaş, ortak” (E4) alıntısı da aile dışından gelen bireylerin bu yapıya nasıl adapte olduğuna dair bir sosyolojik geçişi göstermektedir. Elde edilen bulgular aile apartmanında yaşamın bir yandan duygusal dayanışma, güven ve sosyal bağlar açısından anlamlı bir alan sunarken diğer yandan bireysel sınırların kaybı, özgürlük kısıtlamaları ve geleneksel beklentiler nedeniyle zaman zaman baskı ve yabancılaşma yarattığını göstermektedir.

3.1.5. Aile İçi İlişkiler ile İlgili Bulgular

Görüşmeler kapsamında katılımcılara içi ilişkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur. Elde edilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen kod- kategori-tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 7’de sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
Aile İçi Bağlılık ve Destek	Olumlu duygular	Sevgi Saygı Hoşgörü	“Birbirimize karşı saygımız sürüyor.” (K5) “Birbirimizi anlar ve destek olurlar.” (K1)
	Bağlılık ve dayanışma	Birlikte hareket etme Güçlü aile bağı	“Hepimizin birbirine sevgi ve saygısı bulunmakta.” (K8) “Birbirimize bağlıyızdır.” (E8)
Hiyerarşik Aile Yapısı	Ataerkil düzen ve otorite figürleri	Son söz babada En büyük sözü geçer	“Babam son sözü geçerli.” (E6) “Ataerkil bir düzen var.” (E3) “Amcamın sözü geçer.” (E1)
	Rollerle tanımlanmış ilişkiler	Hizmet etme Görev paylaşımı	“Abime hizmet etmeyi severim.” (K7) “Ben çalışırım, eşim çocuklara bakar.” (E10)
Farklılıklar ve Gerilimli Dinamikler	Çatışma ve uyumsuzluk	Farklı karakterler/ Kırgınlıklar	“Karakter olarak ailemden farklıyım, çatışmalar oluyor.” (K9) “Küçük kırgınlıklar çocukları etkiliyor.” (K6)
	Yüzeyde bağlılık, derinde sorun	Dıştan bağlı, içten mutsuzluk	“Dışarıdan bağlı ama içeride mutsuz çok kişi var.” (E5) “İç sorunlar apartman düzenini bozdu.” (K4)

Tablo 7: Katılımcıların Aile İçi İlişkilerine Dair Analizler

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Aile ilişkilerine ilişkin yapılan analizlerde toplamda üç ana temaya ulaşılmıştır. Aile İçi Bağlılık ve Destek temasında Aile apartmanında birlikte yaşamının en güçlü yönlerinden biri olarak katılımcılar olumlu duygular çerçevesinde gelişen bir bağlılık ve dayanışma kültürüne dikkat çekmektedir. “Birbirimizi anlar ve destek olurlar” (K1) ve “Birbirimize karşı saygımız sürüyor” (K5) gibi ifadeler, aile içi ilişkilerde sevgi, saygı ve hoşgörünün hâkim olduğu bir yapıyı işaret etmektedir. Ayrıca, “Hepimizin birbirine sevgi ve saygısı bulunmakta” (K8) ifadesi, bu birlikteliğin karşılıklı anlayışla pekiştirildiğini ve aileyi bir arada tutan bağların güçlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu tür dayanışmacı yapı, aile apartmanını duygusal güvenlik alanı haline getirmektedir.

Hiyerarşik Aile Yapısı temasında ise ilişkilerin her zaman eşitlikçi bir zeminde ilerlemediği tespit edilmiştir. Ataerkil düzen ve otorite figürleri teması altında yer alan ifadeler, aile ilişkilerinin çoğu zaman hiyerarşik ve geleneksel bir düzene dayandığını

göstermektedir. “*Babam son sözü söyler*” (E6) ve “*Amcamın sözü geçer*” (E1) gibi örnekler, aile içi kararların çoğunlukla erkek figürler tarafından alındığını ve kadın ya da genç bireylerin bu karar mekanizmasında sınırlı yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, bireyler arasında statü farklarını ve itaat beklentilerini doğurarak özerklik üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır. Aile apartmanı yapısı içinde rollerin keskin bir şekilde tanımlanması da dikkat çekici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. “*Abime hizmet etmeyi severim*” (K7) ve “*Ben çalışırım, eşim çocuklara bakar*” (E10) gibi ifadeler, bireylerin cinsiyet rollerine uygun bir şekilde konumlandığını ve bu durumun büyük ölçüde içselleştirildiğini göstermektedir. Görev paylaşımı ve hizmet etme kavramları bu bağlamda aile dinamiklerinin merkezinde yer alırken, bireysel özgürlük ve esneklik alanlarının daralmasına da yol açabilir.

Farklılıklar ve Gerilimli Dinamikler teması her ne kadar yüzeyde bir birliktelik ve uyum hâkim görünse de, katılımcı ifadeleri aile içi ilişkilerde farklı karakterlerin çatışması, kırgınlıklar ve içsel mutsuzluklar gibi derin gerilimlere de işaret etmektedir. “Karakter olarak ailemden farklıyım, çatışmalar oluyor” (K9) ya da “Küçük kırgınlıklar çocukları etkiliyor” (K6) ifadeleri, görünürdeki bağlılığın altında yatan duygusal kırılganlıkları yansıtmaktadır. Özellikle “Dışarıdan bağlı ama içeride mutsuz çok kişi var” (E5) gibi ifadeler, yüzeyde birlik ama içeride çatışma dinamiğini çok net ortaya koymaktadır. Bu durum, aile apartmanının bazen bireyleri dışarıya karşı güçlü gösterirken, içeride kırılgan ve bastırılmış duygularla baş başa bırakabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların ifadeleri, aile apartmanlarında birlik ve sevgiyle örülmüş bir sosyal ağ bulunduğunu ancak bu ağın büyük oranda geleneksel, ataerkil ve görev temelli bir yapıya dayandığını ortaya koymaktadır. Sevgi, saygı ve bağlılık önemli değerler olarak korunmakta ancak aynı zamanda bireysel farklılıklar, özgürlük arayışları ve duygusal bastırmalar da bu yapının gölgesinde kalmaktadır. Aile apartmanı hem bir destek ağı hem de toplumsal rollerin yeniden üretildiği bir düzen olarak değerlendirilebilir.

3.1.6. Aile Apartmanına Taşındıktan Sonra Yaşanan Değişikliklere İlişkin

Bulgular

Görüşmelerde katılımcılara aile apartmanına taşındıktan sonra nasıl değişiklikler yaşadıkları sorulmuştur. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda elde edilen kod- kategori-

tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 8’de sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
Uyumsuzluk ve Sınırlanma Deneyimi	Özgürlük kaybı	Gözlenme hissi/Yaşam alanının kısıtlanması	“Kendimi sürekli gözlenen biri gibi hissettim.” (K6) “Evlilik ve aile apartmanı beni tüm özgürlüğümünden etti.” (E5)
Uyum, Destek ve Kolaylık	Aile içi dayanışma	Zorlukların birlikte aşılması	“Zorluklarla daha kolay baş edebiliyoruz.” (E3) “Birbirine destek olma açısından kıymetli.” (K1)
	Düzen, yakınlık ve aidiyet	Aile yaşantısının düzene girmesi Yakın olmak	“Aile yaşantımız düzene girdi.” (E6) “Annem babama daha yakın oldum.” (E2) “Çay içebileceğim insanlar oldu.” (E10)
Değişim Yaşanmaması ya da Farkındalık Eksikliği	Farklılık hissedememe	Zaten aile apartmanında büyüme	“Zaten burada doğdum.” (E7) “Aile apartmanı dışında yaşamadığım için farkı bilemiyorum.” (K3)

Tablo 8: Aile Apartmanına Taşınma Sonrası Yaşanan Değişimlere İlişkin Katılımcı Gözlemleri

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Aile apartmanına taşınma sonrası katılımcılardan elde edilen cevaplar doğrultusunda üç ana temaya ulaşılmıştır. İlk olarak Uyumsuzluk ve Sınırlanma Deneyimi teması altında bazı katılımcılar, bireysel sınırların aşılması ve gözlemlenme hissiyle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. “Kendimi sürekli gözlenen biri gibi hissettim.” (K6) ve “Evlilik ve aile apartmanı beni tüm özgürlüğümünden etti.” (E5) gibi alıntılar, yaşam alanı üzerinde kontrolün azalması, mahremiyetin kaybı ve bireysel özerklikten uzaklaşma hissinin yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle kişisel alan arayışındaki bireyler için ciddi bir uyum sorunu yaratmakta ve aile apartmanının sosyal baskı içeren bir ortama dönüşmesine neden olabilmektedir.

İkinci olarak Uyum, Destek ve Kolaylık temasında bazı katılımcılar, aile apartmanına taşınma sonrası karşılaştıkları zorlukları aile içi dayanışma sayesinde daha kolay aşılabildiklerini belirtmişlerdir. “Zorluklarla daha kolay baş edebiliyoruz.” (E3) ve “Birbirine destek olma açısından kıymetli.” (K1) ifadeleri, bu tür yaşam alanlarının kriz anlarında destek mekanizması olarak işlediğini ve bireylerin karşılıklı dayanışma sayesinde psikolojik olarak güçlendiklerini göstermektedir. Bu yönüyle aile apartmanı, yalnızlaşmayı engelleyen ve birlikte mücadele kültürünü pekiştiren bir yapıya sahiptir.

Bazı katılımcılar ise taşındıktan sonra yaşamlarının daha düzenli ve ailevi hale geldiğini ifade etmişlerdir. “*Aile yaşantımız düzene girdi.*” (E6), “*Annem babama daha yakın oldum.*” (E2), “*Çay içebileceğim insanlar oldu.*” (E10) gibi alıntılar, bireyin sosyal çevresiyle daha sıkı ilişkiler kurduğunu ve aile içindeki etkileşim sıklığının arttığını ortaya koymaktadır. Bu durum, aidiyet hissinin artması, aile içi ilişkilerin güçlenmesi ve günlük yaşamın sadeleşmesi gibi olumlu değişimlere işaret etmektedir.

Üçüncü olarak Değişim Yaşanmaması ya da Farkındalık Eksikliği temasına ulaşılmıştır. Bu temaya ulaşılmasını sağlayan bireyler ise aile apartmanına taşınmayı fark edilir bir değişim olarak görmemektedir. “*Zaten burada doğdum.*” (E7) ve “*Aile apartmanı dışında yaşamadığım için farkı bilemiyorum.*” (K3) gibi ifadeler, bireyin yeni bir deneyim yaşamaktan ziyade sürekliliği deneyimlediğini göstermektedir. Bu durum, özellikle yaşamının büyük bir kısmını aile apartmanında geçiren bireylerde değişim hissinin silikleşmesine ve aidiyetin normalleşmesine yol açmaktadır. Bu kişiler için aile apartmanı, sorgulanan değil içselleştirilmiş bir yaşam formuna dönüşmüştür.

Tablo 8, aile apartmanına taşınmanın bireylerde farklı etkiler yarattığını, bu etkilerin de kişisel geçmiş, beklenti düzeyi, kişilik yapısı ve sosyal bağlara bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Kimileri için aile apartmanı bir sığınak ve düzen, kimileri için ise bir kısıtlama ve gözaltı hissi doğurmaktadır. Ayrıca doğal olarak içinde büyüyen bireylerde farkındalık eksikliği görüldüğü için, bu bireyler aile apartmanını ayrıksı bir yaşam biçimi olarak değerlendirmemektedir.

3.1.7. Aile Apartmanı Sakinlerinin Geleceğe Yönelik Beklenti ve Kaygılarına İlişkin Bulguları

Çalışma katılımcılarına yönlendirilen bir diğer soru “aile apartmanında yaşamının gelecekle ilgili beklenti ve kaygılarınız nelerdir” şeklindedir. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda elde edilen kod- kategori-tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntılarını ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 9’da sunulmuştur.

Tema	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
Sürdürülmek İstenen Aile Yapısı ve Destek Beklentisi	Geleneksel yapının devamı	Çocukların da burada yaşaması Aynı apartmanda ömür boyu yaşamak	“Çocuklarımın da bizim yanımızda olmaları beni mutlu eder.” (E8) “Çocuklarımın da bu geleneği devam ettirmesi.” (E3)
	Ortak yaşamdan	Yardımlaşma	“Evlenince destek olmalarını beklerim.” (E1)

	destek beklentisi	Huzurlu birliktelik	“Mutlu ve huzurlu olarak yaşamaya devam etmek isterim.” (K5)
Bireysel Özgürlük ve Geleceğe Dair Kaygılar	Aileden ayrılma isteği	Özgür alan ihtiyacı	“Burada kalma taraftarı değilim.” (E2) “Daha özgür ve mutlu olabilecekleri bir ortam diliyorum.” (K6)
	Sosyal çatışma kaygısı	Gürültüden rahatsız olunması Kıyas	“Çocuğumun yapacağı gürültü ve yaramazlıklarından direk eşimin ailesi rahatsız olacak. Bu beni biraz strese sokuyor.” (E5) “Çocuklarımız arasında kıyas.” (K10)

Tablo 9: Aile Apartmanında Yaşamın Geleceğine Dair Katılımcıların Beklenti ve Kaygılarının Analizleri

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Katılımcıların geleceğe yönelik beklenti ve kaygılarına yönelik iki ana temaya ulaşılmıştır. İlk olarak Sürdürülmek İstenen Aile Yapısı ve Destek Beklentisi temasında katılımcılardan bazıları, aile apartmanı modelinin bir geleneksel yapı olarak devam etmesini istemektedir. “Çocuklarım da bu geleneği devam ettirmesi” (E3) ve “Çocuklarım da bizim yanımızda olmaları beni mutlu eder” (E8) gibi ifadeler, aile apartmanının kuşaklar arası devamlılık ve yakınlık kültürü açısından önemsendiğini gösterir. Bu katılımcılar için apartman, sadece bir yaşam alanı değil, nesiller arası bir dayanışma modeli olarak idealize edilmektedir. Aynı zamanda, bu modelden destek beklentisi de sürmektedir. “Evlenince destek olmalarını beklerim” (E1) ifadesi, bireylerin ileride de aynı çevrede kalıp karşılıklı yardımlaşma ve birliktelik içinde yaşamayı arzuladığını gösteriyor. “Mutlu ve huzurlu olarak yaşamaya devam etmek isterim” (K5) gibi sözler de aile apartmanının psikolojik güvenlik ve aidiyet alanı olarak kodlandığını desteklemektedir.

Ancak ikinci tema olan Bireysel Özgürlük ve Geleceğe Dair Kaygılar temasında bu yapının herkes için ideal olmadığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir kısmı, aileden ayrılma arzusu ve bağımsız bir alan ihtiyacı içinde olduklarını dile getirmiştir. “Burada kalma taraftarı değilim” (E2) ve “Daha özgür ve mutlu olabilecekleri bir ortam diliyorum” (K6) gibi ifadeler, özellikle genç bireylerin ya da yeni evlilerin kendi yaşam düzenlerini kurma arzusu içinde olduğunu açıkça göstermektedir. Bu talepler, aile apartmanı yapısının özgürlük ve bireysellik açısından sınırlayıcı bir yapıya dönüşebileceğini vurgulamaktadır. Bazı katılımcılar ise gelecek planlarını sosyal gerilim riskleri üzerinden şekillendirmektedir. “Çocuğumun yapacağı gürültü ve yaramazlıklardan eşimin ailesi rahatsız olacak” (E5) ifadesi, özellikle çocuk yetiştirme

sürecinde mahremiyet ve hoşgörü eksikliği yaşanabileceğine dair endişeleri dile getiriyor. Ayrıca, “Çocuklarımız arasında kıyas” (K10) gibi ifadeler, aileler arası kıyaslama ve karşılaştırma kültürünün çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğine dair duyarlılığı yansıtır. Bu da aile apartmanı modelinin bazı bireylerde geleceğe dönük sosyal gerilim ve baskı endişesi doğurduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular aile apartmanı yaşamının geleceğe dair hem idealize edilen hem de kaygı duyulan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir kısmı bu yaşam modelini sürdürmek, çocuklarının da aynı düzen içinde kalmasını sağlamak isterken bir kısmı ise bireysel özgürlük, sosyal rahatlık ve sınırların korunması adına bu yapının dışına çıkma arzusunu taşımaktadır. Bu durum, geleneksel aile değerleri ile modern bireysel ihtiyaçlar arasında bir ikilem olduğunu göstermektedir.

3.1.8. Gecekondu Yaşamına Kıyasla Aile Apartmanında Komşuluk İlişkilerine Yönelik Bulgular

Görüşmelerde katılımcılara gecekondu hayatları ile aile apartmanında yaşarken komşuluk ilişkilerindeki değişimler sorulmuştur. Daha önce gecekonduya yaşamış olan katılımcılardan elde edilen kod-kategori-tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 10’da sunulmuştur.

Temalar	Kategoriler	Kodlar	Örnek Alıntılar
Komşuluk Bağının Artması	Güçlü Komşuluk	Herkesin birbirini tanınması Samimiyet	“Komşuluk ilişkilerimiz güzel. Mahallede herkesi tanırız.” (K8) “Gecekondunda burada olduğu gibi komşuluk ilişkilerimiz daha da kuvvetlendi.” (E8)
Komşuluk Bağının Zayıflaması	Zayıflayan Komşuluk	Kentleşme Apartman hayatında mesafe	“Eski dönem komşulukları daha iyiydi. Aile apartmanı dışında kentin büyümesi uzaklaştırdı.” (E2) “Daha seviyeli, hatta yok denecek kadar az. Genelde selamlaşıp geçiyoruz.” (K6)
Komşuluk Değil Aile	Aile İlişkilerinin Öne Çıkması	Komşuluk yerine akrabalık	“Şuan komşularımdan ziyade aile apartmanında yaşayan akrabalarım var diyebiliriz.” (K2)

Tablo 10: Komşuluk İlişkilerinin Değişimi

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Bazı katılımcılar, özellikle aile apartmanı ya da gecekonduya dönüşen mahalle yapılarında komşuluk bağlarının daha güçlü ve samimi hale geldiğini belirtmişler ve bu ifadelerden Komşuluk Bağının Artması teması oluşturulmuştur. “Komşuluk ilişkilerimiz

güzel. Mahallede herkesi tanırız” (K8) ve “Gecekonuda burada olduğu gibi komşuluk ilişkilerimiz daha da kuvvetlendi” (E8) gibi ifadeler, herkesin birbirini tanıdığı, sosyal bağların yoğun olduğu ve kolektif yaşamın güçlü şekilde hissedildiği bir ortamı tarif etmektedir. Bu yaklaşımda komşuluk, karşılıklı güven, samimiyet ve sosyal destek ilişkisi anlamı taşımaktadır.

Bunun tersine ikinci olarak bazı katılımcılar kentleşmeyle birlikte komşuluk ilişkilerinde mesafe ve soğukluk hissettiklerini ifade etmişler ve bu ifadelerden Komşuluk Bağının Zayıflaması teması elde edilmiştir. *“Aile apartmanı dışında kentin büyümesi uzaklaştırdı” (E2) ve “Daha seviyeli, hatta yok denecek kadar az” (K6) gibi örneklerde, apartman hayatının bireyleri yabancılaştırdığı ve komşuluk bağlarını yüzeysel hale getirdiği görülmektedir. Özellikle büyük şehirleşme içinde tanımadığımız komşular, zayıf sosyal etkileşim, minimum selamlaşma düzeyi, yeni nesil apartman kültürünün belirgin özelliklerindendir.*

Son olarak katılımcıların bazıları, komşuluk ilişkilerinin yerini aile içi ilişkilerin aldığı bir yaşam tarzına işaret etmektedir. *“Şu an komşularımdan ziyade aile apartmanında yaşayan akrabalarım var diyebiliriz” (K2) ifadesi, bu dönüşümü net biçimde ortaya koymaktadır. Bu yapıda komşuluk, geleneksel anlamda sosyal aidiyet sağlayan bir bağ değil, akrabalık ilişkilerinin fiziksel yakınlıkla harmanlandığı bir birliktelik halini almıştır. Bu durum, komşuluk kavramının ailevi etkileşimler içinde erimesi anlamına gelirken, bir yandan da dışa kapalı, daha içe dönük bir yaşam biçimini işaret etmektedir. Tablo 10, komşuluk kavramının zamanla nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ve bu dönüşümün aile apartmanı bağlamında nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır. Geçmişte samimiyet ve destekle örülmüş komşuluk ilişkileri, günümüzde yer yer yüzeyselleşmiş, hatta aile ilişkilerinin gölgesinde kalan bir yapıya bürünmüştür. Katılımcı ifadeleri, bu dönüşümün hem özlem hem de mevcut sosyal yapının doğal sonucu olarak yaşandığını göstermektedir.*

3.1.9. Aile Apartmanı ve Kentle Uyum Arasındaki İlişki İle İlgili Bulgular

Katılımcılardan aile apartmanında yaşarken kentle olan uyumlarından bahsetmeleri istenmiştir. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda elde edilen kod-kategori-tema ile ilgili bulgular örnek katılımcı alıntıları ile birlikte aşağıda yer alan Tablo 11’de sunulmuştur.

Tema	Kategori	Kodlar	Örnek Alıntılar
Uyum ve Rahatlık	Kentle Uyumlu Olmak	Kentle iç içe olmak Kolay uyum sağlama	“Kente uyumum gayet güzel. Bizim yaşantı biçimimiz zaten kent hayatına uygun.” (K1) “Gecekonduya yaşarken... aile apartmanına geçince uyum süreci daha kolay oldu.” (E6)
Ulaşım Sorunları	Mesafe Problemi	Merkeze uzaklık Araç ihtiyacı	“Merkeze uzağız, bir yere gitmek istesek çok fazla aktarma yapıyoruz bu da insanı yoruyor.” (K7) “Ulaşım açısından sorunum vardı. Araba aldıktan sonra rahatladım.” (K3)
Kent Yoğunluğu	Kent Getirileri	Trafik Kalabalık Yoğun tempo	“Genelde kentin kalabalığı beni boğuyor. Ulaşım, trafik sorunu hep problem haline geliyor.” (E1) “Kent hayatı özellikle birbirini tanımayan birçok insanın aynı yerde olması, bize çok zor geliyor.” (E8)

Tablo 11: Aile Apartmanında Kentle Uyum Analizleri

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 11 incelendiğinde kentle uyum analizlerinde üç ana temaya ulaşılmıştır. Bu kapsamda bazı katılımcılar, aile apartmanında yaşamının kent hayatına uyum sağlamayı kolaylaştırdığını belirtmiştir. “Kente uyumum gayet güzel” (K1) ve “Aile apartmanına geçince uyum süreci daha kolay oldu” (E6) gibi ifadeler, kentleşme sürecinde yerel aidiyetini koruyarak modern yaşama geçiş yapabilen bireylerin deneyimlerini yansıtır. Bu kişiler için aile apartmanı, gecekonduya kente geçişte ara bir geçiş alanı olmuş ve kentsel yaşamın gerektirdiği pratikler bu sosyal ağ içinde daha rahat adapte edilmiştir. Kentle olan bu uyuma rağmen, bazı katılımcılar ulaşım altyapısının yetersizliği nedeniyle zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. “Merkeze uzaklık... çok fazla aktarma yapıyoruz, bu da yoruyor” (K7) ve “Araba aldıktan sonra rahatladım” (K3) gibi ifadeler, aile apartmanlarının genellikle kent merkezinden uzakta konumlandığını ve bireylerin araçsız mobilite konusunda sıkıntı yaşadığını göstermektedir. Bu durum, kentsel eşitsizlik, ulaşım planlaması eksikliği ve sosyal yaşamla bütünleşmede zorluklar gibi yapısal sorunlara işaret etmektedir. Bazı katılımcılar, kent yaşamının tempo ve kalabalığına dair rahatsızlık duyduklarını açıkça ifade etmiştir. “Genelde kentin kalabalığı beni boğuyor” (E1) ve “Kent hayatı... birçok insanın aynı yerde olması, bize çok zor geliyor” (E8) gibi alıntılar, özellikle aile yapısına alışık bireyler için anonim kentsel ilişkilerin yorucu olduğunu göstermektedir. Bu ifadeler, mahremiyet kaybı, yoğunluk kaynaklı stres ve bireysel alan ihtiyacının artması gibi kent hayatının getirdiği yeni zorluklara işaret etmektedir. Katılımcıların çoğu, sosyal ilişkilerin tanıdıklık zemininden uzaklaşması ve

kentin yabancılaştırıcı etkisi nedeniyle kendilerini baskı altında hissetmektedir. Elde edilen bulgular aile apartmanında yaşamının kentleşme ile olan karmaşık ilişkisini göstermektedir. Bir yandan kent yaşamına geçişi kolaylaştıran, sosyal uyumu sağlayan bir zemin olarak aile apartmanı öne çıkarken öte yandan ulaşım zorlukları, kalabalık ve anonim yaşam gibi kent dinamikleriyle çatışan bir deneyim de söz konusudur. Bu çelişki, yerel geleneksel yaşam biçimleri ile kent modernitesinin kesişme noktası olan aile apartmanı yapılarında sıkça rastlanan bir gerilimdir.

Kent ile uyumun devamında katılımcılara “Aile apartmanları size göre kentin bir parçası mıdır yoksa geçiş aşaması mıdır?” sorusu yönlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu aile apartmanlarını kentin bir parçası olarak görmektedir. Daha az bir grup bunun bir geçiş aşaması olduğunu söylemektedir. 1 katılımcı ise her iki özelliği de taşıdığını belirtmiştir. Buna göre aile apartmanları kentin bir parçasıdır, ancak dikkate değer sayıda katılımcı bunları geçiş aşaması olarak görmektedir.

3.1.10. Aile Apartmanında Ait Olma Duygusuna İlişkin Bulgular

Görüşmeler esnasında katılımcılara “Aile apartmanında yaşamak size bir aidiyet duygusu hissettiriyor mu?” sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu aile apartmanında yaşamının kendilerine bir aidiyet duygusu verdiğini belirtmiştir. Bu bulgu, aile apartmanının bireylerde köklü bir yerleşiklik hissi ve mekâna bağlılık yarattığını göstermektedir. Aidiyet duygusunu olumlayan katılımcılar, mekânla bütünleşme (E6), huzur bulma (K5), başka bir yerde yaşayamama hissi (K3) ve emek ile bağlılık (E4) gibi gerekçeler dile getirmiştir. Bazıları bu aidiyetin yalnızca kendileri için değil, aile üyeleri için de güçlü olduğunu ifade etmiştir (E5).

Bununla birlikte az sayıda katılımcı aidiyet hissetmediğini ya da zamanla bu duygunun zayıfladığını belirtmiştir. Örneğin K2 “Yıllarca öyle hissettim ama artık bıktım aidiyet hissetmiyorum” derken, K7 ise *site hayatına geçme isteğini* vurgulamıştır. Bu durum, aile apartmanında yaşamının aidiyet duygusu üzerinde çoğunlukla olumlu etkisi olsa da bazı bireylerde zamanla monotonluk veya değişim isteği yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Bulgular çoğunluk için aile apartmanı aidiyet duygusunu güçlendiren bir yaşam biçimi olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum herkes için kalıcı değildir ve kişisel beklentilere bağlı olarak farklılık gösterebilir.

3.1.11. Aile Apartmanından Taşınma Durumuna İlişkin Bulgular

Görüşmeler kapsamında katılımcılara “Aile apartmanından taşınmayı düşünüyor musunuz? Nedeninden bahseder misiniz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu aile apartmanından taşınmayı düşünmektedir. Özellikle özel hayat eksikliği, özgürlük ihtiyacı ve daha iyi yaşam koşulları (daha geniş ev, nezih çevre, ekonomik rahatlama) taşınma isteğinin başlıca sebepler olarak öne çıkmıştır. Örneğin; E5: “*Özel bir hayatımız yok. Yaptığımız her şey anbean takip ediliyor hissi yaşıyorum.*” K6: “*Kesinlikle düşünüyorum. Özgürce aldığım kararların artmasından gidebilmek adına.*” K1: “*İmkânlarımızın el verdiği ölçüde daha geniş bir eve taşınmak isterim. Çünkü çocuklarımız büyüyor.*” Şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bazı katılımcılar ise taşınmayı düşünmemektedir. Bu görüşte olanlar, aileyle birlikte olmanın huzuru ve alışkanlık gerekçelerini öne çıkarmaktadır. E3: “*20 yıldır buradayım, burada yaşamaktan memnunum. Bütün ailemle burada olmak bana huzur veriyor.*” E8: “*Bazı zorluklar olsa da aile yaşantımıza zarar vermiyor. Burada olmaktan mutluyum.*” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bir katılımcı ise mevcut durumda taşınmayı düşünmese de gelecek koşullara bağlı olarak (ör. Evlilik, ekonomik şartlar) taşınma planı yapabileceğini söylemiştir. E1: “*Şuan böyle bir düşüncem yok ama evleneceğim zaman başka bir yere taşınacağım.*”

Elde edilen bulgulara göre çoğunluk, aile apartmanında yaşamı sınırlayıcı bulmakta ve taşınmayı istemektedir. Ancak bir azınlık için aileyle birlikte olmanın getirdiği huzur ve alışkanlık taşınma isteğini azaltmaktadır.

3.1.12. Aile Apartmanına Yönelik Katılımcıların Kendi Düşünceleri

Son olarak katılımcılara “Sorular haricinde aile apartmanında yaşamak ile ilgili aktarmak istediğiniz bir husus var mı?” sorusu yönlendirilmiş ve bu soruya cevap veren katılımcılardan elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Analiz sonuçları aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tema	Kategori	Kodlar	Örnek Alıntılar
Olumlu Deneyimler	Olumlu Duygular	Güven Huzur	“Aynı çatı altında anne-babanın yanında olması, evlere huzur ve bereket katar.” (K1) “Genel olarak güzel... yardım edecek insanların olduğunu bilmek güven veriyor.” (K9)
Olumsuz Deneyimler	Sınır İhlalleri	Özel hayata müdahale	“Aile apartmanında özel hayata çok fazla müdahale ediliyor... bu düşüncelerim buradan gitme isteğimi kuvvetlendiriyor.” (K2) “Kendi sınırlarımızı bazen belirleyemiyoruz ve hayatlarımıza müdahale edilebiliyor.” (K3) “Evliyen aile apartmanı bir nevi içgüveysi gibi hissettiriyor.” (E5)
Toplumsal Perspektif	Yabancılaşmaya alternatif	Kentleşme karşısında aile yapısını koruma	“Büyük illerde insanlar yabancılaşıyor, keşke herkes aile apartmanı gibi bir alanda oturabilse.” (E8) “Aile apartmanı bence günümüzde aile kavramını ayakta tutan temellerden birisidir ama bu temel gelişen dünyada sarsılıyor.” (K7) “Betonlaşan İstanbul’da aile apartmanı toplumsal değişimlere ayak uydurarak aileye zarar vermeden adapte olmaya çalışmaktadır.” (E7)

Tablo 12: Aile Apartmanında Yaşamın Genel Değerlendirmesi

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda Programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 12 incelendiğinde bazı katılımcıların aile apartmanını güven ve huzur ortamı olarak tanımlamakta olduğu görülmektedir. “Aynı çatı altında anne-babanın yanında olmak, evlere huzur ve bereket katar” (K1) ve “Yardım edecek insanların olduğunu bilmek güven veriyor” (K9) ifadeleri, bu yapının manevi değerlerle iç içe geçmiş bir yaşam formu sunduğunu gösteriyor. Aile apartmanı burada, kültürel, duygusal ve sosyal destek sistemi olarak anlam kazanmıştır. Bu tür ifadeler, katılımcıların aile apartmanını bir aidiyet ve toplumsal devamlılık zemini olarak gördüklerini desteklemektedir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar aile apartmanı yaşamını özel hayatın sınırlarının ihlal edildiği bir yapı olarak deneyimlemektedir. “Özel hayata çok fazla müdahale ediliyor” (K2), “Kendi sınırlarımızı belirleyemiyoruz” (K3) ve “Evliyen aile apartmanı bir içgüveysi gibi hissettiriyor” (E5) gibi ifadeler, özellikle genç bireyler ve evli çiftler için özerklik, bireysel karar verme hakkı ve özel yaşamın korunması açısından ciddi sorunlara işaret etmektedir. Bu deneyimler, aile apartmanı yapısının geleneksel güç hiyerarşisinin yeniden üretildiği ve bireylerin yaşam alanının sınırlandırıldığı bir yapı olarak algılandığını göstermektedir. Buna

ek olarak bazı katılımcılar aile apartmanını yalnızca bireysel yaşam açısından değil toplumsal bir çözüm modeli olarak da değerlendirmektedir. “*Keşke herkes aile apartmanı gibi bir yerde oturabilse*” (E8) ve “*Aile apartmanı günümüzde aile kavramını ayakta tutan temel dinamiklerden biridir*” (K7) gibi ifadeler, bu yaşam biçiminin toplumsal yabancılaşmaya karşı bir panzehir gibi konumlandırıldığını gösteriyor. Bu yaklaşımda, aile apartmanı modern kent yaşamındaki bireysel kopuşlara karşı sosyal bağları yeniden üreten bir alternatif olarak görülmektedir.

Katılımcıların serbest ifadelerinden elde edilen bu bulgular, önceki bulguları hem doğrulamakta hem de genişletmektedir. Aile apartmanı, aynı anda hem bir koruma kalkanı hem de bir baskı alanı hem de bir değer zemini hem de sınırlayıcı bir yapı olarak deneyimlenmektedir. Bu durum, aile apartmanı yaşamının tek yönlü değil, çok boyutlu bir sosyal olgu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle bu son tabloda, bireysel yorumların özgünlüğü sayesinde aile apartmanı yaşamına dair daha duygusal olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada İstanbul ili Ümraniye ilçesinde gecekonduyan kentleşmeye doğru aile apartmanları olgusunun incelenmesi ele alınmıştır. Bu olguda aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içi ilişkiler ve kente uyum süreçleri irdelenmiştir. Çalışmanın temel amacı bu süreçleri anlamak ve ortaya çıkarmaktır.

1950 yılında tarımda makineleşme ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ve kentlere göçler başlamıştır. Buraya ilk gelen insanlar kentin yoğunluğun korkusundan ve tek başına olmamak için kentin çeperlerinde gecekondulaşma sürecine girilmiştir. Zaman içerisinde gecekondunun yetersiz kalması ve bireylerin kentin zenginliklerinden daha fazla yararlanmak adına kent merkezlerine yerleşmişlerdir. Burada geleneksel bağların bozulmaması adına aile apartmanları olgusunu ortaya çıkarmaktadır. İlk etapta çeper ve kent merkezine yakın Ümraniye ilçesi bu sebeple mekânsal bir tercih olmuştur. Kente uyum sürecinde başlayan bu aşama hayatımıza aile apartmanları olgusunu yerleştirmiştir. Aile apartmanında bir arada yaşayan bireylerin geleneksel yapılarının devam etmesi ve kente uyum sürecindeki zorluklar ile birlikte mücadele etmek için aile içi ilişkileri önemli bir yere sahiptir. Aile apartmanları olgusu günümüz Türkiye'sinde ara bir form olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırdan kente göç ile başlayan bu süreç aile içi yapının geleneksel anlamda devam ettirilmesi ve kente uyum aile apartmanlarını sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bazı aile apartmanları dağılma süreci ile baş edemeyip yok olmuşsa da günümüzde toplumsal dinamiğin önemli bir unsuru olarak varlığını korumaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünden önce giriş kısmında tezin ana hatlarıyla nasıl olacağı bilgisi verilmiş ve araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, sınırlılıkları ve yönteminden bahsedilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümü kendi içerisinde üç ayrı ana başlık altında ele alınmıştır. İlk başlıkta detaylı bir şekilde kent kuramları ve kuramcıları açıklanmıştır. Burada kuramların kent hayatı ile ilgili ortaya çıkış düşünceleri ve önermelerine yer verilmiştir. Akabinde bunları destekler görüşlere sahip kent kuramcılarının düşüncelerine değinilmiştir. İkinci ana başlıkta çalışmayı anlatan kavramlara yer verilmiştir. Gecekondu; 1950 yılında kırdan kente doğru tarımda makineleşmeden dolayı başlayan yoğun göçün oluşturduğu süreçtir. Kentte alt yapının yetersiz kalması ve konut sıkıntısının olmasında dolayı bireyler kendi imkânları ile gecekondu yapılmıştır. Bu

kentleşme adına yeni bir dönemi ifade etmektedir. Kentleşme; kırdan kente başlayan göç ile ildeki alanların gelişimini ifade etmektedir. Kentlileşme; buraya göç eden bireylerin kendini tam anlamıyla buralı olarak hissetmesidir. Metropolleşme ise kentleşmenin son aşamasıdır. Kavramlar açıklandıktan sonra kentin aile ile ilişkisi ve aile içindeki rollerle bağlantısına değinilmiştir. Toplumsal alanın kendini gösterme sosyal bir değişme olarak ifade edilmiş ve birbiri ile olan ilişkisi tanımlanmıştır. Kırdan kente doğru yaşanan göç ile gecekondulaşma süreci başlamıştır. Diğer ülkelerde kentleşme sanayileşme süreci ile başlarken Türkiye’de kentleşme süreci göç ile başlamıştır. Bu durum beraberinde aile apartmanlarının kurulmasına zemin hazırlamıştır. Aile apartmanlarının kuruluşu göç ile ilişkilidir.

Araştırmanın ikinci bölümünde metodolojiye yer verilmiştir. Araştırmanın temel problemi aile apartmanlarının ortaya çıkış süreci, aile içi ilişkileri ve kente uyumlarının nasıl olduğudur. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara sosyo-demografik bilgi formu ve 15 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Tezin son bölümünde ise aile apartmanları araştırmasında sahadan elde edilen bulgular derlenip Maxqoda programı ile rapor haline getirilip veriler analiz edilmiştir.

Mevcut araştırmada elde edilen bulgular, aile apartmanında yaşamının bireyler açısından hem koruyucu ve destekleyici hem de sınırlayıcı ve çatışmalı yönlerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı görüşlerinden hareketle yapılan analizler, bu yaşam biçiminin çok katmanlı bir sosyal olgu olduğunu ve bireylerin yaşam deneyimlerinin; cinsiyet, kuşak, toplumsal rol ve kişisel beklentilere göre farklı şekillerde anlamlandırıldığını göstermektedir.

İlk olarak yaşam memnuniyeti bağlamında aile apartmanı, özellikle dayanışma, karşılıklı destek, çocuk bakımı ve güvenlik gibi başlıklarda öne çıkan bir model olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, ihtiyaç anında destek alabilmenin ve yakın çevrede güvenilir kişilerin bulunmasının, bu yapıyı cazip hale getirdiğini vurgulamıştır. Öte yandan mahremiyet kaybı, sürekli gözlem altında olma hissi ve aşırı iç içelikten kaynaklı çatışmalar, memnuniyeti olumsuz etkileyen temel unsurlar olarak belirtilmiştir. Bu durum, aile apartmanında yaşamının bireyler için aynı anda hem “sığınak” hem de “baskı” üreten bir alan olduğunu göstermektedir. Aile apartmanına taşınma süreci incelendiğinde, katılımcıların çoğunun bu kararı bireysel tercih ile değil; aile

büyüklerinin yönlendirmesi, ekonomik zorunluluklar veya hazır konut varlığı nedeniyle aldıkları görülmektedir. Özellikle kadın katılımcıların bu süreçte daha az inisiyatif sahibi olduğu, evlilik sonrası eş ailesine taşınmanın toplumsal norm olarak içselleştirildiği dikkat çekmektedir. Bu durum, geleneksel aile yapısının bireysel özerklik üzerindeki etkisini ve kadınların mekânsal karar alma süreçlerindeki sınırlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Aile apartmanı yaşamının anlamlandırılması, bir yandan aidiyet, birliktelik, güven ve tanıdıklık gibi olumlu duygularla ilişkilendirilirken; diğer yandan zorunluluk, izlenme hissi ve anlam kaybı gibi olumsuz duygularla da açıklanmıştır. Bazı katılımcılar için bu yapı “aile” ve “samimiyet” ile özdeşleştirilirken, bazıları içinse zamanla anlamını yitiren ve sınırlayıcı hale gelen bir model olarak görülmektedir. Özellikle dışarıdan gelen gelin ya da damatlar için bu modelin “adaptasyon” yerine “katlanılması gereken bir yapı” olduğu gözlenmiştir. Olumlu ve olumsuz yönler birlikte ele alındığında sosyal destek, güvenlik, kolektif yaşam ve dayanışma gibi unsurlar aile apartmanının güçlü yönlerini oluştururken; özel alan eksikliği, bireysel karar mekanizmalarının sınırlılığı, çekirdek aileyle yeterli zaman geçirememesi ve kişilerarası çatışmalar da yapının zayıf noktalarıdır. Bu karşıtlıklar, aile apartmanı deneyiminin tek boyutlu değil, çelişkilerle örülü bir gerçekliğe sahip olduğunu göstermektedir. Aile içi ilişkiler bağlamında elde edilen veriler, bir yandan güçlü aile bağlarını, karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyü işaret ederken diğer yandan ataerkil yapı, hiyerarşik roller ve geleneksel cinsiyet kalıplarının hala etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle “son söz babada” veya “erkek çalışır, kadın bakar” gibi söylemler, geleneksel aile yapısının normatif çerçevesini koruduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yüzeysel uyumlu görünen yapıların derininde kırılganlıklar, farklılıklar ve içsel çatışmaların da mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Aile apartmanına taşındıktan sonra yaşanan değişiklikler, bireylerin önceki yaşamlarına ve beklentilerine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bazı katılımcılar bu yapıyı bir düzen ve aidiyet kaynağı olarak görürken, bazıları için gözlemlenme, baskı ve özgürlük kaybı olarak deneyimlenmiştir. Özellikle aile apartmanında doğup büyüyen bireyler için bu yapı fark edilmeyen bir norm haline gelmiş ve değişim duygusu zayıflamıştır. Geleceğe yönelik beklentiler ve kaygılar, katılımcıların aile apartmanı modeline dair algılarında iki farklı kutup olduğunu ortaya koymaktadır. Bir grup, bu yapının devamını ve çocuklarının da bu düzende yaşamasını isterken; diğer bir grup bireysel özgürlük, daha az müdahale ve sosyal rahatlık adına bu yapıdan uzaklaşma arzusundadır. Bu ikili durum, geleneksel

değerler ile modern yaşam beklentileri arasındaki çatışmanın bireysel düzeyde nasıl içselleştirildiğini göstermektedir. Komşuluk ilişkileri bağlamında ise geçmişteki gecekondu kültüründen gelen güçlü sosyal bağların zamanla zayıfladığı, kentleşmenin ve apartman yaşamının bu ilişkileri yüzeysel hale getirdiği görülmektedir. Bazı katılımcılar aile apartmanında komşuluk kavramının akrabalıkla yer değiştirdiğini ifade ederek, daha içe kapalı ve aile merkezli bir sosyal ağın oluştuğunu vurgulamıştır. Kentle uyum açısından bakıldığında, aile apartmanı bazı bireyler için kentleşme sürecine geçişi kolaylaştıran bir yapı olarak görülürken; bazıları için ulaşım, kalabalık ve anonim ilişkiler nedeniyle yorucu ve yabancılaştırıcı bir çevre yaratmaktadır. Bu bağlamda aile apartmanı hem kentsel aidiyeti kolaylaştıran hem de modern kent hayatıyla çelişen bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Aidiyet duygusu açısından katılımcıların çoğunluğu aile apartmanının kendilerinde bir yere ait olma hissi yarattığını ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcılar zamanla bu hissin zayıfladığını, monotonlaştığını veya baskıya dönüştüğünü belirtmiştir. Bu durum, aidiyetin sabit değil, değişken ve koşullara bağlı bir duygu olduğunu ortaya koymaktadır. Son olarak taşınma niyeti üzerine elde edilen veriler, katılımcıların büyük bölümünün aile apartmanından taşınma isteği içinde olduğunu göstermektedir. Bu isteğin temel sebepleri, özgürlük arayışı, özel alan ihtiyacı, genişleme gerekliliği ve sosyal müdahalelerden kaçınma arzusudur. Ancak bazı katılımcılar, alışkanlık, huzur ve aile birliğini gerekçe göstererek kalmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Aile apartmanlarının sosyolojik bir olgu olarak incelenmesi ve anlaşılması önem arz etmektedir. Akrabalık ilişkilerinin kent hayatı içerisinde devam ettiği ve kentin yoğun baskısından birlikte mücadele etmek için aile apartmanları ara bir formdur. Kentleşme sosyal bir değişimin ürünüdür. Kentleşmenin daha iyi okunması ve tahlil edilmesi aile apartmanları olgusunun anlaşılmasından geçmektedir.

Bu bulgular aile apartmanını bireyler için güvenli bir liman, toplumsal dayanışma alanı ve kültürel devamlılık mekânı olabilirken aynı zamanda mahremiyet kaybı, özgürlük kısıtlanması ve çatışma üreticisi gibi olguları da içerdiğini göstermektedir. Bu ikili yapı bireyin toplumsal cinsiyeti, ailedeki rolü, yaş grubu, ekonomik durumu ve yaşam beklentileri gibi değişkenlere bağlı olarak farklı biçimlerde deneyimlenmektedir. Dolayısıyla aile apartmanı yaşamı, sabit bir anlam taşımaktan çok, bireysel yorumlara ve sosyo-kültürel koşullara göre şekillenen çok boyutlu bir yaşam pratiği olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (2019). Şehir Dokusunda Mahalle: İstanbul Esenlerde Aile Apartmanları Olgusunun İncelenmesi . İstanbul : Marmara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).
- Akbaba, İ. (2019). Gecekondu Bölgelerindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Komşuluk İlişkileri Üzerine Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Akıncı, B., A. N., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Aktay, A. (2013). *Kentsel Mekanın Paylaşılması Sorunu: Tophane Örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Arslan, H. (2014). Türkiye'nin Kentleşme Sürecinde Konut Politikalarının Evrimi. *Akademik Bakış Dergisi*.
- Arslantaş, H. A. (2008). Sosyal Değişme, Kentleşme ve Kentlileşmenin Din Üzerine Etkileri. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 171-196.
- ASAGEM. (2010). *Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.
- Aydın, İ. (2018). Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Çocuk İşçiliği. 4(7), 65-81. *İş ve Hayat Dergisi*.
- Aydın, M. (2022). *Sistemik Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Aydın, O., & Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma,. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 117-126.
- Aydoğan, F. (1992). *Ailenin Fonksiyonları ve Bu Fonksiyonlardaki Değişmeler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bal, H. (1995). *Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi*. İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Çağan, K. (2011). *"Ailenin işlevleri", Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Çaparlar, C. Ö., & Dönmez, A. (2016). Bilimsel Araştırma Nedir, Nasıl Yapılır? 44. *Türk Anaesthesio Reanimasyon Dergisi*.
- Çelebi Zengin, E. (2018). Kent ve Kentlileşme Sarmalında Türkiye. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(20).

- Çelik, C. (2002). Değişim Sürecinde Merkez-Çevre İlişkileri ve Çevresel Dini Yönelimler. *İslamiyet Dergisi*, 5(4).
- Davran, M., Sevinç, M., & Sevinç, G. (2007). Kırdan Kente Yapılan İç Göçler ve Toplumsal Cinsiyet. *Göç ve Mimarlık Dergisi*, 49-54.
- Dedekargınoğlu, E. (2015). Yoksul İnsanların Barındığı Konut İç Mekanlarının İşlevsel Analizi: Dikmen Vadis Gecekondu Örneği. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Deniz, A. Ç. (2013). Üniversite Gençliğinin Metropol Kente Uyum Sağlamada Stratejileri: İstanbul Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Dinç, B. (2020). Türkiye’de Yaşlıların İç Göç Hareketlerine Katılımı ve Uyum Becerilerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 125.
- Doğru, A. (2010). *Kadın Çalışanların Cam Tavan Engelleri ve İş Tatminine Etkisi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dömbekci, H. A., & Erişen, M. A. (2022). Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği. 22(2), 141-160. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- DPT. (2001). *Türk Aile Yapısı, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Dündar, E. (2018). Metropol Kentin Çeperindeki Eski Bir Gecekondu Mahallesinin Dönüşüm Dinamikleri: İzmir-Buca Kuruçeşme Mahallesi Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Egüz, K. (2016). İstanbullu Kimliğini ve İstanbul’a Göçün Medyada Temsili. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Erdentuğ, N. (1972). *Sosyal Adalet ve Gelenekler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdoğan, Z. (1978). *Ziya Gökalp’de Sosyo-Kültürel Bütünleşme ve Sosyo-Kültürel Çözümleme*. Ankara: Türk Kültür Araştırmaları Yayınları.
- Ergün, M. (1991). Sanayileşme ve Ailenin Görevlerinde Meydana Gelen Değişmeler. *Türk Aile Ansiklopedisi*, 893.
- Ersoy, M. (2024). *Kırdan Kente Göç İle Birlikte Kentleşme Olgusunun Aile Yapısına Etkisi*. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(48), 205-248.

- Fidan, R. Z. (2022). Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyolojik ve Metodoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Fidan, R. Z. (2022). Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi).
- Gökkaya, V. (2014). Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet. *Akademik Sosyal Bilim Çalışmaları Dergisi*, 372-383.
- Gürcan, B. (2010). Türkiye Aile Modeli: Geniş Aile İle İlişik Çekirdek Aile Modeli. *Din Gelenek ve Modernite Bağlamında Bir Değer Olarak Aile Konferansı*, 67-70.
- Güven, A. (2016). Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. *Uluslararası Yönetim, Eğitim ve Ekonomi Perspektifleri Dergisi*(4), 21-30.
- Güzel, Ö., & Köroğlu, Ö. (2015). Turist Rehberlerinin Mesleklerine Yönelik Pozitif ve Negatif Yönlü Algılarının İçerik Analizi ile Belirlenmesi. *16(1)*. C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*(14), 57-71.
- İşleyen, M. A. (2020). Marital Functioning and Parenting in Extended Family Living Arrangements: A Qualitative Study in Family Buildings. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).
- Kaçmazoğlu, H. B. (2017). Mübeccel Belik Kıray'ın Sosyolojik Görüşleri Üzerine. *Sosyoloji Konferansları*, (s. 385-412).
- Kandiyoti, D. (2011). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karpat, K. (2024). Gecekondu: Türkiye'de Kırsal Göç ve Kentleşme. İstanbul: Timaş Akademi.
- Kayan, A., & Mardinli, İ. (2020). Kentleşme-Sosyal Değişme ve Ekonomik Gelişme İlişkinin Değerlendirilmesi. *İslahiye Uluslararası E-Dergi*, 4(4), 256-271.
- Kaynar, S. Y. (2014). Aile Apartmanında Yaşamının Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi (Uzmanlık Tezi).
- Kayserili, A., & Kocaman, S. (2014). Türkiye'de Modern Konut Kültürü (Kent Çalışmaları İçerisinde). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2005). Kent ve Kültür Üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 9-18.

- Keleş, R. (2005). Kent ve Kültür Üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 9-18.
- Keskin, Y. Z. (2012). Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(5).
- Kılınç, Z. A., & Bezci, B. (2011). Kentleşme, Gecekondu ve Hemşerilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 323-344.
- Kılınçgün, M. (2015). Çocuk Haklarına Yönelik Ebeveyn Tutumları ile Ebeveynlik Rollerini Arasında İlişki. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 511.
- Kıray, M. (1973). Gecekondu: Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla Toprakdan Kopma ve Kentle Bütünleşememe (Doç. Dr. Cem Sar'a armağan). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27(3), 90-104.
- Kıray, M. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kıray, M. (2008). Türkiye'de Sosyoloji. (Ç. Özdemir, Derleyici) Ankara: Phonix Yayınları.
- Kongar, E. (1976). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kongar, E. (2013). *Toplumsal değişim kuramları ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Merriam, S. (2015). Nitel Araştırma. (S. Turan, Dü.) Nobel Akademik Yayıncılık.
- Metlioğlu, S. Ö. (2021). Kapital Birikim Süreçleri ve Kent Kuramları. *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, 14(33), 184-202.
- Ozankaya, Ö. (1979). *Toplumbilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özer, İ. (1991). Kent Ailesi. *Türk Aile Ansiklopedisi*, 669.
- Özer, İ. (1991). Kent Ailesi. *Kent ailesi, Türk Aile Ansiklopedisi*, 669.
- Özkalp, E. (1993). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özkan, R. (2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*(2019/2), 127-145.
- Özyürek, A., & Aydın, A. (2021). Kırsalda ve Kentte Yaşayan Kadınların Aile Değerlerinin Karşılaştırılması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 313-349.
- Patton, M. Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Pegem Akademi.

- Polat, A. (2022). Nitel Araştırmalarda Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları: Soru Form ve Türleri, Nitelikler ve Tarama. 22(2), 161-182. AÜSB Dergisi.
- Sağlık, B., & Çelik, H. (2018). Küreselleşen Çalışma Hayatında Kadının Rolü. *Küreselleşen çalışma hayatında kadının rolü, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 95-120.
- Sal, M. (2020). *Kırdan Kente Göçte Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Etkisi*. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, ö. (1990). *Aile sosyolojisi ailenin toplumdaki yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Semerci, A. (2017). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Mağduriyet Durumlarının Farklı Değişkenler Arasından İncelenmesi. 28(4), 1286-1300. Kastamonu Eğitim Dergisi.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye’de Kentleşme, Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *TMMOB Şehir Plancıları Dergisi*(23), 67-76.
- Sezal, İ. (1992). *Aile nedir*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu .
- Sınar, H. (2017). Mübaccel Kıray Sosyolojisinde Toplumsal Yapı Anlayışı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sosyoloji Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi.
- Sunay, C. (2004). Mübeccel Kıray'ın Eserlerinde Kent ve Toplumsal Değişme . *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*(1), 43-61.
- Şimşek, Ş. (2024). Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Aile Apartmanında Yaşayan Evli Kadınların Sosyal Kimliği . Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı.
- Tanlası, B. (2023). Aile Apartmanında Yaşayan Annelerin Ebeveyn Öz Yeterliliklerinin İncelenmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi).
- Taştan, G. (2019). Gecekondulaşma ve Çarpık Kentleşme Sorunsalının Türk Tiyatrosundaki Yeri. İstanbul Üniversitesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramatoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Tayanç, M. (2019). Kentleşme Sürecinde Sosyo-Mekansal Bir Olgu: Aile Apartmanları Üzerine Bir Değerlendirme (Kuşaklar Sosyolojisi) . *Sosyoloji Divanı Dergisi*(13).
- Taylan, H. (2009). Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 117-138.

- Tekçe, Ö. (2020). Dönüşen Kentlerde Değişen Gündelik Hayat: Esenler Havaalanı Mahallesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Tekeli, İ. (1982). *Gecekondu Planlama Sorunları, Türkiyede Kentleşme Yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2012). Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye Giriş ve Temel Kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Tezcan, M. (2000). Türk Aile Antropolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tılıç, H. R., Güneş, F., Konak, N., Şengül, H. T., Çağlayan, S., Açıkalın, N., . . . Şen, B. (2019). *Kent Sosyolojisi*. (AÖF, Dü.) Eskişehir.
- Turut, H., & Özgür, E. M. (2018). Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1-19.
- Tuten, A. (2020). Türk Çevre Politikası Bağlamında Kent, Kentleşme ve Kent Kuramları. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Türk Dil Kurumu*. (tarih yok).
- Tütengil, C. (2013). *Az gelişmenin Sosyolojisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uygun, H. (1991). *Kır Kesiminde Aile. Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Yasa, İ. (1966). *Ankara'da Gecekondu Aileleri*. Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N. (2006). *Ailenin Yapısı ve Problemleri*. İstanbul: Yeşerim Bilim-Araştırma Dizisi.
- Yılmaz, E., & Çitçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye'de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Zengin, E. (2007). Türkiyede Kent Sosyolojisi Çalışmaları. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Elmi Mecmuası*, 4(8), 219-244.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö., & Dursun, C. (2020). *Teknolojinin Aileye Etkisi: Değişen Ailenin Dijital Ebeveyn ve Çocukları*. 2245-2265: Araştırma Makalesi.

EK

Ek 1: Gönüllü Onam Formu

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Mehmet Güngör'ün yürütmüş olduğu “Gecekondudan Kentleşmeye Doğru Aile Apartmanları Olgusunun İncelenmesi: İstanbul İli Ümraniye İlçesi Örneği” adlı araştırmaya katılımcı olarak davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılmak **gönüllülük** esasına dayalıdır.

Bur araştırmanın amacı kentleşmenin meydana getirdiği aile apartmanlarının ortaya çıkış süreçleri, aile içi ilişkileri, var ise dağılma hikâyeleri ve kente uyum süreçleri ele alınarak aile apartmanları olgusu irdelenecektir. Katılımcılarla yüz yüze görüşülerek ses kaydı alınacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması için siz katılımcılardan beklenen sorulara eksiksiz ve objektif bir şekilde cevap vermenizdir. Bu araştırma sürecinde elde edilen bilgiler sadece çalışmanın yararına kullanılacak olup, kişisel bilgileriniz KVKK gereği **gizli tutulacaktır.**

Bu araştırma formunu onaylamanız durumunda araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir.

Yukarı yer alan bilgileri okudum, çalışmaya gönüllü olarak katılma hususunu anladım. Araştırma hakkında gerekli bilgilendirme araştırmacı tarafından sözlü olarak yüzüme aktarıldı.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

Ek 2: Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Cinsiyeti:

Yaşı:

Memleketi:

Mesleği:

Eğitim Durumu:

Çalışma Durumu:

Medeni Hali:

Ne kadar zamandır aile apartmanında yaşıyorsunuz?

Aile apartmanında kimin ailesi ile yaşıyorsunuz?

Aile apartmanında yaşamaktan memnun musunuz? Nedeninden kısaca bahseder misiniz?

Ek 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

- 1) Aile apartmanında ne zamandır yaşıyorsunuz?
- 2) Aile apartmanında kiminle/kimlerle yaşıyorsunuz?
- 3) Aile apartmanına taşınmadan önce nerede yaşıyordunuz?
- 4) Aile apartmanında yaşamaya ne zaman karar verdiniz ve bu süreç nasıl gelişti?
- 5) Aile apartmanında yaşamak sizin için ne ifade ediyor?
- 6) Aile apartmanında yaşamamanın olumlu-olumsuz yönlerinden bahseder misiniz?
- 7) Aile içi ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz?
- 8) Aile apartmanına taşındıktan sonra hayatınızda ne gibi değişimler oldu?
- 9) Aile apartmanında yaşamamanın gelecekle ilgili beklenti ve kaygılarınız nelerdir?
- 10) Gecekondu hayatınıza göre baktığımızda şuan ki komşuluk ilişkileriniz nasıldır?
- 11) Aile apartmanında yaşarken kentle olan uyumunuzdan bahseder misiniz?
- 12) Aile apartmanları size göre kentin bir parçası mıdır yoksa geçiş aşaması mıdır?
- 13) Aile apartmanında yaşamak size bir aidiyet duygusu hissettiriyor mu?
- 14) Aile apartmanından taşınmayı düşünüyor musunuz? Nedeninden bahseder misiniz?
- 15) Sorular haricinde aile apartmanında yaşamak ile ilgili aktarmak istediğiniz bir husus var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Mehmet GÜNGÖR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji
Makale ve Bildiriler	
1.Güngör, M. (2025). Toplumsal Muhalefetin ve Eleştirinin Taşındığı Mekânlar Olarak Kahvehaneler: Adapazarı Örneği. <i>ENTİS Sosyal Bilimler Dergisi</i>, 3(1), 238-268. ISSN 2980-3306.	